

ISSN 2232 - 2868 letnik 4, št. 6, julij 2013

LITERARNO JEZIKOSLOVNA REVIJA

ŠTUDENTK IN ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V MARIBORU, ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI

Letnik 4, številka 6 (julij 2013)

Izdajatelj: Študentke in študenti
Filozofske fakultete Univerze v Mariboru,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Koroška cesta 160, 2000 Maribor

Telefon: +386 (0)2 22 93 840

Telefaks: +386 (0)2 22 93 625

E-pošta: literarno.jezikoslovna.revija@gmail.com

Spletna stran: <http://www.literjezika.si>

Glavna in odgovorna urednica:

Nina Ditmajer (*poezija*)

Glavna urednica:

Tonja Jelen (*poezija, dramatika*)

Področna urednika:

Denis Škofič (*proza, kritika*),

David Kunstek Kneževič (*jezikoslovje*)

Področna urednica:

Viktorija Aleksovska (*prevodi*)

Lektorica: Nina Ditmajer

Naslovnico oblikoval: David Kunstek Kneževič

Oblikoval in tehnično uredil: Janez Šali

Fotografija na naslovnici: David Kunstek Kneževič

Ilustratorka: Nina Jančar

Oblikovalec spletne strani: Jure Domajnko

ISSN 2232-2671

Naklada: 200 izvodov

Tisk: DEMAT d. o. o.

Vse pravice pridržane! Brez ustreznega pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno nobenega dela ali celote te revije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (*fotokopiranje*) kot na elektronske (*snemanje ali prepisovanje na katerikoli pomnilniški medij*).

Uvodnik

Suzana Tratnik: O pomembni lezbični vsebini.....	5
--	---

Literatura

Ciril Bergles, poezija.....	10
Milan Šelj, poezija.....	16
Brane Mozetič, poezija, ...	22
Kristina Hočevar, poezija.....	25
Suzana Tratnik: Jeziti se morate! (odlomek iz romana Pontonski most).....	27
Nataša Sukič: Kino (odlomek iz romana)	35
Lara Kaspersky: Tarok za tri.....	39
Gregor Rozman: Crux.ansata	49

Članki in kritike

David Kunstek Kneževič: Homoseksualna beseda.....	53
Urša Kac: Pregled proze slovenskih avtoric s homoseksualno tematiko	55
Denis Škofič: Kratak pregled proznih del slovenskih avtorjev s homoerotično motiviko in tematiko ..	61
Nina Ditmajer: Homoerotična motivika v mlajši slovenski poeziji	71
Tonja Jelen: Literarne junakinje v leposlovnih delih Suzane Tratnik (razprava).....	75
Urša Kac: Homoerotična poezija in druge tabu teme v antologiji slovenske erotične poezije <i>V tebi se razraščam</i>	79
Aleš Čeh: Čigava je bila napačna odločitev?	85
Drago Švajger: Duševne stiske istospolno usmerjenih mladih.....	87

Prevodi

Suzana Tratnik: Ime mi je Damjan/A nevem Damjan (v madžarščino prevedel Gergely Bakonyi) .	96
Suzana Tratnik: Tretji svet/ Harmadik világ (v madžarščino prevedla Alma Várkonyi)	98
Vinko Möderndorfer: Tek za rdečo hudičevko (v nemščino prevedla Milena Kropiunik)	100
Andrej E. Skubic: Fužinski bluz (v nemščino prevedla Sabina Wiegele).....	101
Brina Svit: Smrt slovenske primadone (v nemščino prevedla Maja Šinkovec)	102
Brina Svit: Smrt slovenske primadone (v poljščino prevedla Aleksandra Hankus-Grzywa).....	104
Sergej, št. 28631 (iz nemščine prevedel Denis Škofič)	105

UVODNIK

Suzana Tratnik

O pomembni lezbični vsebini

Kakor da bi govorila na glas, se ob rahlem stisku moje dlani ozavešiš in zapustiš plesišče.

Grem za tabo, moja koža je nenadoma hladna. Kar najhitreje hočem izginiti izpod reflektorjev. Spomnila sem se, kje sva: na podeželskem plesu v petkovi noči, obdani s pijanimi moškimi, ki še nikoli prej niso videli, da bi ženski plesali objeti. Po vsem prostoru stojijo v tišini, opazujejo. Ko prehodiva prazen prostor do svoje mize, se nihče ne premakne. Prvič opazim Brid Keane s poštnega urada: naslanja se na steno, njene roke so prekrižane, obraz zmaličen z izrazom tolikšnega gnusa, da se za trenutek zaždi, da se mora pretvarjati.

»Pojdiva od tukaj – takoj ko boš popila do konca,« zašepetam.

»Kaj – hočeš še eno pijačo?« Tvoj glas se dvigne visoko nad glasbo, ki se ponovno zasliši. Gledam te z nejevero – ali je mogoče, da nisi opazila, da še ne veš, kaj sva naredili? Si res tako naivna ali tako pijana, da se nisi zavedla, na čigavem teritoriju sva? Potem se premakne nekdo za mizo za nama in se zaleti v stol nasproti nama. Čokat, rdečeličen, naoljenih las preko čela. S komolcem se opre na najino mizo in pomoli glavo naprej. Prizadeva si fokusirati pogled. Njegova rožnata srajca iz najlona je razpeta, bela kravata zavezana okoli vratu.

»Zafukane lezbijke,« končno reče. »Sta nagnjeni ali nista?« Sapa, ki veje v moj obraz, je kiselkasta od viskija. Pogledava k pleščim, ki se zvijajo pod stroboskopom, in se ne meniva zanj.

»Me nista slišali?« vpraša in svoj obraz potisne tako blizu k meni, da vidim lesketanje potu na njegovi zgornji ustnici. »Vprašal sem, sta nagnjeni ali nista – lezbači?« Komolec pritisne ob mojega, tako da polijem svoje pivo.

/.../

Izmenično naju pogleduje z zbegano jezo, njegov glas je vse bolj nejevoljen. Vpraša: »Glejta, bi mi ena od vaju lezbijk naklonila ples?«

Zdaj se mu je pridružil prijatelj, opirajoč se na naslonjalo tvojega stola, njegovo režanje je potuhnjeno in opolzko.

»Mi ne bosta odgovorili?« zakriči prvi. »Ali pa sta pofukano gluhi?«

Privzdignem ramena, se obrnem in ga prvič pogledam direktno v oči. »Ne,« rečem z opozorilnim premislekom, »nisva gluhi, ja, sva lezbijki, in ne, ne bova ti naklonili plesa.«

***

Izbrani odlomek je iz kratkoprozne zbirke Hrup iz lope (Škuc-Lambda, Ljubljana 2007, moj prevod) irske pisateljice in pesnice Mary Dorcey (Dublin, 1950). Njena pisava sodi v prelo-

mno pripovedništvo osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja, ki je tematiziralo feminizem, rasizem, lezbištvo in raznolikost ženske identitete v vsakdanjem življenju. Z nagrajeno in večkrat ponatisnjeno zbirko *A Noise from the Woodshed*, ki je prvič izšla leta 1989, je avtorica začela ustvarjati nove družinske scenarije in prikazovati intimne in družbene boje, ki jih bi-jejo irske ženske, še zlasti lezbijke, po izstopu iz vsakdanjega heteroseksualnega in patriarhalnega sveta. Zgodbe opisujejo tudi številne, skoraj neprepoznavne konfrontacije z angleškim rasizmom, zlasti pa z negativno tradicijo nasilja v družini, ki velja za povsem samoumevno, upor proti njemu pa za družbeni prekršek in žensko neotesanost. Zaradi nekaterih izrazito lezbičnih zgodb je zbirka obveljala za »lezbično prozo«, skoraj demonizirano, saj je avtorica v svoji ortodokсни katoliški domovini takrat ni mogla izdati. Knjiga je bila tako natisnjena pri britanski založbi Onlywomen Press. Njen »dober glas« se je razširil tudi do rodne Irske in kljub tematski šokantnosti si je Hrup iz lope leta 1990 prislužil celo Rooney Prize, nacionalno nagrado za literaturo.

Kratka proza Mary Dorcey ima nekaj (izven)tekstualnih značilnosti proze, ki jo označujemo s precej fluidnim in pogosto nepriljubljenim terminom »lezbična«: večina junakinj v zgodbah je lezbijk; njihov položaj v svetu pomembno določa njihova spolna usmerjenost, ki jo praviloma oziaveščajo in se dejavno zoperstavljajo nestrpnemu okolju; zbirka je imela največ možnosti za izid v Angliji, kjer je bila lezbična literatura že razširjena in so že obstajale ženske oziroma lezbične založbe; po izidu je bila deležna sicer odličnih kritik tudi v irskih medijih, a s poudarkom, da je to knjiga, ki je bralci in bralke ne bi želeli brati – če ne bi bila tako zelo dobro napisana ...

Seveda, vrtimo se okoli že kar starega vprašanja, kaj naj bi bila sploh lezbična literatura – ali pa homoseksualna literatura nasploh. Je to literatura, ki jo pišejo (izključno) lezbijke? Je to literatura, ki je predvsem lezbična po vsebini? Ali lahko v lezbično literaturo uvrščamo tudi lezbične vsebine izpod peres nelezbičnih feminističnih ali heteroseksualnih avtoric ali gejevskih avtorjev ali heteroseksualnih avtorjev? Kaj pa homofobična oziroma lezbofobična literatura, ne glede na spol ali spolno usmerjenost avtorjev ali avtoric? Ali lezbično oznako še vedno nosi oziroma potrebuje tudi necenzurirana kritiško priznana in celo tržno uspešna knjiga z lezbično tematiko? (Kolikor bi bil to pogostejši pojav, kar pa žal ni.) Načeloma je na vsa našeta vprašanja mogoče odgovoriti pritrdilno in v vseh primerih bi torej lahko pogojno govorili o lezbični literaturi oziroma o njenih značilnostih.

Za definiranje lezbične literature se mi zdi še vedno zelo koristna teza nizozemske teoretičarka Renée C. Hoogland, ki jo je razvila na primeru ameriškega romana *Nekaj vijoličastega* (1986) avtorice Alice Walker. Znani roman, po katerem je bil posnet tudi film, je uporabila kot delo, ki ga je mogoče označiti kot lezbični roman, ne pa tudi kot lezbični tekst. To distinkcijo sem vključila tudi v svoje teoretsko delo *Lezbična zgodba – literarna konstrukcija seksualnosti* (Škuc-Lambda, Ljubljana 2004)

Zakaj je torej *Nekaj vijoličastega* lezbično delo? Na to namiguje že sam naslov, saj je vijolična barva že tradicionalno lezbična: vijolične tiare v laseh naj bi nosile tudi Sapfine učenke (ok. 600 let pr.n.št). Junakinja Celie je sprva žrtev patriarhalnega nasilja, ki se mu slednjič upre, postopno pridobi seksualno avtonomijo in se tudi ekonomsko osamosvoji. Roman bi lahko prištel k tradiciji lezbičnih zgodb o junakinjinem razvoju oziroma postopnem razkrivanju in utrjevanju ženske in lezbične identitete – med razvojne oziroma bildungsromane. Celie namreč odkrije tudi lezbično spolnost in se zaljubi v moževo ljubico in pozneje svojo najdražjo prijateljico Shug.

Kljub naštetemu pa romana ni mogoče označiti za lezbični tekst. Lezbični odnos med Celie in Shug je namreč v celoti umeščen v zasebno ljubezensko sfero, tako rekoč v spalnico. Zato je

lezbištvo fundamentalno depolitizirano in homofobije tako rekoč ni, tako kot ni nikakršnega družbenega odziva na lezbištvo. Junakinjina lezbična seksualnost je brez družbenega konteksta, njen lezbični odnos pa zunaj zasebnega razmerja nima pomena in pravzaprav ostaja popolnoma družbeno neviden. Shugina seksualnost se na koncu udomači v heteroseksualnem zakonu, v katerem sama postane skorajda mati svojemu možu. Celie je po Shugini izdaji deseksualizirana samska ženska, ki sicer živi samostojno, vendar asekusualno.

Natančnejšo predstavo o tem, kaj na bi bila lezbična literatura, mi je pred leti razsvetlil poziv za objavo v neki ameriški literarni reviji, ki objavlja lezbične kratke zgodbe, zaradi česar je poziv avtoricam vseboval natančne pogoje. (O tem sem podrobneje pisala v Uvodniku, naslovljenem kot »Z navodili v roki« za revijo Literatura, 121–122, 2001). Poslana besedila so tako morala, seveda poleg zahtevane kvalitete, dolžine, oblike in števila izvodov, izpolnjevati zlasti pogoj »pomembne lezbične vsebine«. Kaj je pomembna lezbična vsebina, je bilo pojasnjeno v dveh kratkih odstavkih, ki sta odpravila vsakršen nesporazum. Prvič, to ne pomeni, da morajo vsi glavni liki biti lezbijke, niti ne pomeni, da morajo vsi liki biti lezbijke ali ženske. Drugič, pomembna lezbična vsebina pomeni, da morajo piske v besedilo vključiti enega do dveh likov, ki sta lezbična in pomembna za samo zgodbo. *Lezbična zgodba torej naj ne bi bila zgolj »posejana« z lezbičnimi liki tako, da njihova izpustitev ali sprememba v nelezbične like sploh ne bi bistveno spremenili zgodbe.*

Za ilustracijo te zelo nedvomne in tudi utemeljene definicije lezbične pisave sem se odločila narediti poskus z zgornjim odlomkom iz kratke lezbične zgodbe *Podeželski ples*, objavljene v zbirki *Hrup iz lope* avtorice Mary Dorcey. Če poskusimo izvorni odlomek predruugačiti tako, da lezbična lika oziroma par spremenimo v nelezbična lika oziroma heteroseksualni par, dobimo besedilo, ki je na mnogih mestih pomensko nejasno in celo nelogično. Kar pa seveda dobro pokaže, da nikakor ni vseeno, ali so liki usmerjeni heteroseksualno ali ne, in da je lezbična proza pisateljice Mary Dorcey nedvomno tudi lezbični tekst, kajti lezbični odnos – v tem primeru predvsem prijateljstvo – junakinj ni intimiziran in izoliran, ampak je družbeno viden in kontekstualiziran. Če junakinjama »odvzamemo« lezbičnost, postane ta družbeno kontekstualizacija v besedilu »odvečna«, seveda v tistem delu, ko jo določa oziroma ustvarja prav njuna (p)osebna okoliščina:

Kakor da bi govorila na glas, se ob rahlem stisku moje dlani ozavešiš in zapustiš plesišče.

Grem za tabo, moja koža je nenadoma hladna. Kar najhitreje hočem izginiti izpod reflektorjev. Spomnila sem se, kje sva: na podeželskem plesu v petkovi noči, obdana s pijanimi moškimi, ki še nikoli prej niso videli, da bi ženska in moški plesala objeta. Po vsem prostoru stojijo v tišini, opazujejo. Ko prehodiiva prazen prostor do svoje mize, se nihče ne premakne. Prvič opazim Brid Keane s poštnega urada: naslanja se na steno, njene roke so prekrížane, obraz zmaličen z izrazom tolikšnega gnusa, da se za trenutek zazdi, da se mora pretvarjati.

»Pojdiva od tukaj – takoj ko boš popil do konca,« zašepetam.

»Kaj – hočeš še eno pijačo?« Tvoj glas se dvigne visoko nad glasbo, ki se ponovno zasliši. Gledam te z nejevero – ali je mogoče, da nisi opazil, da še ne veš, kaj sva naredila? Si res tako naiven ali tako pijan, da se nisi zavedel, na čigavem teritoriju sva?

Potem se premakne nekdo za mizo za nama in se zaleti v stol nasproti nama. Čokat, rdečeličen, naoljenih las preko čela. S komolcem se opre na najino mizo in pomoli

glavo naprej. Prizadeva si fokusirati pogled. Njegova rožnata srajca iz najlona je razpeta, bela kravata zavezana okoli vratu.

»Zafukana heteroseksualca,« končno reče. »Sta nagnjena ali nista?« Sapa, ki veje v moj obraz, je kiselkasta od viskija. Pogledava k plešočim, ki se zvijajo pod stroboskopom, in se ne meniva zanj.

»Me nista slišala?« vpraša in svoj obraz potisne tako blizu k meni, da vidim lesketanje potu na njegovi zgornji ustnici. »Vprašal sem, sta nagnjena ali nista – strejta?« Komolec pritisne ob mojega, tako da polijem svoje pivo.

/.../

Izmenično naju pogleduje z zbegano jezo, njegov glas je vse bolj nejevoljen. Vpraša:

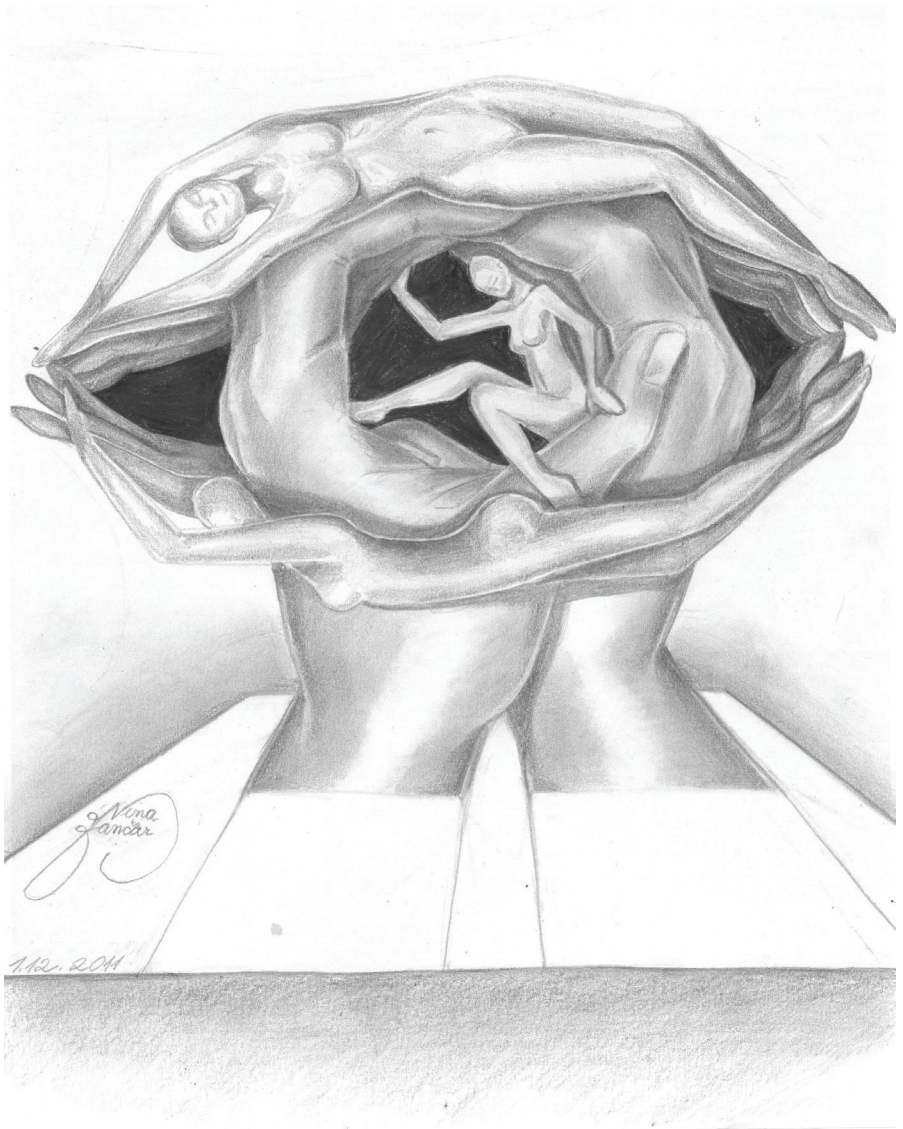
»Glejta, bi mi eden od vaju heteroseksualcev naklonil ples?«

Zdaj se mu je pridružil prijatelj, opirajoč se na naslonjalo tvojega stola, njegovo režanje je potuhnjeno in opolzko.

»Mi ne bosta odgovorila?« zakriči prvi. »Ali pa sta pofukano gluha?«

Privzdignem ramena, se obrnem in ga prvič pogledam direktno v oči. »Ne,« rečem z opozorilnim premislekom, »nisva gluha, ja, sva heteroseksualca, in ne, ne bova ti naklonila plesa.«

LITERATURA

Ciril Bergles

VONJI

Vonj tvojih pazduh:
in vonj mladega sena,
in vonja svežega vetra na jasi,

in vonj mlade srne skrite v majski travi,
in vonj upehanega samca, ki je zasledoval
samico,
in vonj mladega žrebca,

in vonj jasmina,
in grenki vonj arnike ali mete ...

Ko tečeš v daljavo in se vrneš zasopel, pre-
poten,
me za dolgo časa ugrabijo tvoji vonji.

Ves drhteč se vrneš k meni,
ko te izpusti morje iz svojega objema.
V njegovih globinah si se lovil s črnimi
ribami,
se igral z morskimi zvezdami ...
Tvoje lase krasijo svetleče iskre
in topli veter jih počasi briše
in tudi s tvojih lic in ramen ...

V tvojih očeh je sneg,
groza in radost, strah in osuplost,
ko eksplodiraš,
ker tvoje telo ne more več krotiti svoje na-
petosti

Govoril si mi o pogledu samomorilca
z mokrimi očmi, z osuplo belino,
ki prosi, naj ga nekdo reši smrti.

.
Ostane večno vprašanje tvojega pogleda.
In razsežnost tvojih vonjev,
ki jih spodbuja poželjivo telo,
da bi zmedlo neko drugo telo.

ZAHRBTNEŽ IN NEVEDNEŽ

On tega ni mogel razumeti. In ti si molčal.
Besede nisi rekel. Nisi se zavzel za žrtev.

Bil si priča zahrbtnosti in nevednosti.
Molče si sprejel dejstvo, da je ničvrednež.

Spraševal te je, če si ti tisti mladenič
ki se pojavlja v mojih verzih, in si zanikal.

Si pozabil na čas, ko sem ti k nogam
polagal pesmi o najčistejši ljubezni?

Neprestano je ponavljal, da je taka ljubezen
zavržena. Mizerija. O njej je govoril s studom,
in ti se mu nisi upal upreti. Dvoličnežu.

Spomni se: še pred dnevi si ga videl hoditi,
v mraku, po parku, iskal je tiste nenavadne
užitke, o katerih je govoril s takim studom.
In bil pripravljen zanje celo plačevati.

ZANOSNA PRISEGA

Ves tvoj, še vedno.
Ves tvoj, vedno, doslej in potem,
vedno tvoj, ker te potrebuje moja bit,
vedno ves tvoj,
vedno, čeprav vedno ne obstaja,
ves popolnoma tvoj in celo zdaj
še bolj kot prihodnje trenutke.
Vsak hip, ki ga bo nama dovolil čas
na tem svetu,
vsako noč, ki bo enaka sedanjim
nočem
ves tvoj, še vedno tvoj.
Vsak jutri, ki ga boš živel, tvoj,
vedno tvoj, danes in jutri
in pojutrišnjem.
Zaljubljen vate, vedno in zdaj, brez
spominov,
zdaj in vedno, ljubim te,
vedno tvoj,
ves tvoj, še vedno.

V MRAKU

V mraku sva bila kot nejasna privida.
Na obešalniku so visela najina oblčila
kot gola drevesa v zameglenem vrtu.
In sva se ljubila.
Pazila sva, da ne bi ničesar ločilo
najinih teles.
Najprej sva se ljubila brez besed.
Govorile so samo kretnje.
Le oči so se včasih razprle, v mraku
poiskala drug drugega in potem
sta se najini telesi spet zblížali
in se prepletali in drhteče ustnice
so se neprestano iskale.
Nenadoma so se prižgale luči na ulici.
A telo ni hotelo izgubiti telesa.
Strasti so prisilile srce v hitrejši utrip.
Od nekje daleč je prihajala glasba
in pisk vlaka pred rdečim semaforjem.
Ljubila sva se.
Uspelo je nama izraziti tisti resnični
senzualni občutek.
Zdaj sva dihala v drugačnem ritmu.
In najine roke so nazadnje, že utrujene,
obležale na neskončnem telesu noči.
Vse drugo je bilo nepomembno.
Resničnost je bila soba, s stoli, zrcalom,
starim lestencem, z uro na steni,
ki je naju opozarjala na konec tega obreda.
Ljubila sva se.
Vse je bilo jasno: povsod po svetu
se ljubijo tako.

NOČI BREZ TEBE

Zmeden in zbezan,
prepoln hrupa,
brez središča, brez spokoja,
ločen od druge strani kože,
osupel od nenehnega opotekanja
tega srca
– razkosana zemlja, siv pepel
v prsih –,
tako minevajo te vročične
in neprespanske noči,
noči, ko te ni ob meni.

VRNITEV V GOZD

Grem v gozd
do samega srca
                    tišine.
Da bi priklical en sam trenutek,
bežen in zanosen,
ki sem ga nekdaj doživel
                                v tem gozdu.
Ostal je glas,
                    tvoje ime
in druga imena.
Milo prosim drevesa,
ki so bila priča najine ljubezni,
lepe kot sonce,
naj mi vrnejo tisti trenutek.
A se ne zgane niti en list
                    topola ali hrasta,
niti ena veja kostanja ne zaniha.
Enako brezbrizno
hitijo mimo
                    (veseli v svojem letu)
kosi in vrabci.
Nenadoma
                    vetrovi vznemirijo
oblake in krošnje dreves,
vname se blisk
                    in v nevihti
ostanem sam
                    s teboj
                                in z odsotnimi.

Milan Šelj

New Language

* * *

Hišo sva si skrčila v par kovčkov in nekaj kartonastih škatel. *Tako najbrž živijo klošarji*, mu pravim, in občutek lahkote je neobvladljivo neznosn.

* * *

Zadnjič spiva v tej sobi in ne veva, kje si bova postlala jutri. V spanju ti šklepetajo zobje; in moja predrznost, ker sem te silil v nepremišljen korak.

* * *

Trudna roka, ki me je še prejle objemala v temi, je omahnila v spanje. Na planoti tvojega ramena zasledujem vdih nemira in šepnem: *Dragi, katera skrb na tvojem vzglavju s tabo spi.*

* * *

Sprašuješ me, kako se reče kruh in *mleko* in *sladkor* po slovensko. Odpravljaš se v trgovino in si ponavljaš: *kruh, sadkor, mleko ...* Na poti tja verjetno vse pozabiš.

Vrneš se s plastično vrečko in štruco belega pod pazduho. Pogrnem ti mizo za vznemirljivo gostijo; radovednost okušanja naj se igra z mojim jezikom.

Gays Drink Blood

Neznanci so pretepli Blaziča pred kafejem,
kjer je potekal literarni večer. Čez dva dni
korakam na Paradi ponosa v Ljubljani in ne
pristajam, da bi nas moralo biti spet strah.

V vrvežu ljudi na londonski Paradi pleše
mlada Poljakinja pred nami. Na črno majčko
je zapisala: *Gays Drink Blood*. In celo pot
me žre vprašanje, zakaj tako geslo, zakaj ...

NADALJEVANKA

V deževni
kaplji
čudežne
nevihte
si
Razpršeni
zgoraj
v načipkano
okno

Zdrsiš
po šipi
zamišljen
trebušček
krohota

Zliješ se
v enost
oprane
kapljice
pod
njo

POLIFONIJA

S prsti
pripet
na antene
raket
prisluškujem
vibracijam
zvočnega
švista

In se
sprašujem
ali bom
znal
med
pokom
razbrati
nevidni
zapis
tvojega
kazalca
na steni

ŠIVAL JE DEČKO...

Nekega
dne si
odločil
da se bo
zgodba
sukala
v smer
kjer je
težko
razbrati
pomen
tvojega
smeha

Odšel
sem
na pot
in šele
med hojo
v nasprotno
smer
sem se ti
lahko
zares
približal

HVALNICA SE POHVALI

S težkim
 vonjem
 globine
 pazduhe
 in sladkim
 pršem
 tvoje
 sline
 mi sedi
 na ustnice
 blaženo
 pričakovani
 ženin moj

Razpokam
 ti
 skorjica
 notranjega
 poželenja
 da se
 razmočen
 zdrobim
 v naliv
 potešitve

ŠLIK/ŠLAK

Pogosto
 si klečal
 pred kipci
 votivnih
 figuric
 pobožni
 norček
 v tej igri
 za dva

In hrustal
 za kosilo
 vsak dan
 vzdihovanja
 Za večerjo si
 žvečil
 na kolenih
 jecljanja
 A zdaj ti je
 štrema
 končno
 pošla

Ja
 ja

BESEDOŽERCA

Ne izmišljaj si
dotikov
preplašenih
žepkov
razdraženosti
izživetega
mesa

V drznosti
izliva
trepéta
se obeta
omleta
semena

Dotakni
se
telesa
žive
besede
in
grizi

ENAKONOČJE

S stopnišča
me vabita
vonj
tvojega
cimeta
in grenkost
sladkih
nageljnovih
žbic

Trenutek
je obstal
za hip
v polmraku

V grlu
grižljaj
zadnje
večerje
neizrečenih
povedkov
pred polnočjo

HARMONIJA

Z lahkoto
sem
odrinil
trapeze
izmikanja
da me sila
naveze
še bolj
zaluča
vate

Razdaljo
slasti
razmika
lahko
odmeri
(kot se
šika)
le prst
v prsti s
Sikstinske
kapele

Brane Mozetič

MORAL BI SPET PRITI, PRI ŠTIRINAJSTIH, PETNAJSTIH,

in me ne bi bilo več strah. Lahko bi izrisala življenje. Razgrnila zemljevid sveta. Prepotovala morja. Ko se ti ne bi tako mudilo in se ne bi lagal, da jih imaš že sedemnajst. Bil si utrujen, kot da jih je za tabo že enaindvajset. Ko si človek želi umreti. Kot da je to igra. Moral bi spet priti, brez prtljage, brez naglice. Legel bi v toplo vodo, se počasi topil, koža bi postajala vse bolj napeta, mehkejša, na polju bi se premikali cvetovi sončnic, vlak bi vozil dalje, otroški zbor bi pel, prve lopate prsti bi padle na krsto, nebotičniki bi se majali v vetru, kot žitno klasje, helikopterji bi brenčali med njimi, ti pa bi vstal iz vode, moker bi se mi stisnil v naročje, cuzal bi palec in vse tvoje seme bi se mi razlivalo po stegnih. Moral bi spet priti, da odprem okno, snamem zanko s stropa, da se pripodijo oblaki, z nevihto, z dežjem, da tečeva vsa mokra po cesti, drgetava pod streho, se poljubljava, kot prvič, da pričnem sanjati, in tedaj lahko odideš, podobe so se sprožile, ljudje se zgrinjajo pred mojo hišo, očetje mi ganjeni podarjajo svoje sinove, golobrade, v belih togah, dražeč mir mi lega na telo, gladim jih po svetlih laseh, oni pa me s svojimi krhkimi mišicami vlečejo v postelj, da se naselijo v meni.

SANJAL SEM, DA JE PRIŠEL K NAM PREDSEDNIK DRŽAVE.

In še nekdo iz vlade, a se ne spomnim, kdo.
Govoril je, saj vam bo ratalo, vse bo še dobro.
Jaz pa sem rekel, nikoli ne bo dobro. In
pedrov kar ni bilo, eni so zamujali, drugi
so bili zadržani. Predsednik pa je čakal in
čakal. Rekel sem: Veste, pedri so kot zablodeli
ptiči v steklenem labirintu, letajo po
koridorjih in se zaletavajo v šipe. Vsepovsod
ležijo, goli, razkrcenih nog. Potem je
prišla Alison Bechdel in mi rekla, da se
moškimi ne bo podpisala v knjigo. Izgledala
je kot Nathalie, samo pljuvala ni. Rabil sem
toplino dotika, savna ni bila najboljša nadomestilo.
V temi se ni najbolje videlo, se je pa skozi
steklene stene videlo ven, v koridorje s
poblaznelimi ptiči, v sosednjo celico s slingom,
v katerega se je pritrtil mladenič, drugi pa
mu je vztrajno obdeloval rit, fukal ga je
in fukal. Strmeli smo tja in se slinili,
dokler mi ni postalo prevročje, da sem
moral ven, ne da bi dočakal konec predstave.
Previdno sem stopal čez ležeča telesa,
videlo se je le bleščeče oči, zaprl sem se v
eno od celic, srednjeveških, kamnitih, in
čakal, da mine, tesnoba, tesnoba, tesnoba.

KO ODIDEŠ, SE GOL SKRČIM V POSTELJI IN SE

tresem. Še prej me bežno poljubiš na usta, kot da ti je malce nerodno. Všeč mi je ta tvoj sram. Pokrijem se čez glavo, jutro je, in si znova in znova vrtim celo noč. Stokrat te slačim in ti izvajaš vse naučene porno prizore, se slednjič dvigneš nad mene, špricneš svojo vročo spermo in me ponosno gledaš. Tako otročje je tvoje vedenje. A najraje te imam tedaj, ko zaspiš in se lahko izven scenarija sprehajam po tvojem telesu. Morala bi imeti samo spanje in drogo, da bi se ljubila. Ta te dela tako mehkega, razveže ti jezik, govoriš mi stvari, ki mi jih sicer gotovo ne bi. Pokrivam se čez glavo in stokrat, tisočkrat si spet na meni, sanjam, da si se dvignil in odšel, sanjam, da se je vse zavrtelo in se ne upam prebuditi. Kot da bo dan čisto drugje in so bile vse le sanje in bom spet star sedem let, v neki drugi deželi, spet bom moral v šolo in vse se bo ponovilo, tebe pa ne bo več, ker te nikoli ni bilo, in mojega življenja sploh ni bilo. Ker tedaj bom nepazljiv, nekaj se bom zamislil, in me bo do smrti povozil avto, ko bom prečkal cesto.

Kristina Hočevar

samo te stene so tvoje stene. zamenjajo se ekipe, spremenijo se zvoki;
punčke se pomladijo. samo za temi rešetkami se tvoje telo razpne— ni
drugega plesišča.

gledaš vse — tvoje in predrzne;
drstijo se in roke drsijo, dihaš in črno sonce se nad nami vrti, elektriš se
in ni treba, da se dogaja drugače, v tem teritoriju dihaš škrlat, nihče ne more vreč
železa okrog teh gladkih vratov, noč je in dan je, ko smo, pišemo, ko plešemo,
pišemo in zvoki gibajo boke.

in ti lahko samo kakavov prah pobrišeš z mojih ustnic.

na te stene se naslanjaš z upognjeno nogo. na teh obokih
sloniš z golimi rokami. deklice so
in malo dečkov malo deklic. granatne noči spiraš s kozarci vode
in tukaj je tvoje zaklonišče: čeprav se udara in

izpod teh obokov se dvigneš:

tukaj so tvoji poljubi,
v teh stenah — ker samo te stene
so tvoje stene.

Suzana Tratnik

JEZITI SE MORATE!

(odlomek iz romana Pontonski most)

Začelo se je tik pred Karlovškim mostom. Zelo neprimerna lokacija, kolikor je sploh kakšna primerna za panični napad. Karlovški most je bil namreč še kar daleč od rudniške pošte, kamor je bila namenjena, in skoraj enako daleč od središča mesta, od koder je začela pešačiti. Saj tako ne bi imelo nobenega pomena, da bi se vračala v center, kjer se ne bi imela kam zateči in bi jo čakala samo še dolga pot do doma v Šiški. Zato se je ustavila sredi mostu. V nahrbtniku, ki ni premogel niti enega notranjega žepa, je iskala papirnate robce. Tudi robci so bili povsem nekoristni, saj se nikoli ni toliko spotila, da bi bilo kaj obrisati, vendar so pomenili majhno možnost, da se bo zamotila z dobrimi nameni.

Zelo majhno možnost, pa vendarle.

Z robcem, prežetim s koščki tobaka in smetmi, si je obrisala nosnice, že tako čisto izsušene od sunkovitih, kratkih vzdihov skozi nos. Vztrajno si je brisala nos, čelo, vrat in dlani – v resnici so bile samo te potne. Poskušala je misliti na pravilno, globoko dihanje, ki pomirja in slednjič celo spremeni pogled na življenje in svet okoli sebe – ampak tako daleč še ni prišla. Vdih! Najprej trebuh, potem prsni koš in na koncu se rahlo dvigne ključnica. Izdih! Spuščanje ključnice, upadanje prsnega koša in vpoteg trebušnih mišic. (Mogoča so tudi kakšna druga zaporedja, odvisno od dihalne šole.) Po dveh ali treh globokih vzdihih se ji je zavrtelo, kar je seveda še poslabšalo že tako alarmantno počutje. Ni se mogla zamotiti ne s priročnimi papirnati robci ne s pravilnim dihanjem. Utripajoče opozorilne misli so bile že močnejše od vsega. Še tako banalna misel je preglasila hrup avtomobilov na cesti in jo priklenila nase. Saj je vedela, kako naj bi bilo: pozitivne misli bi bilo treba ločiti, nekako izluščiti, sortirati od negativnih in jim dati zaleta. A čim je izluščila pozitivno misel, se je pokazalo, da je ta le bedna maska svoje negativne dvojnice. Zato je svojim mislim raje dala mir, v upanju, da bodo tudi te dale mir njej. A z mislimi je težko barantati. Čim so vedele, da jih hoče vleči za nos – in to so vedele takoj – se je kakšna takoj ponudila za odrešilno in jo tako prehitela v njenih nakanah. Tudi tisto sredo popoldne, ko je zapaničarila na Karlovškem mostu, se ji je nenadoma posvetilo, da v bližini stanuje njena profesorica s faksa. Tista, h kateri je šla na kavo, ko je pred leti potrebovala priporočilo za udeležbo na mednarodni poletni šoli. Ko sta pili kavo in opravljali preveč zagrebene študente, je začudeno ugotovila, da ji je priporočilo napisal nekdo, ki je na njeni strani. Profesorica se je zanj še posebej potrudila, ker je najraje podpirala tiste brez privilegijev. Takrat se je tudi jasno zavedela, da jih najbrž res nima. Če pomanjkanje privilegijev postane samo po sebi privilegij za ugodno priporočilo, potem ti res ni pomoči. Odtlej je kava pri bivši profesorici postala ena njenih redkih obiskovalnih navad. Zato bi lahko pozvonila pri vratih njene hiše – seveda le v skrajnem primeru!, se je dobrikala odrešilna misel – in ji povedala, da se slabo počuti. Popili bi kavo in kozarec piva in potem bi ji bilo mogoče laže. Pozneje bi jo profesorica kdaj pa kdaj poklicala in jo vprašala, ali se ji je počutje kaj izboljšalo, ali dovolj počiva, ali se napadi tesnobe ponavljajo, ali bi se s kom pogovorila. In potem niti v zelo skrajnem primeru ne bi mogla nikoli več k njej, tako sram bi jo bilo. Deprivilegiranaost in psihične motnje – ve se, kam to pelje. Zato je bilo bolje molčati o tem.

Kdo pa se še sploh zavzema za študente, za katere je jasno, da so se že zdavnaj poslovili od diplome – čeprav so tako pametni? Le kaj bi se zgodilo z njenimi priporočili v prihodnje? In kaj bi se zgodilo z njo samo, če bi tako lahkomišelnost zapravila možnost tuje pomoči za zares skrajni primer? Kako sprenevedava je bila ta odrešilna misel.

Najbolje je bilo nadaljevati pot. Saj ni moglo biti več kot petnajst minut do rudniške pošte. In kdo ve, mogoče drugega dne sploh ne bo šla iz stanovanja in tedaj bo še teže priti do pošte – pot bo neprimerno daljša, kot je v tem trenutku, ker bo najprej morala do mestnega središča; začeti tako rekoč iz nule, zavedajoč se, da je verjetnost ponovitve napada na istem mestu več kot stoodstotna. Nenazadnje je mislim prav vseeno za to, ali bo stala tukaj na mostu ali hodila naprej; razlika je le ta, da bo še danes prišla do pošte, če bo hodila. Dovolj pomembna razlika! Robec si je zatlačila v žep kavbojk, si oprtala nahrbtnik in odločno, skorajda besno zakorakala naprej. Zdaj je bila jezna. Da, jeza je dobra; to povsod pišejo.

»Jana, jeziti se morate! Morate se naučiti izražati jezo!«

Hodila je in bila je jezna. Hodila je hitro in točkovala promet, tako kot pri otroški igri. Pešec: 0 točk, kolo: 0 točk, fičo ali katra: 1 točka, škoda: 2 točki, mercedes: 5 točk, kateri koli osebni avtomobil s prikolico: 8 točk, kombi: 10 točk. In tako naprej. Ko je priklopniku podelila 20 točk in zmagala, je bila že v rudniškem središču s trgovinami, pošto in banko. Zdaj ji je bilo vroče, potni valovi so ji obleko prilepili na telo, a to ni bilo tako slabo, saj je pomenilo, da je napad že minil. Redko kdaj je imela dva napada v enem dnevu. Morda zato, ker je bila po prvem tako uničena, da ji je zmanjkalo moči za drugega.

Ko se je oprijela stopniščne ograje in pogledala gor, je na vrhu stopnic zagledala Edvino in Sonjo. Neverjetno, bili sta tam, nista pozabili na prijateljsko oporo pri njenem zoprnem opravku. Od olajšanja bi lahko bruhnili v jok, pa se je raje ponesrečeno nasmehnila.

Edvina. Velika Edvina je skomignila z rameni in razprla roke v prijazni objem. Vendar je Jana zmeraj nerodno obstala tik pred njenim objemom, nikoli ni priprla oči in se prepustila njenim rokam. Nekako je slutila, da ji je prijateljica z razširjenimi rokami kazala le širino svoje naklonjenosti za skrajne primere, tudi sama pa je ni mislila zares objeti. Če bi se objeli, bi bilo to preveč. Nekaj bi se zgodilo ob trku usnjenih pasov na njenih kavbojkah. Jana pa je v zadnjem letu ugotovila, da se z zmanjševanjem vsakovrstnih presenečenj zmanjšuje tudi stres.

Sonja. Z njo je bilo drugače. Na pogled suha in hladna, celo odljudna. Jana jo je na kratko opredelila za nevrotično, saj po nečem moraš razlikovati svoje prijateljice. Edvina – debela, naklonjena in topla. Sonja – suha, frustrirana in skoraj popolna. O Sonji se je rado govorilo, »kakšna da je«, ena tistih, ki rada osvaja punce, jih podira in potem pusti. Ampak Jana jo je vedno zagovarjala, da Sonja ne misli nič slabega, da se pač rada daje dol, pa saj nobeni nič ne obljublja, saj punce znajo tudi same poskrbeti zase. Začuda pa se Jana nikoli ni želela udariti s Sonjo, takole v postelji, udariti se dol in potem nadaljevati prijateljstvo in morda še kdaj ponoviti zadevo. Saj to bi moralo biti enostavno, ampak Jana je takrat, ko si jo je na roko, vedno mislila na Edvino.

Iz misli na seks s toplo, zajetno Edvino jo je predramila Sonja, ki jo je precej surovo dregnila pod rebra, se z ustnicami približala njenemu ušesu in hripavo šepnila:

»Spet napad, a?«

Potem se je zasmejala in si popravila svoje oranžnordeče lase, ki so ji na levi strani prečke vedno silili v oči. Jana je zamahnila z roko, češ, nič novega, in si prižgala cigareto olajšanja. Edvina je pristopila in k njenemu ognju pritaknila svojo neprižgano cigareto. Potegnili sta prvi globoki dim in si pomežiknili.

Kmalu zatem je že stala pred šalterjem na pošti. Korak za korakom. Vedno je treba poskrbeti za vsako stvar posebej, vedno eno za drugo. Tako kot izpiti na faksu: nikoli ne smeš misliti

na vseh deset izpitov hkrati, so trdili profesorji, ki jim ni bilo vseeno za študente, ampak le na tistega, ki je pred tabo. Misli ti le na en izpit, na en opravke, na eno žensko, na eno težavo. Na eno plat same sebe. Ker je treba nekje začeti, je začela z urejanjem osebne pošte. Pred kratkim se je preselila v Šiško, nekatera pisma pa so še vedno prihajala na stari rudniški naslov. Vse skupaj je bilo sila preprosto, povedati bi morala samo to, da ne stanuje več na Rudniku, izpolniti formular, vpisati stari in novi naslov in tako naročiti prepošiljanje pošte s starega naslova na novega. Tako enostavno, da je naravnost smrdelo po zapletih. Toda Edvina in Sonja sta bili z njo, cinična mahagonijeva Sonja s prečko nekoliko zunaj vrste, človeku prijazna pšenična Edvina pa tik za njo kot velikanska in ljubeča zaščitna pregrada med njo in realnim, trenutno nadvse zoprnim svetom.

Moški, ki je stal v vrsti pred Jano, se je že bil sporekel s pošto uslužbenko, ker ni mogel dvigniti priporočene pošiljke za svojo ženo. Moški in PTT-uslužbenka sta si izmenjala nekaj nesramnosti, kar pa je spominjalo na skoraj vljudno izmenjavo suhoparnih informacij, saj nobeden ni hotel prvi dvigniti glasu.

»A veste, kaj,« je rekel moški, »moja žena dela, na primer, do osmih zvečer, zato ne more sama dvigniti pošiljke.«

»Ne morem nič pomagati,« je rekla uslužbenka. »Na primer.«

»Pa sej mam njeno osebno. Oseb-no iz-kaz-ni-co!« je s plastificiranim dokumentom sekljal po marmornatem pultu, kakor da bi delal živčne črtice ta belega.

»Osebna še ni oseba.«

»A veste, zakva ste tko pametni na tej kurčevi pošti?«

»Ne, vi mi povejte.«

»Zato, k nimate konkurence.«

»Res je: mi smo brez konkurence.«

Moški je v jezi naglo odšel in Jana se je nepripravljena znašla iz oči v oči s strupeno uslužbenko na kurčevi pošti brez konkurence.

»Prosim, izvolite?«

V nahrbtniku brez enega samega žepa je nervozno iskala osebno izkaznico. Da ne bi govorila kar tako v tri dni, je v rokah vedno rada držala kak materialni izkaz svoje zgodbe.

»Dober dan, prosim, izvolite?« jo je z lažnim potrpljenjem bodrila uslužbenka.

Če ne bi bilo Edvine in Sonje, bi kupila samo najcenejšo znamko in odvihrala ven.

»Jest bi ... Dober dan. Zamenjala bi naslov. Ne, hočem reč, naročila bi prepošiljanje pošte. Ja, tko je, d sem se preselila z Rudnika v Šiško. Z Rudnika v Šiško in bi rada naročila prepošiljanje pošte s starega na nov naslov. To. Z Rudnika v Šiško. Sej veste.«

Uslužbenka ni rekla nič. Ko je položila formular na pult, je gledala proč, kakor da si nihče ne bi zaslužil njene nedeljene pozornosti. Jana je izbrskala kuli. Nemirno se je ozrla nazaj in Edvina ji je pomirjajoče pokimala. Čez minuto ali dve je izpolnjeni formular in osebno izročila uslužbenki in rekla: »Izvolite.« Potem se je počutilo neumno in servilno. Izvolite, izvolite. Ljudje imajo vendar radi zajebance. Zakaj bi bila potem prijazna? Morda zato, ker je pred petnajstimi minutami imela napad in bi se ta lahko ponovil iz samega praznoverja, če ne bi bila prijazna z nedolžno PTT-delavko na drugi strani pulta? Nič ni treba biti prijazen in dober z ljudmi, je vedno trdila Sonja, nikoli le iz vljudnosti. Jana se je napol obrnila in poškilila k Sonji, saj jo je zaskrbelo, da je ta slišala njen ostudni »izvolite«. Toda Sonja je že stala blizu vrat in hlastno prelistavala telefonske imenike, kot da bi bilo v njih kaj zelo razburljivega. Ampak Sonja ni nikoli mirovala; njo je bilo treba vedno držati v mislih, sicer ti je hitro kam ušla. Edvina pa je bila še vedno tu, za njenim hrbtom. Ko so se njune oči srečale, ji je zarotniško

pomežiknila. To je bilo vedno čudovito in vznemirljivo, ta zarota med njima, ki nikoli ni imela nobene opredeljive vsebine.

»Kako je zdej to?«

Jana se je zdrznila zaradi birokratsko osornega tona.

»Kater je zdej vaš nov naslov?«

Težave so se začele. Začutila je, kako jo zaradi klime na pošti mrazi pod prepoteno obleko. Pogoltnila je lepljivo slino. »Celovška 124, ne, pardon, mislm, d je 126.«

»Toda na vaši osebni izkaznici je druga ulca.«

»In?« je poskušala zrasti Jana na svoji strani pulta.

»Nč in, tkole nau šlo. V vašem dokumentu ni Celovške, ampak je Društvena. In pošto vam lahka prepošljamo sam na Društveno.«

»Pa sej ne živim na Društveni, tam imam samo prijavleno stalno bivališče, tam ne morm sprejemati nobene pošte. Tam mene sploh ni.«

»Torej bo ostal tko, kt je.«

»Ne more ostat tko, kt je. Ne more, ker naslova na Rudniku nimam več. A vi razumete, jest ne živim več v tistem stanvanju!«

»K se boste odločil, kam vam prepošlemo pošto, pa pridte nazaj.«

Uslužbenka je osebno izkaznico in formular izročila Jani, nagnila glavo nekoliko postrani in brezizrazno, a strašansko zadovoljno rekla Edvini:

»Naprej, prosim.«

Jana je odvihrala s pošte, seveda tako, da je pokazala svojo jezo, celo zaklela je. Bila je pretresena od poraza in nemoči zaradi svojega sprijaznjenja. Usedla se je pred prvi lokal in od jeze plitvo dihala. Jana, jeziti se morate!, je pomislila. Res je bila tako jezna, da je pozabila na morebitni napad strahu in tudi na vse dihalne šole tega sveta. Čez nekaj minut sta se ji pridružili Edvina in Sonja. Trudila se je utišati vsiljive misli o svoji neiznajdljivosti in prelahki predaji, vendar so jih, hvala bogu, preglasile besede prijateljic.

»Sej pravim, če si preveč normalna in prijazna, te pohodijo! Kri ti popijejo že na eni lokalni pošti! To je tak prikrit reality fiction. Ludje nenadoma končajo v norišnic, pa noben kurac ne dojame zakva že; vsi se čudijo in na koncu zaključjo, d je pač pršlo do nekašnih kemičnih sprememb v možganih. Kurc pa kemija, sam pomisl, kolkokrat v življenju so bli ti ludje na pošti, na banki, na občini in tam doživljali reality fiction!« se je jezila Sonja. Ko je besno zmečkala cigareto v pepelniku, je še dodala: »Če o tem, d imajo ti ljudje povrh usega še matere in očete, niti ne govorimo! Družbena bitja, to je enako zmešana bitja. In če je po vsem tem še kdo normaln – ta gotou ni normaln!«

Ko je prišla natakarcica, je Jana mirno naročila kavo, potem pa se je Edvina razjezila nad Sonjo.

»To zdej Jani nč ne pomaga, da ji še ti nabijaš komplekse.«

»Edvina, lepo te prosm, ne bod no trapasta še ti. Kje pa mate kak problem? Sam to sm hotla reč, d te zmelejo že vsakdanje banalnosti, če si premehka. Pej se jezit na tisto poštno uslužbenko, ne zdej mene tle jebat.«

Samo tri možnosti so, je premišljevala Jana, medtem ko sta prijateljici, zdaj jezni še druga na drugo, utihnili in molče mešali sladkor v kavi. Prva možnost. Lahko si trpeča stranka, ki se ji zgodi vse najslabše, kakor da bi po svetu hodila z upognjenim hrbtom, pripravljenim na vse šibe tega sveta. Najprej dobiš napad, potem pa še nič ne opraviš. Druga možnost je napadalnost. Agresivno se postaviš pred šalter in zahtevaš svoje. (Denimo Sonja: »Jest bi tisti babi zavila vrat. No, sej tega neb zares nardila, ampak vztrajala bi tok časa, d bi vsi zijal vame in bi na pošti vse nardil že zato, d se me znebijo.«) Verjetno te obe možnosti po letih vztrajnega

prakticiranja pripeljeta v norišnico. Tretja možnost je asertivnost. Ta je najbrž prava. Če bi se Jana še enkrat rodila, bi bila asertivna. Tako kot piše v priročnikih: Kako zamenjate pokvarjeno blago? Ne prosite, ne opravičujte se in ne kričite na prodajalko, saj nimate slabe vesti. Kratko malo povejte, da ima ta nova srajca, ki ste jo prinesli domov, pod močno svetlobo temne lise, zato ste jo prišli zamenjat. Naj govorijo dejstva, ne čustva. Ljudi samo informirajte o svoji nepopustljivi navzočnosti. Vaša zahteva je zakon, najvišji imperativ. Tako nekako. Dejstva, ne čustva. Oziroma tudi čustva kot dejstva, ki jih lepo opišite, denimo: »Zelo sem jezna, ker se je to zgodilo.« Vsaka Janina zahteva pa je bila uvod v težave. Tako nekako. V resnici je teh možnosti zelo malo, izbira pa prazna vsebina.

»O čem pa zdej ti tuhtaš? Sej to je to – preveč se poglablaš v vsak drek.« (Sonja.) »Me prou zanima, no?«

Jana: »Izbira je vedno prazna vsebina.«

»Čist narobe,« je tehtno odkimavala Sonja, ki se je odločila obrzdati svoj gnev, saj se ji je zdelo to, kar je imela povedati, preveč pomembno, da bi se razvodenelo v togoti. »Draga Jana, čist narobe. Če stojiš na šalrterju pred poštno delavko, že v startu ne more bit govora o kšnih kol vsebinah.«

»Izbirah, prosm.«

»Pa izbirah, prosm. Ti takrat nimaš nobene izbire, ampak sam cilj pred sabo. Je to jasn? Tvoj cilj je jasen; ti veš, po kva si prišla, sicer sploh neb šla stat v vrsto na pošti, ane? Ti si že izbrala, razumeš, kva ti govorim?«

»Res,« je izmučeno dodala Jana. »Sicer sploh neb šla tko daleč na pošto in neb tvegala napada na prostem. Tako rekoč v javnosti.«

»Torej, draga moja –»

»To pa nism. Draga tvoja namreč.«

»Ne, k nočeš. Šala, šala, pozab! Če je tvoj cilj jasn, ga je treba sam še doseč. To je vse.«

»Že, ampak do cilja je več poti.«

»Vidš, se že po nepotrebem poglablaš. Pejđ po najkrajši poti, pa je!«

Edvina: »Pa o čem zdej vidve tle filozoferata?!«

»Ej, pa pustmo to,« je užaljeno rekla Sonja in tlesknila z jezikom.

Še Jana je užaljeno zamahnila z roko in natakarka, ki je prišla pobrat prazne kozarce in skodelice na mizi in zamenjat umazan pepelnik, je začudeno pogledovala k njej, pri čemer je svoje začudenje zelo slabo prikivala. Malo več diskretnosti ji pa res ne bi škodilo, je pre-mišljevala Jana, po vseh teh natakarskih letih natakarskih izkušenj bi njene sposobnosti za sprenevedanje že morale biti malo večje.

Na avtobusni postaji je Jana brskala po svojem nahrbtniku brez žepov, da bi zbrala drobiž za trolo. Vsi žetoni so ji pošli, za pešačenje je bila preveč izčrpana, večjega denarja pa ni hotela prepustiti mestnemu potniškemu prometu, ki ti nikoli ne vrne drobiža. Medtem sta tečnobi Edvina in Sonja sloneli ob kiosku. Sonja se je nalašč zabavala ob ogledovanju naslovnice pornografskih revij in vsake toliko je pocukala za rokav Edvino, ki še glave ni premaknila, tako se je bila zatopila v svoje zaskrbljene misli. V ključnih trenutkih je Edvina razmišljala tako pozorno kot zajec na preži za sovražnikom. Sonji ponavadi ni bilo mar za minule pogovore, Sonja je z največjim veseljem sikala potem, ko so se ljudje že potunkali, Edvina pa je stvari prepoznala takoj, v istem trenutku kot Jana, če ne celo prej. Tako je Jana včasih imela veliko dela že s tem, da se je upirala prijateljčini pretirani skrbi.

»V resnic si ne upam na vse al nč,« je Jana rekla Sonji. »Zato tok mečkam v lajfu.« »Sej je prou,« se je zasmejala Sonja na ozadju hotne brinete zraven nenasitne rdečelaske, kot je bilo

pojasnjeno oziroma povabljen na naslovnici, dasiravno se je še več o vročih bejbah obetalo na straneh 46–49, »sam norci gredo na vse al nč. To smo že obdelale na kavi, ane, Edvina?«

Edvina je zavila z očmi, zavzdihnila in pohodila cigareto. »Druženje s tabo, draga Sonja, je gotou tanajbolš dieta.«

Zdaj je Sonja naglo stopila pred Edvino, si jo nesramno natančno ogledala od glave do pete, kot da bi še vedno proučevala nagice s porno revij, in smeje se rekla: »Pa ni videt, draga. Še zmeri si obilna in to mi je u vesele. Ne maram se družiti s povprečnimi ženskami, k si ne uza-mejo dovolj osebnaga prostora – ti ga maš že skor za dve, če veš, kva mislm.«

»No, hvala lepa, da sta prišli! Za vajino podporo.« Jana se je glasno smejala in iz žepa izvle-klja kup drobiža. »Punci, jest grem via domov.« Trojka je zapeljala na postajališče.

»Dovolj naju maš, ane? Jest mam auto čist na drug stran mesta, u Mostah, grem kr peš do tja,« je rekla Sonja.

»Jest pa sm s kolesom,« je ponosno rekla Edvina. »A maš ta teden Trdinovo?«

»Ja, se mi zdi,« je zaklicala Jana med tekom na trolo. »Dej, se slišva poznej!«

Zasopihano se je usedla na stol. Zdaj ji je lahko bilo spet malo slabo, zdaj je čutila, da je spet zares sama. Pa je bilo bolje tako. Rada se je tolažila s proslulo floskulo o tem, da je človek že vselej sam. To je že sodilo v njen naravni habitat. Nekoč je hotela urediti svoje bivanjsko okolje po svojem okusu in željah, kot da ne bi bila vedela, da je to že zdavnaj oblikovalo njo. Potem pa se je zaskrbljeno spraševala, zakaj si ne more privzgojiti nekaterih navad in zakaj ne živi tako civilizirano, kot se vendar počuti. Že dolgo, dolgo ni bila v gledališču, je razočarano ugotovila, ker se boji teme med premori, tudi teče ne več, ker jo zadihanost spominja na paniko, in v savno ne gre več, ker jo je groza potenja, razbijanja srca in glivic. V resnici jo je bilo v vseh primerih groza napadov panike, še zlasti pri športnih aktivnostih, ki so bile najbolj intrinzično povezane s tem hudičevim telesom, ki je tako nebrzdano izkazovalo tesnobo, se potilo, treslo, klecalo, šibilo, mravljinčilo svoje okončine, mučilo in stiskalo notranje organe. In izdajalsko hrepenelo po bližini raznih neprilagojenih žensk. Toda nekje je brala, da ima morda več kot 40 odstotkov (ali pa celo 60, o tem si raziskave niso enotne) ljudi napade tesnobe na letališčih, železniških in avtobusnih postajah, v množici sredi mestnega vrveža in še kje. Pa kljub temu potujejo, hodijo, rojevajo, tečejo, osvajajo, poslušajo, berejo časopise in vsak dan tvegajo napad. Jana jih je občudovala; teh 40 odstotkov ljudi je predstavljalo njeno zavetje, h kateremu se je vedno znova zatekala v najhujših trenutkih, v tako rekoč skrajnih primerih. Toda zavestna in pogumna tveganja, gledališče, savna in redno plačilo niso bili več del nje-nega habitata. Bili pa so napadi, prisilna tveganja, zastarani študijski indeks, sanjarije, Sonja, Edvina ... (Saj sploh ni tako malo!) Njen naravni habitat nikoli ni imel pravilno popisane ga in uradno potrjenega naslova, nikoli te preklete ulice in številke.

Ne nadoma je stekla k izhodu in izstopila že na prvi šišenski postaji. Mogoče pa je še možno za nestresno urejanje zadev. Nepričakovano veselje jo je kar odneslo na že drugo pošto v dnevju. V nepričakovanem trenutku zanosa je pozabila na nenehno navzočnost tesnobe in vztrajno grožnjo z naslednjim napadom. Da, tudi ko so ji na dermi žgali bradavice s tistim prečudovitim zamrznjenim in frankensteinovsko kadečim se dušikom in se je telo zvijalo od bolečine, usta pa so skorajda sproščeno klepetala z zdravnico, je za nekaj minut popolnoma pozabila, da je vendar kronično tesnobna.

Ana! Kako da se ni prej spomnila Ane na šišenski pošti? (Zato ker se je ni hotela, vendar.) Že dolgo je ni videla. Najbrž kakšno leto? Odrinila je vrata in upala, da je Ana tam, da ji bo dala kozarec vode, uredila te neprijetne zadeve z naslovi in se pogovarjala z njo pet minut, da se bo toliko pomirila, da bo lahko z manjšim strahom pešačila do svojega doma na koncu Šiške. Ana je sedela za pultom, za tistim, kjer so ljudje reklamirali razne zadeve in v primeru

gneče še dvigovali priporočene pošiljke. Pred sabo je imela raztegnjene Slovenske novice, z eno roko si je podpirala brado, z drugo pa se je praskala po glavi, ramenu, prsih, trebuhu. Jana je nekoč že premišljevala, kako bi ji diskretno in jasno povedala, naj se poskusi zadržati in se vsaj med delovnim časom malo manj praska. Toda diskretno in jasno sta pogosto slabo družljiva pojma.

»Hej, kok si pa presenečena?«

Ana je dvignila svoj mrtvaški pogled, ob katerem je Jana dobila zlovesčič občutek, da je še vedno uperjen v časopis, ne vanjo.

»O, Jana, ti si, jebenti! Oprost, nism te opazla, čist sm padla u tale cajtng – ej, povem ti, folk svašta počne!« je potem le rekla Ana in se pretirano razveselila. »Mačka moja! Kva pa ti tuki?«

»Opravke mam. Tvojo pomoč potrebujem,« je tiše rekla Jana.

»D nekdo potrebuje mojo pomoč. Kej tacga! Ti, mačka, potrebuješ Anino pomoč!«

Jana se je nagnila k šalterju in se približala Ani, da bi ji tako diskretno dala vedeti, da se jima o tej zadevi ni treba tako glasno pogovarjati. Toda diskretnost je bila zdaj res samo Janin problem. Zato je raje hitro izvlekla osebno in začela še tiše, a hlastno razlagati. Da se je preselila v Šiško. (»Aha, sej res, nisi več skupi z ... no, z uno glisto pač,« je rekla Ana.) In zdaj mora urediti prepošiljanje pošte z rudniškega naslova na šišenski, sicer bo ostala brez vsakršne pošte in ravno zdaj čaka pomembno pošto iz tujine, potrdilo o opravljenem seminarju in raziskavi, kar bi ji lahko ne samo koristilo pri njenem sedanjem delu – brez tega zagotovo ne bo nikoli videla redne zaposlitve. Zato je tako pomembno, da uredi s temi naslovi, sicer ne bi nikoli hodila okrog in težila prijateljicam za usluge. Na osebni izkaznici pa ima fiktivni naslov, ki je ...

»... popolnoma nekoristn, sej je vse jasn,« je rekla Ana. »Kšn je torej ta tvoj naslov u Šiški? A na Celovški si? Jest tud, pa sej to dober veš – sej ne d te vabm na obisk, še povem ti ne svojga naslova. Sej tko neb prišla, ane da ne? Ne, nč ne rabm tvoje osebne. Joj, čist si me presenetla, pa ravn sem brala ta cajtng in ne morš verjet, kva vse piše, folk je tok munjen! Lej, jest bom zdele tole izpolnila in bom ta formular poslala na rudnško pošto, k se smatra, d to morš uredit na svoji bivši matični pošti. Ne skrb, bodo že upošteval, če jest pošlem. Čez tri dni bo zadeva uradn potrjena in tri mesce bo vsa pošta prihajala v Šiško.«

»Kaj pa pol? Po treh mescih?« je takoj hotela vedeti Jana.

»Po treh mescih pa spet prid k men. Tko te bom še vsej kdaj videla! Sej se hecam. S kom se sploh zdaj ti družiš?«

Jana je skomignila z rameni, kot da na to vprašanje ne bi znala odgovoriti. »Povabm te na kavo – enkrat. Oblubim. Sam dans res nism preveč družabna, pa še zmatrana sem kt pes.«

»Sej ni treba, rade volje ti pomagam. Vesela sm, da ti sploh lahk. Ni treba, da se kdaj dobiva, sploh ne. Jest dobr vem, d maš takih, kt sem jest, čez glavo.«

»Dans mam vsega čez glavo. Predvsem pa takih, kt sm jest sama. Kr sm zdejle uredila, je edina dobra stvar v današnjem dnevu. Morda sploh v tem mescu. Hvala ti stokrat!«

Jana je pobrala nahrbtnik in pokimala Ani. Ta ji je odzdravila z bežnim zamahom roke, s katero si je spet podprla glavo.

»Pa še kdaj,« je rekla in z dlanjo pogladila časopis pred sabo.

Preden je Jana zaprla vhodna vrata, je še enkrat pogledala k Ani, ki je za nekaj sekund zakinkala nad Slovenskimi novicami, v katerih ga folk res serje.

Nataša Sukič

Kino

(odlomek iz romana)

»Če bi se lahko v tem trenutku prebudila v nekem mestu, ki bi si ga sama izbrala, kje bi bilo to?« ji je ženska zašepetala v uho, ko sta objeti ležali v postelji, pokriti samo z rjuhami, in prisluškovali v noč.

»V New Yorku,« je odgovorila brez premisleka.

»Zakaj pa tam? Kaj je tam takega?«

»Ker je tam vse tako ... tako novo in razburljivo ... kot ... kot bi se tja stekala prihodnost.«

»Pa ti? Kje bi se ti prebudila?«

»V Parizu.«

»Ni slaba izbira, Pariz je čudovit, ampak, ti imaš verjetno poseben razlog za to, da si si izbrala prav Pariz.«

»Ker so v njem ukljenjena vsa stoletja,« je rekla preprosto, »ker imam občutek, da se čas tam nikoli ne bo ustavil.«

»Zanimivo. V New Yorku pa je tako, kot da se čas iz prihodnosti zliva vanj, ne vem, kako naj to drugače povem.«

»Živeti bi morali v kakšnem zares velikem mestu, ne tu.«

»Misliš? Ne vem, včasih si mislim, da ja, drugič spet ... ne vem, res ne vem.«

»Čudno je to, kako različno ljudje dojemamo čas, se ti to ne zdi čudno?«

»Ja, včasih se mi zdi, recimo zdaj, ko se o tem pogovarjava. Čas je eden za vse ali pa ga sploh ni, v resnici ne more biti drugačen za tebe ali za mene, pa vseeno je, vsak ga doživlja po svoje in to me včasih bega in zdi se mi, da bi se o tem lahko še kdaj pogovarjali ... rada se pogovarjam take stvari.«

»Jaz bi najraje videla, da bi se čas kdaj ustavil ... vsaj zdaj, ko mi je lepo,« se ji je nasmehnila in čez kakšno minuto utonila v spanec.

»Čas je kot voda, nikoli ga ne moremo prijeti in zaustaviti,« ji je zašepetala, čeprav je Višnja verjetno ni več slišala, »polzi nam med prsti in ko vode, ki bi jo zajeli v pest, zmanjka, umremo, in pri tem sploh nimamo druge izbire ... ko je konec, je konec.«

Ko se je proti jutru prebudila iz zmedenih sanj, se je spomnila navala občutka nemoči in užitka, ko je tujka sedela na njenem obrazu, in pomislila je, da zdaj ve, kakšen je vonj njene postelje. Tudi Višnja ni spala, spet jo je povlekla k sebi in objela in si prižgala cigareto.

»Si se vrnila iz New Yorka?«

»O, ja. Pa ti?«

»Seveda.«

Srečanje z Višnjo, z žensko tisočerih razpoloženj in obrazov, je bila, kot se je izkazalo, zla sreča; kot bi se zrak okoli nje polnil s temo, ko je ni bilo, in z bliski svetlobe, ki so v trenutku razpršili saje in pepel, ko se je spet pojavila, in bilo je, kot da je njeno življenje prekril črn krakajoč oblak, v katerem so gnezдили ubijalski ptiči, in spraševala se je, če je v Višnjinem življenju poleg nje še kdo, morda Vadim, ki ji ga je včasih bežno omenila, in ko je nekoč Vadim prišel z Višnjo na njun zmenek in sta ji predlagala razmerje v troje, je to sploh ni zares presenetilo.

»To ne bo spremenilo naše preteklosti, lahko pa spremeni našo prihodnost,« se je nasmehnil Vadim in takoj je vedela, da bo naredil vse, samo da bi ugodil Višnji in to ji ni bilo niti najmanj všeč, saj je bilo očitno, da Višnja po mili volji upravlja z njim, njegova pohlevnost ji je šla na živce in vsa ta zgodba se ji je zazdela umazana, počutila se je, kot bi se sprehajala po črnm ograjenem igrišču, ko so v histerični tišini sedeli v bifeju na ladjici Ponirek, vsak s svojo pijačo v cenenih kozarcih iz debelega stekla z napisi Johnnie Walker, Stock in White Horse, in še živ dan ni doživela česa bolj mučnega in pomislila je, da so vsi trije patetični kot kakšni drugorazredni statisti na kičasti fototapeti, on in ona, vsa sijoča in lepa, ožarjena s soncem, za njunimi hrbti pa je skozi od črvov luknjičasto ladijsko okno videti reko in vrbe žalujke z ogromnimi solzami, ki padajo na porumenelo listje, plavajoče na motni vodi, in šele zdaj je opazila, da ima on na glavi smešen klobuk, podoben čolnu, zaradi katerega je bil videti kot kak žigolo iz Marseillesa, podoben tistim mladim izgubljenim postopačem, ki jih je nekoč videla tam v pristanišču; kot galebi, ki se proti večeru v jatah spustijo nad morsko gladino, da bi večerjali, so z ovratnimi ruticami in v mornarskih majicah in belih platnenih hlačah ali v svoji edini lepi obleki, s koketno odpetimi srajcami, da se je videla njihova svetlikajoča se koža in njihove čvrste neporaščene prsi, in s čolničastimi slamniki na glavah krožili okrog turistov in koketirali z njimi in čakali na svojih pet minut, na svojo življenjsko priložnost, da s kakšno tujko ali tujcem za vedno ubežijo revščini in bedi, in včasih je slišala, da je kdo proti njim zaklical 'garçon, garçon' in že je kakšen kot majhen kužek z mahajočim repkom pritekel k njej ali k njemu, v upanju, da je to zdaj ta priložnost.

»Pa ... in ti, vidva, res verjameta, da je kaj takega mogoče ... to mislita, ne da bi se zares prepričala v občutke, v čustva vsakega izmed nas?« je rekla, osupla nad njegovo predrznostjo, in v tistem trenutku je začutila, da jo vabita v globoke in nevarne vode, Vadim pa se je ob njenih besedah čudno zasmejal in zvok njegovega smeha je bil tak, kot bi se vsi trije pravkar znašli v dolgem tunelu brez zraka.

»Ne vem, želim si, da bi bilo mogoče, ker sicer bo moje življenje nemogoče, ne morem se odločiti za tebe ali za njega, tega preprosto ne morem, potrebujem oba,« je iskreno in preprosto rekla Višnja in v njenih očeh je videla žalost, resnično žalost.

Višnjine besede so bile kot mrzla klofuta.

»Pa ti?« se je obrnila k Vadimu.

»Dovolj je, da verjame ona.«

Pogledala ga je brez besed. Ah, ja, vedela je, kot tisti psički z mahajočimi repki iz Marseille-sa, kot tisti Yves, ki jo je takrat nadlegoval in se plazil za njo.

Šele zdaj je videla, da je oblečen v kričečo svileni srajco z raznobravnimi krogi - rdečimi, zelenimi, oranžnimi, rumenimi, modrimi in vijličastimi, ki so bili videti kot frnikule, in da ima tako svetle oči, tako prosojne, kot bi bile vodene, in ves čas so se ji po malem posmehovale in vendar je bilo vse tako neresnično, on je bil tako neresničen, da ni imelo smisla, da se jezi ali da ga celo udari naravnost v ta njegov odvraten in nesramno vesel obraz, in nekaj ji je govorilo, da bo še zelo nesrečna in da bo njeno srce zgorelo; in še nekaj je bilo, pod tem njegovim veselim obrazom se je skrival strah in strahotna želja, da bi ugajal, in ta njegov obup se ji je zazdel strašen in na nek način ganljiv, po drugi strani pa je čutila, da v njegovi bližini postaja zlobna, hladna in trda.

»Bojiš se, da prihajajo težave,« je rekel in jo pogledal tako čudno, kot da se sprašuje, če je sploh razumela, o čem govori.

Neonska svetilka nad šankom je začela brneti in utripati, ugasnila je in se spet prižgala, in uživala je, ko je videla, kako je povесil pogled, kot bi ga zadelo jekleno rezilo naravnost v čelo,

seveda ne bo srečen, le navadil se bo, je vedela, in najraje bi mu z glave snela ta bedni čolničasti klobuk in ga skozi okno vrgla v reko.

Spet so sedeli v tišini in opazila je, da se Vadim Višnje iz neкакšne čudne uvidevnosti ves čas ni dotaknil, videlo se je, da pazi, da je ne bi niti pomotoma zadel s komolcem ali kolenom; sklonila je glavo in ves svet je nenadoma zaudarjal po smeteh, vse je bilo grdo in žica, ki jo je povezovala z Višnjinimi ulicami in koraki, tudi ko sta bili ločeni, se je stresla in napela, in videla je, kako je Višnja živčna, imela je še bolj bleščeče oči, kot ponavadi, njene kretnje pa so bile nenavadno odrezave in niti za sekundo ni bila pri miru, ves čas se je presedala sem in tja, bobnala s prsti po mizi, si slačila pulover preko glave, da je skoz bombažno bluzo lahko videla njene čvrste prsi, in si ga spet oblačila in njene kretnje pri tem niso bile več tako precizne in odmerjene, okrog dolgega vratu je imela obešeno verižico z medaljonom, ki ji jo je podarila na njenem potovanju v Lizbono.

Ne samo Višnja, tudi ona je bila nesrečna in živčna in v njenem vse bolj prozornem trebuhu se je kopicil strah, da jo vidi zadnjikrat, in čeprav takrat še ni bila kadilka, se ji je cigareta v tistem trenutku zazdela kot odrešitev, in bolj kot jo je situacija iztirjala, bolj se je v njej prebujala seksualna lakota, skorajda razuzdanost, in vse, na kar je ta trenutek lahko pomislila, je bila sladka tema med njenimi stegni; noge je držala pod nizko mizico in jih krčevito stiskala k sebi, nekdo od igralcev pokra se je na glas zarežal, da jo je še bolj zabolelo v glavi, Višnja je iz torbice vzela papirnati robček in ga skrbno položila na mizo pred sebe, Vadim pa je napeto opazoval kocko ledu, ki se je topila v kozarcu pred njim, kot da jo hoče hipnotizirati; tam so sedeli kot uročeni in počutila se je, kot da sta jo zaprla med jeklene stene, ki segajo do neba, in vedela je, da je nikoli ne bo izpustil, nasesan je bil na njo, oklepil se je je, kot se telovadec oklepa droga visoko nad tlemi, in naredil bo vse, da jo zadrži ob sebi, še njo bo pofukal, če bo treba, in gledal, kako oni dve fukata med sabo.

Spustila je veke in poskusila misliti na kaj lepega in pomirjujočega, vendar je bilo vse, česar se je uspela domisliti, da jo boli glava in da je neskončno utrujena in da se počuti staro sto let in da bi bilo še najbolje, če se vsi trije napijejo in se vržejo med skale v razpenjene valove; potem je začutila, da drhti, vse v njej je kričalo, da naj takoj odide od tu, če ne, bo propadla, vendar je bilo za kaj takega že zdavnaj prepozno.

Igralci pokra pri sosednji mizi, trije v delavskih kombinezonih in eden v adidas trenirki, z dvodnevni kocinami na obrazih, so se začeli prepirati, nekje zunaj se je v lenobno popoldne razlegel krik, po televiziji nad pultom se je vrtela risanka Tom in Jerry in to je bilo vse, kar je v tistem trenutku sploh še prodrlo do njene zavesti, Vadim in Višnja sta izgubila v brezčasju nesmisla, ki je zatezal zanko okoli nje in pomislila je, kako lepo bi bilo zdajle ležati v visoki travi pod tistimi vrbami ob reki in gledati skozi vrhove krošenj v sinjemodri nič.

»Ti zdaj častiš, Zoltan,« se je zaslišalo od sosednje mize.

»No, vidiš!« se je zadržal tisti v adidas trenirki, »Polči, še mu nalij.«

Poskušala je slediti Višnjinim besedam, vendar je slišala samo še hrup in nerazločne glasove in vse se je pomešalo v vrtnice razmazanih zvokov in potem se je hotela skoncentrirati na njena usta, gledala jih je, kako se upogibajo, pa še vedno ni razbrala drugega, kot da so nekatere besede, ki jih je izgovarjala, glasnejše, druge pa tišje in ko jih je tako gledala, je bilo, kot bi zrla v poljub smrti; Višnjine ustnice so kazale vse odenke sivine, od modrikaste, pa vse do bele, in potem se ji je zvrtilo - Višnja, Vadim, vrbe ob reki, pepelnik, kozarci, Polči za šankom, oguljene mize, mornarski kompas na steni, Tom in Jerry na ekranu, vse se je skrivilo v usločeni prostor, ki je bil kot velikanska žoga, in potem se je ta vrteča in poskakujoča se žoga naenkrat ustavila in obvisela v zraku in na srečo je ni več tako zelo treslo.

»V pizdo materino,« je zakričal eden izmed igralcev, »parazit prekleti, kurbin sin, razfukal te bom!« in potem so začeli preklinjati in kričati kar vsi povprek, drli so se, se prerivali in si grozili z noži.

Koliko bolečine, je pomislila, koliko strahu.

****

Višnja je bila bleda, njen obraz zaprepaden.

»Boš vsaj še to noč ostala z mano?« je rekla z zlomljenim glasom.

»Zebe me,« je rekla, »bom, samo še to noč, potem pa me pusti, da v miru odidem.«

Nasmehnila se je, čeprav je imela oči še vedno polne solz.

»Jaz verjamem, moram verjeti ... da se boš vrnila. Ti spadaš k meni.«

Videla je, da Višnja drhti; dvignila je kozarec z vinom in ga izprožila proti njej.

»Na tvoje potovanje ... na tvojo vrnitev.«

Pili sta in potem odšli, z Višnjo je ostala do jutra. Tisto zadnjo noč se nista ljubili. Jutranja svetloba, ki je počasi napolnila sobo, jo je spomnila na toliko juter, ko sta se prebujali skupaj. Višnja je gola in drobna s kozarcem vina sedela na postelji, njeno telo je bilo popolnoma belo, obraz siv in vlažen. Ni se smehljala, ni kazala nobenega čustva. Bila je popolnoma mirna.

Ne, ni smela gledati njenih oči; vsakič, ko je pogledala vanje, se je utapljala, vsakič, ko sta se spogledali, so tla pod njenimi nogami zadrhtela in lastno telo se ji je zazdelo kot velika odprta rana; najraje bi stekla k njej, jo objela in obraz za zmeraj zakopala v njene ognjene lase.

Vedela je - zbrati bo morala vso preostalo življenjsko moč, da se bo Višnje lahko spominjala in da jo bo lahko pozabila.

***

Čas je iznenada ponorel in minute so mezele kot kapljice živega srebra, spolzke, drhteče in neulovljive in le s težavo je lovila sapo, srebrne niti daljnovoda so se izgubljele na mrkem nebu in skozi okno je videla pločevinasti zid zapuščene avtokleparske delavnice in še nekaj poslopij, ki so bila na pol porušena in so tonila v polmrak. Poskusila se je skoncentrirati na dihanje: najprej trije globoki, potem trije plitki vdihi, ena, dve, tri, pa spet, ena, dve, tri. Tako je potem dihala nekaj minut, dokler si pljuč ni spet napolnila z zrakom.

Ljudi ni bilo videti, kot bi že bila dospela na konec sveta, in nič presenetljivega ni bilo, da so se vse žile kot arterije in vene stekale v srce naselja v dolini, edinega mesteca daleč naokoli, in da je vsa kri od tu, iz te srhke divjine, odtekala tja.

Ko nočeš, da te samota prereže na pol, ti kaj drugega, kot da odideš, ne preostane; v divjini, kjer ni ničesar, še sanjati nimaš o čem, življenje brez sanj pa je vredno manj, kot nič, si je mislila in si poskušala predstavljati sto dni samote v enem izmed izpraznjenih ameriških mest, kjer zaradi recesije prebivajo le še duhovi in veter.

Pogrezala se je v nemirni spanec in zdelo se ji je, da debela muha zdaj lebdi pred njenim nosom in jo gleda, kot bi jo hotela posvariti pred umazano vodo, ki je z vso silo butnila v avto-bus in se penila in vrtinčila in klokotala in se hitro dvigala k stropu, v njej pa so plavala čudna bitja s črnimi očmi v globokih udrtinah, na gosto prekritimi z muhami, ki so jim lezle iz vseh telesnih odprtih, nezemeljska bitja z dolgimi nohti, ki so neumorno krožila okoli nje in jo le nemo opazovala in se je lahko dotikala s skrivenčenimi nohti.

Med enakomernim škropotom dežja po strehi avtobusa se je prebudila s krikom.

Lara Kaspersky

Tarok za 3

Vse se začne s hrupom. Jutra, delovni dnevi, prometne konice, mestne kavarne, zvočenje mobilnih telefonov, kavni avtomati, mestni javni prevoz, nakupovalna središča in še vse ostalo, kar sodi v domet Blažkinega ozvezdja, se začne s hrupom. Sprva so zadeve moteče in neprijetne, ko pa postaneš odvisen od tega, je lahko že drobec tišine vir neizmerne preganjavnice.

Blažki je hrup že do dobrega zlezel pod kožo. Tako vizualni hrup preučuje, komentira, vrednoti in se s pomočjo verbalnega hrupa nad njim zmrduje. In to seveda v digitalni obliki. Njen spletni dnevnik je njen prijatelj, psihoterapevt, ljubimec, zabavljač, homofobni župnik in vir žaljivih komentarjev. V treh letih je njen blog dosegel še kar diskretno število rednih bralcev, čeprav formalno avtorici popolnoma dol visi za njene bralce. Slednji imajo občutek, da jo poznajo v dno duše, čeprav je še niso nikoli srečali. Včasih so besedila namenjena vsem, včasih nikomur, včasih samo njej, uradno pa ženski populaciji v starostnem pasu od dvajsetega do petintridesetega leta. Vsaj tako pravijo osebe s tržnega oddelka spletnega podjetja, kjer Blažka gostuje svoj blog.

Spletna podjetja so se s finančno krizo spopadla predvsem s podajanjem zbadljivk med zaposlenimi, kot da bi se kartali Črna Petra, kar je vsekakor z aplavzom posprenilo zviševanje delovnih norm. Sama je že večkrat v podtonu na svojem blogu dala na znanje, da manj kot ima stikov s svojimi sodelavci, raje jih ima. Racionalizacija stroškov dela je šla še korak dlje in pripeljala do migracije dela s kaotičnih pisarn v domače dnevne sobe, pri nekaterih tudi v spalnice in kopalnice, kar je Blažko še dodatno osrečilo. Pred dnevi je na svojem blogu zapisala: "Malo nam manjka, da bomo postali agrofobikom in sociofobikom prijazna družba, samo še kakovost in hitrost dostave zelenih dobrin na dom se mora izboljšati."

Svojo službo jemlje zelo resno in je spletu tako rekoč predana. Če slučajno ni na tekočem z dogodki in informacijami, ki se tičejo njenega področja, ni zdrava!

Ko nastopijo tiste pomladanske nedelje, ko je zunaj lepo in prijetno toplo vreme in se ljudje družijo po vseh prijetnih koticah mesta, je to čas zamegljenega ogledala, ki samskim osebam še dodatno ponazori njihovo osamljenost in izoliranost. Takrat stopi Blažka v razgovor sama s sabo in počasi skuša ugotoviti, kaj prav za prav je ona oziroma kam pripada. Je morda novinarka, kolumnistka, esejistka, fotografinja, filozofinja, grafična oblikovalka, pisateljica, osebnostna svetovalka, vedeževalka? Končni sklep je vedno enak – nič od tega. Ona je blogerka, kar jo hkrati duši in veseli, kar jo ustvarja osamljeno v realnem svetu in priljubljeno v virtualnem svetu, kar jo ob tistih sončnih pomladanskih nedeljah spravlja v krizo lastne identitete. Tako vzame steklenico piva iz hladilnika, se usede na klopcu pred svojim blokom in ob ležernem martinčkanju počasi prazni zasluženo steklenico. To so tisti mimobežni trenutki, ko hrup onemi in je hkrati napolnjena z žalostjo, iz katere izžareva veselje.

Nedaleč od Blažkinega domovanja na razpotju dveh sosednjih ulic so člani lokalnega humanitarno-kulturno-političnega društva, ki se zavzema za trajnostni razvoj države, v

prostorih nekdanje železnine odprli mladinski center. Vsakič, ko je šla Blažka v lekarno, se je sprehodila mimo omenjenega mladinskega centra. Nikoli mu ni posvečala pretirane pozornosti. Pravzaprav sploh ni vedela, kaj vse se tam dogaja. Včasih je le opazila mlado po rokah in ramenih tetovirano žensko, ki je čistila šipe omenjenih prostorov.

»Čistilka šip« se imenuje Teja in je ena izmed prostovoljk v mladinskem centru. Tetovaže so del njene osebnostne simbolike, so zemljevid, ki te skozi labirinte pomenov pripelje do ključa njene duše. Temni in srednje dolgi skodrani lasje poudarjajo njen nežno naličen obraz, s katerega globoke modre oči opazujejo svet okoli sebe. Kadar dela v mladinskem centru, nosi majico z napisom: Moč dialoga se skriva pod pečino tvorcev besed. Ta napis ji ogromno pomeni in je stalni del njene neuradne delovne uniforme. Nad vrati, ki vodijo v prostore umetniških delavnic, je ob odprtju centra izobesila mavrično obarvani plakat z napisom: Iščemo mlade osebe bogate z nadarjenostjo, idejami in z lastno dušo, ki so željne hlastanja in eksperimentiranja z vsemi oblikami umetnosti.

Delo z mladostniki jo krepi, je njen inzulin v osladno moralizirani družbi, ki se dnevno igra igrico videza in resnice. Na dlani ima vse tegobe svojih varovancev, ki iščejo zatočišče na ulicah, poraslih z betonskim plevelom.

Popoldnevi so v mladinskem centru poplavljeni z najstniškimi vragolijami, predsodki, strahovi, pričakovanji in željami; večeri se spremenijo v inkubator političnih programov, verbalnih dvobojev in raznovrstnih pogledov na posamezne ustroje sodobne družbe; konci tedna pa so preoblečeni v multimedijско središče, obogateno z raznimi koncerti, projekcijami dokumentarnih filmov, literarnimi večeri, okroglimi mizami ipd.

V redakciji osrednje informativne oddaje ene izmed televizijskih postaj je na dan priplaval novica o morebitnem protestu. Nič natančnega še ni bilo znanega, ne kdo jih organizira, kakšen je namen ipd. Glavnega urednika je sicer to rahlo intrigiralo, saj je bilo v zraku moč zaznati pekočo napetost in je bilo samo še vprašanje časa, kdaj bo počilo.

Kamenodobni urednik je še vedno za sabo vlačil skepso do družabnih omrežij in kljub kopici vnebovpijočih dejstev je svoje delo vrednotil še vedno kot podajanje informacij, ne pa kot iskanje zgodb. Njegovo diametralno nasprotje je bila njegova nekaj let mlajša sodelavka Ana, ki ni iskala ekskluzivnih informacij, ampak zanimive zgodbe. Včasih je naletela na tako zanimive zgodbe, da je verodostojnost in dejstva posameznih dogodkov preprosto spregledala, kot takrat, kadar si nekdo pozabi zavezati čevlje in se tega zave šele, ko si stopi na vezalke in se skoraj prevrže po stopnicah. Ona si je že velikokrat na takšen in podoben način stopila na vezalke, a si lepega noska in prikupnih ustnic ni nikoli polomila, še manj pa skuštrala svojih dolgih svetlih las. Lepota te včasih res lahko obvaruje pred nesrečnim iznakaženjem.

Odgovorni urednik je dobro vedel, da je obkrožen z bolj ali manj egocentričnimi in duševno latentnimi novinarji, ki svoj poklic vrednotijo kot božje poslanstvo in hlepijo po slavospvih obširnih množic, hkrati pa se ob prvi negativni kritiki s strani obširne množice zaničljivo jezijo nad glupostjo širše javnosti. Pri teh ljudeh nista ne volk sit in ne koza cela, ampak ima volk celiakijo, koza pa se brez nog predrzno vozi okoli z invalidskim vozičkom.

Pri tako pestri ponudbi novinarskega suhega jagodnega izbora je posledično plemenita dolžnost poročanja doletela prav Ano. Vablivo je rahlo zanihala z boki, se nasmejala in dala na znanje, da pritrjuje povelju.

Dnevi so bežali in v mladinskem centru so potekale še zadnje priprave pred napovedanimi protesti. Medtem ko so prostovoljke pisale in urejale še zadnje transparente, je predsednik društva podajal še zadnje napotke pred težko pričakovanim dogodkom. Nagovor je bi sproščen, a je v sebi skrival udarni ton revolucionarnih nagibov. Vse skupaj je predsednik društva zaključil z besedami: »Kljub vsem svojim načelom bodite pametni in ravnajte premišljeno. Ne

vemo, kaj nas vse čaka jutri. Vsi bolj ali manj vemo, kakšne umazane igrice se gredo, zato se čim bolj držite množice, ne pogovarjajte se z novinarji, oni so tako ali tako že dobili uradni odgovor na vsa svoja vprašanja. Zagotovo nas bodo hoteli diskreditirati." Nato je dvignil roko in počasi zažugal: "Da ne vidim jutri nikogar s kakšnim pivom in podobnimi zadevami v roki. Naše orožje je naš glas na ulici, naj nas slišijo, da smo tudi mi živi, da obstajamo, da imamo volilno pravico, da hočemo poštena dejana in iskrene besed, da zahtevamo enakopravnost. Mi nismo govedo za zakol!" Tem besedam je sledil bučen aplavz in v očeh prisotnih je žarela želja po uporu, želja po spremembah, želja po iskreni polnovrednosti življenja. Klavrnost njihovih življenj se je dnevno izrisovala na njihovih obrazih, a v tistem trenutku so se vsi počutili bogato in polno upanja. Vse to upanje se je izlivalo v predsednika društva, ki je iz plemenskega poglavarja postal modri kralj.

Megla se je počasi redčila, ko so se začeli zbirati prvi protestniki. Prihajali so v skupinah glede na svojo pripadnost. Upokojenci z ene strani, člani raznih sindikatov z druge, za njimi so prihajale organizirane študentske skupine ter posamezna gibanja, društva in razne civilne pobude. Mrzli zrak je krepil šum korakov in šelestenje posameznih transparentov. Milina med ljudmi je spominjala prej na komemoracijo kot na protest. Vsi so nestrpnost čakali na posamezne vodilne osebe protesta. Star lesen oder je ob spremljavi majavih tlakovcev simboliziral skromnost organizatorjev.

Na oder so se povzpeli vsi veljaki posameznih skupin. Najprej je močno zahreščalo, nato je z zvočnikov zadonel hripav glas predsednika sindikalnih združenj, ki se je sprva zahvalil vsem prisotnim za udeležbo, nato je nadaljeval z marksistično obarvanim kratkim monologom o delavskih pravicah in o moči proletariata, ki izgublja vrednost in pomen. Za tem je sledil kratek aplavz, ki pa je v sebi skrival prej grajo slabega govora kot pa podporo. Študentski predstavniki so bili bolj prepričljivi, saj je njihov predsednik do dobrega ogrel množico. Navajanje perečih dejstev se je počasi levilo v pragmatično demagoško hujskanje. Ljudje so mu tako rekoč jedli z dlani. Tišino, ki so prej spremljali le koraki in nerazložno mrmrnanje, so nadomestili vzkliki in žvižgi. Iz navadnega vsakdana se je jeza širila kot kužna bolezen. Ljudje so ob vsaki besedi, pa naj je bila še tako izven kontekstna, bučno ploskali in navijali. Iz množice se je nekdo zadril, da naj se premaknejo proti parlamentu. Govorniki so te besede izkoristili in s kretnjami nakazali premik proti hramu demokracije. Četa se je počasi, a strumno premikala. Korakali so kar po glavni cesti, ko so pred seboj zagledali provizorične policijske barikade.

Sprva je množica samo vzklikala, se drla, preklinjala in mahala s transparenti. Policisti za barikado so bili mrtvohladni. Žaljivke so se preselile s politikov na policiste. Med množico je bilo moč opaziti različne osebe, ki so na vratovih imele vtetoviran napis A.C.A.B. Postopoma so se počasi prerivali proti barikadam. Psovke protestnikov so prerasle v žaljivo navijaško skandiranje.

Ko je Teja zagledala tetovirane napise na vratovih, je dobro vedela, s kom ima opravka. Preventivno se je začela premikati proti robu množice. Tam je stala gruča novinarjev, ki je v živo poročala o nastalem položaju.

Blažka je že od vsega začetka gojila zanimanje za protest, ampak je vedno kolebala, ali je to ustrezna tema za na njen blog ali ne. Tako se je raje pomešala med novinarje, čeprav jih je v osnovi prezirala. Pred odhodom je na svojem blogu zapisala: Najboljša kamuflaža je skrivanje med sovražnimi enotami.

Tlak je naraščal in navidezna strpnost je počasi začela pojenjati. Psovke so zamenjali pljunki in razni iztrebki. Neznanci z vtetoviranim napisom A.C.A.B. so začeli metati z urinom napolnjene steklenice. Zelo dobro so se gibali med množico. Zdal si opazil enega tu, nato enega tam, potem je ta prvi izginil in so se pojavili trije drugi nekje druge itd. Izginjali in prikazovali

so se kot naključne utripajoče lučke. Policisti so strumno mirovali in za svojimi štiti v krepkih oklepih so delovali kot rimska vojska, pripravljena na ofenzivo.

Množica se je od prvotnega stanja početverila in pritisk na barikado je bil vse večji, nakar je nekdo od Acabcev vrgel paket petard na postrojene policiste. Za tem je sledila invazija pirotehnike, ki je vse skupaj zavila v zadušljiv beli dim. Na policijski strani so se pojavile prve poškodbe in opekline. V trenutku se je odprla barikada in iz nje so stekli policisti ter z vodnimi topovi skušali odgnati množico. Šok nad dogodkom je sprožil še večji val jeze in agresije. Protestniki so se spretno izogibali vodnim curkom ter začeli napadati policiste. Reakcija je bila samoumevna. Pendreki so peli največje operne arie in kosti so se lomile, arkade so pokale, zobje so padali na tla in kri je kapljala iz vseh mogočih ran. Žaljivo skandiranje so zamenjali kriki in stokanje. Ljudje so kričali in panično tekali naokrog. Bežeča množica je začela teptati ljudi pred sabo. V zraku je bilo moč čutiti kaos in obup.

Panika je preplavila vse prisotne in samoohranitven nagon je prevzel oblast nad udeleženci, tudi novinarskim ekipam ni bilo nič prizanešeno, saj so tako snemalci kot ostali poročevalci preprosto egoistično bežali s kraja dogodka in iskali vsa mogoča zatočišča. Ana je tako zapustila snemalno ekipo ter v visokih petah skušala odpekotati kar se da daleč. Tekala je iz ene ulice v drugo, noge so jo že vztrajno bolele, ko naleti na Blažko, kako teče proti njej. Sprva je delovalo vse naravno in odmaknjeno od prizorišča, dokler ni zagledala horde policistov, kako prihajajo izza oblakov dima in se jima vztrajno približujejo. Obe sta nagonsko stekli proti prvi stranski ulici proti staremu mestnemu jedru. Tako eno kot drugo je počasi spreletaval nevšečen občutek strahu. Ustavili sta se pred težkimi lesenimi vrati večstanovanjske hiše. Ana je panično stiskala vsa možna stikala na domofonu. Oglasil se je star moški glas. Ana ga je prosila, ali lahko odpre vrata. Glas je surovo odvrnil, da ne. Nato se je oglasila še ena ženska. Tokrat se je Blažka opogumila in na hitro izdavila: »Noseča sem, odprite!« Tudi ona je naletela na gluha ušesa in Ana ji je strupeno zabrusila: »Kva misliš, da je folk tko naivn, da bo v teh razmerah verjeu tvojim kozlarijam?!«

»Poskust ni greh,« jo je ošvrknila Blažka.

Kar iznenada se pred vrati pojavi Teja. Z rokami nakaže, da naj se ženski umakneta. Malo ju dregne, da bi se hitreje pomaknili. Iz notranjega žepa platnenega sukničja izvleče vitrih in začne nekaj mešetariti po ključavnici. Nekaj zamomlja, malo nagne ramena in vrata se odpro. Hitro stopi noter in z blago kretnjo nakaže preostalima dvema, da naj ji sledijo. Komaj so se težka lesena vrata počasi zaprla in že se na robu ulice prikažejo posamezne skupine policistov, ki iščejo še morebitne pobegle protestnike.

Teja začne korakati po stopnicah navzgor in preostali dekleti sta sprva rahlo začudeni, nato pa ji pokorno kot dve služkinji sledita tesno za petami. Strme kamnite stopnice in vonj po plesni sta pričala o visoki starosti gostujoče stavbe. Temni hodniki so v svojih sencah zakrivali obličja preteklosti. Vsaka praska in razpokani omet so skrivali v sebi kronologijo vseh preteklih mimoidočih in v tej sedanosti so se tri naključne ženske povpenjale proti strehi stavbe.

Teja je počasi odprla strešna vrata, ki so vodila na eno izmed tistih nadstrešnih teras, ki so včasih služile kot prostor za sušenje perila. Ko se pogledi navadijo na zatemnjene prostore, so žarki mestne svetlobe, kot ozka rezila, ki pikro zbadajo rahlo zaspana očesa, a ko so se njihove zenice privadile na svetlosivo dnevno svetlobo, se je pred njimi prikazal čudovit pogled na staro mestno jedro. Po mestu se je sem pa tja še valil dim, ki je spominjal na pretekle spopade. Posamezne patrolje so se še vedno sprehajale po mestu in navidezni mir je deloval zgolj kotčasni obliž na globoko urezino.

Teja je prijazno segla v roko tako Blažki kot Ani in se jima vljudno predstavila. Blažka v osnovi ne mara formalnosti in ji je vse skupaj delovalo rahlo vsiljeno. Ana pa je izkoristila

priložnost za samopromocijo in je didaktično predstavila celoten življenjepis s samovšečnimi opombami. Teji se je vse skupaj zdelo neprimerno in jo je pred koncem kar prekinila: »Kaj se vama zdi? Kaj točno se je prejle zgodilo?«

»Ne vém, pač policaji so poludli k so jih un modeli tko prfuknjeno zajebaval in je nastala cela štala,« je s filozofskim tonom Blažka skušala obrazložiti razmere. Teja je moledovala in njen pogled je skrival rahli dvom v njene besede.

»Sej ni važn, seks, politka in kri se vedn dobr prodajajo, dôns mi mora un bebc v uredništvu dat ekskluzivo nad prispevkom,« je dodala Ana.

Blažka se je ozrla proti Teji in jo vprašala: »Kva te skrbi?«

»Nč ne vem, kako je z našimi, kako so, kje so ipd.,« je z rahlo melanholičnim glasom zavzdihnila Teja.

»Nivej, če me neb lovil in mel za kriminalko bi lôhk še kej dodatnga posnel. Šment še ti policaji, kva ne ločjo novinarja od ulčne golazni,« je zajamrla Ana.

Razmere na ulicah še niso vzbujale občutka po varni vrnitvi s terase, saj so se sem pa tja odvijali še manjši huliganski pohodi, katerim so kar se da učinkovito sledile posamezne policijske skupine. Tako so se dekleta usedla na betonska tla grobe terase in začela počasi verbalno ovohavati druga drugo. Ustvarila se je besedna igra, ki je spominjala na tarok v troje. Smeh, sarkazem in ščepec avtoironije so se spajali v mešanico začimb plemenitega vonja. Blažka je prvič v svojem življenju začutila občutek druženja. Odkrivala je druga obzorja, ki so zelo oddaljena od železnega repertoarja običajnega kofetkanja, ki je prej posledica nekih sil razmerji kot pristna želja po druženju. Ana je svoj ego brez težav premaknila iz prvega mesta na drugo in začasno pozabila na svoje službene obveznosti. Pester pogovor je naslikal pestrost barv različnih tematskih razmerij. Medsebojno nepoznavanje je spletlo spontano mrežo zaupanja, ki se je širila kot svilena zavesa nad obširnim oknom. Pogovor je krenil na pot osebkov moškega spola in njihovega monokromatičnega pogleda na življenje. Ana je začela na dolgo in široko razlagati, kako večina njenih sodelavcev misli, da je plehko izkoriščeno blago, v resnici pa je ona tista, ki podtalno dosega svoje cilje in ima vajeti v rokah. Blažka jo je začudeno pogledala in izstrelila: »Kaka kurba!«

Ana ji ni ostala dolžna in je nadaljevala: »To ni kurbarjenje!«

Blažka malo zavije z očmi in doda: »Ja kva pa je po tem?«

Ana se sprva rahlo privoščljivo nasmehne in potem doda: »Praktična korist.«

Blažka suho pripomni: »Men si še zmerm kurba.«

Nato se vmeša Teja in da bi malo umirila nastali položaj, odvrne: »Vsak si izbira svoj način lajfa.«

Ana veselo vzklikne: »Točn! Z deci maš itak sam frke, k se ti u ksiht lažejo!«

Nakar se obrne k Teji in jo vpraša: »Kva maš pa ti z enga modela, je kul?«

Blažka je samo zavijala z očmi, saj je bila do moških vedno zelo zadržana.

Teja ji kar se da hitro odgovori: »Nimam ga.«

Ana jo še malo izzove in nadaljuje z vprašanji: »Koko to, da ga nimaš, kva pol a si samska? Maš fukfrenda al kuga pol?«

Teja skuša kar se da diplomatsko odgovoriti: »Men moški preprosto niso všeč.«

Blažka se rahlo začudeno ozre po Teji.

»A pol si lezbača?« jo vpraša Ana.

»Za enkrat na upravnih enotah še ne izdajajo potrdil o lezbijstvu, tako da mi verjem kr na besedo, da sem!« ji rahlo užaljeno odgovori Teja.

»Ja pol pa reč, da maš punco, madonca, sej ne živimo v srednjem vek,« jo Ana okara.

»V bistvu ni ravno tako,« se diskretno umeša Blažka in nadaljuje: »pred meseci sem pisala na svojem blogu o prizrtnih homoseksualnih pravicah in porastu homofobije.«

»Čak mal, a nisi ti wanna be fashion blogerka al kva?« jo vpraša Ana.

»Tud to, sam pišem o vsem mogočem, če b'me morbit spremljala, bi vedla,« ji pojasni Blažka.

»Enivej, dons sem srečala prvo skulirano lezbačo v svoji karieri, rispekt,« odvrne Ana in se pokroviteljsko obrne proti Teji.

Za temi besedami se je z Anine strani vsul plaz vprašanj in podvprašanj, kot da bi bila Teja neki neznani laboratorijski biološki stvor, katerega hoče strokovna javnost secirati in razkosati na prafaktorje do kostnega mozga. Anina naivna vprašanja tipa: Kaj si taka postala ali si se taka rodila? po principu, kot da bi Teja imela Downov sindrom ali kaj podobnega, so Blažki počasi že pošteno presedala, ampak Teja se ni dala. O svoji spolni usmerjenosti je govorila mirno in sproščeno. Na vsako še tako nerodno zastavljeno vprašanje je odgovorila kar se da smiselno in celovito. Po potrebi je navajala življenjske izkušnje še drugih svojih znank z namenom, da bi Ana lažje razumela. Ani se je vse skupaj zdelo zelo zabavno in na čase je njen glas zvenel rahlo poniževalno. Obnašala se je kot kmet, ki ga ni prizadela toča in navidezno sočustvuje s prizadetimi sosedi, hkrati pa si misli, da to ni njegova stvar in se mora tako obnašati samo zaradi lepšega. Blažki ob vsem tem pogovoru ni bilo vseeno, empatija se je počasi plazila po njenem telesu in v Teji je videla nekaj več kot samo naključno sogovornico.

Sonce je počasi zahajalo in pritihotapljeni hlad je začel vztrajno odganjati dekleta s terase. Ozračje se je počasi umirilo in bliskovitost čistilnih delavcev je skoraj zabrisala vse sledi protesta. Ob pogledu na prizorišče sploh ne bi posumili, do česa vse je prihajalo še nekaj ur nazaj. Kljub vsemu je tišina v mestu vzbujala neki zavestni občutek tragičnosti in nevsakdanjosti. Skupna pot jih je vodila do prvega avtobusnega postajališča, kjer je zvonjenje Aninega mobilnega telefona prekinilo vzdušje in dekleta so se s kratkimi besedami in skromnimi kretnjami poslovala ter se razšla vsaka na svojo stran vsakdanjega življenja.

V Aninem uredništvu je prevladovalo raztreseno in kaotično vzdušje. Novinarji so pred začetkom oddaje pripravljali še zadnja besedila, prispevki so se montirali in cela novinarska javnost je bila na nogah zaradi protestov. Spletni mediji so bili preplavljeni z različnimi fotografijami in amaterskimi video posnetki nasilja, glasnih vzklikov in vsega mogočega, kar se je pripetilo na protestih. Odgovorni urednik je bil sicer rahlo jezno neodločen, ker je za razliko od povprečnih delovnih dni imel obilje dobrih prispevkov še z drugih področji, ki pa jih je moral zavreči, saj vseh ni mogel stlačiti v celotni čas predvajanja informativne oddaje.

Ana je ponosno hitela pripovedovati, kaj vse se ji je pripetilo. Počutila se je zmagoslavno, čeprav jo je njen snemalec odnesel z nekaj buškami po glavi in polomljenim objektivom kamere, pomočnik snemalca pa je še vedno priprt na policijski postaji čakal na zaslišanje. Odgovornega urednika sicer to ni kaj dosti bremenilo, važno, da so posnetki prišli v uredništvo nepoškodovani.

Po zaključeni oddaji so vsi začutili zasluženi občutek olajšanja in ves pritisk je izparel nekam stran v zrak. Ana je še na hitro pospravila svojo pisalno mizo in se utrujena in izmučena od napornega dneva odpravila domov.

Na drugi strani mesta pa je Blažka sedela za svojim prenosnikom, brala vse mogoče novice, iskala ustrezne fotografije in posnetke za na svoj blog ter pila neko žlindro hitro pripravljene čaja. Prsti so ji otrpnili, hotela je nekaj natipkati, a ni in ni šlo. V običajnih situacijah ji prsti švigajo po tipkovnici kot lačne miši po opustošenem podstrešju, a tokrat se je počutila hromo. V glavi ji je ponavljajoče se vrtil spomin na Tejino izpoved. Hotela je napisati nekaj o protestu. Vedela je, da je to vroča tema, in da če ne bo nekaj napisala o tem, bo preprosto padla

ven iz celotnega toka. Kot blogerka se je počutila dolžno podati svoje mnenje, a najraje bi dala na stran proteste in pisala samo o Tejinih izkušnjah. Njena diskretna spontanost jo je očarala. Na čase ji je celo malo zavidala. Če je bila za razliko od virtualnega sveta v vsakdanjosti omejena in občasno vklenjena, si je želela kanček Tejine svobode in pristnega optimizma nad življenjem. Če bi lahko, bi pisala samo o njej. Posvetila bi ji še zadnji bajt na svojem strežniku.

Ana si je pravkar sezula čevlje, pregledala pošto in začela s čistilno akcijo svojega naličenega obraza, ko je na vratih pozvonilo. Lenobno se je sprehodila proti vhodnim vratom in jih odprla. Na pragu je kot naslikan stal glavni urednik s šopkom cenениh rož in steklenico naključne izbire vina, kupljenega na bližnji bencinski črpalki. Z reklamnim nasmeškom tretjerazredne zobne paste je navdušeno dodal: »Dons se proslavlja!« Z naveličanim pogledom ga je Ana spustila naprej ter mu mimogrede nakazala, da naj si sezuje čevlje. Kje pa ima spravljene copate pa že tako ali tako sam dobro ve. Ana mu je obrnila hrbet in se odpravila proti kuhinji. Na hitro se je preobul ter odhitel za njo in jo s steklenico v naročju na hitro zgrabil za rit. Ana se je obnašala ravnodušno in že rahlo naveličano. Odložil je steklenico na kuhinjskem pultu, si odvezal kravato in odpel nekaj gumbov na srajci ter se ji potuhnjeno približeval, medtem ko je Ana dajala ceneni šopek v plastično prozorno vazo. Nato jo je še enkrat zgrabil za rit, jo objel okrog ramen ter ji za levim ušesom počasi šepetal, kako jo ceni, kako je srečen, da ima tako izvrstno novinarko v svojih vrstah, da bo ona še naredila kariero in da je njena usoda zapisana visoko v novinarskih zvezdah. Ana si je takrat mislila, da bo njena kariera mogoče zares poletela daleč naprej, ampak on bo ostal še vedno navaden pajac, ki si še ob tako intenzivnem pihanju na dušo pozabi sneti poročni prstan.

Sunkovito je nadaljeval z otipavanjem in poljubljanjem Aninega vratu. Počasi ji je odpenjal srajco. Zadruga na krilu je lakomno drsela in odpetemu krilu omogočila prosti padec na zloščeni parket. Odpeti nedrček je v loku poletel na rob kavča. V izmenjajočem se slačenju sta se počasi premikala proti spalnici. Nerodno jo je spustil na posteljo, se še do konca slekel ter pričel s spolnim hlastanjem razgaljene sodelavke. Izmenjava grobih in nežnih gibov je nakazovala njegovo nerodnost in okornost. Ana se je prepustila otipavanju, lizanju, mečkanju in vsemu ostalemu. Počutila se je naveličano in zdolgočaseno. V sebi je čutila samo hlad in brezbrizje. Bolj kot je njen lažni ljubimec vzhičeno vzdihoval in se napenjal, bolj so njene misli potovale ven iz spalnice. Oddaljevala se je od danega položaja in razmišljala o tem, kako si sama v sebi želi spremembe. Hlad, ki je obdajal njeno telo, bi takoj zamenjala za toplino, za tisti vroči občutek, ki te opozarja, da si še živ, da v tebi se pretaka kri življenja, da ustvarjaš skrbi nekemu drugemu in enako si zaskrbljena za nekoga drugega, da začutiš pristni užitek, ki te veže na neko osebo. Ob teh mislih je zaplavala v tako globoko kontemplacijo, da, če je ne bi kihanje odgovornega urednika streznilo, sploh ne bi opazila, da se je že vse končalo, in da njen lažni ljubimec izgubljeno išče svoje nogavice po njenem stanovanju.

Odgovorni urednik jo je popihal skozi vhodna vrata in še komaj jo je uspel pozdraviti. Zaklenila je vrata in se premaknila proti kuhinjskemu pultu ter odprla podarjeno steklenico vina. Iz enega izmed kuhinjskih predalov je potegnila škatlico cigaret in vžigalice ter si enega prižgala. Vino je neolikano pila iz steklenice kot kak atlet, ki golta športne napitke na posameznih športnih tekmovanjih. Misli so ji uhajale k Teji in njenemu načinu življenja. Nezadovoljstvo jo je razžiralo in niti globoki požirki vina ji niso dajali občutka utehe. Teja jo je tako rekoč očarala, spomini na njeno izpoved so dobivali širši pomen in Ana je prvič v sebi odkrila skromno iskrico, ki je nakazovala pot do zelene topline.

V mladinskem centru so vladali dnevi žalovanja in razočaranja. Mediji so se razpisali in oblatili njihovo dejavnost kot prikrito heretično politiko, zaznamovano z anarhističnimi prepričanji in škodoželjnostjo. Predsednik društva se je zavil v molk in svoje skrbi usmerjal k

potolčenim kolegom, tako tistim, ki so po krivici pristali za zapahi, kot tistim, ki so končali v bolnišnico na intenzivnem oddelku. Počutil se je nemočnega in osramočenega. Vsi ideali so se v hipu razblinili. Vsa pričakovanja so dobila prizvok lažnega upanja in dobro vero so zamenjali strahovi in žalost. Počutil se je umazano posiljenega in izgubljenega v resničnosti lažnega vsakdana.

Teja je kot vedno čistila šipe in upala, da ne bodo slabe govorice odvrnile njenih varovancev od obiskov v mladinskem centru. Naj se je še tako trudila čistiti šipe in drgniti po debelem steklu, se ni mogla otresti občutka umazanije. Skrbi so ji povzročale občutek nelagodja, ki ga je zavestno zakrivala z navideznim optimizmom. Krivično se ji je zdelo, da je za nekatere verodostojnost žogica, ki se sama vrne, takoj kot jo izgubiš, za druge pa je to zadnji izgubljeni krog v sleparskem in dogovorjenem pokru. Tako kot so strupena čistila razžirala maščobo na steklenih površinah, tako so njene vrednote izginjale za odsevi okoliškega asfalta.

Ravno ko je bila pri tem, da zaključí s čiščenjem in pospravi vedro s krpami v skladišče, se je za vogalom pojavila Blažka. Sprva je ni opazila, dokler ji ta ni na široko pomahala in pri tem dvakrat poskočila. Kratkemu pozdravu je sledilo začetno presenečenje. Teja se ni dosti obirala in povabila Blažko naj vstopi ter ji naročila, da naj počaka nekaj trenutkov, da pospravi in uredi vsa čistila. Blažka si je navdušeno ogledovala mladinski center. Na stenah so vsele razne otroške risbe, fotografije, različni plakati, tako z neko obveščevalno vsebino kot tudi z določeno politično propagando. Na vratih stranišč so vsele karikature vseh bolj ali manj pomembnih politikov. Prostori so bili zelo urejeni in čisti, na prvi pogled je Blažka dobila občutek, da je v avli neke šole.

Ko se je Teja vrnila, jo je vprašala, kaj jo je pripeljalo v njihov mladinski center. Nato je hitro nadaljevala, da če se želi prostovoljno ukvarjati z mladostniki, je več kot dobrodošla. Blažki je bilo sprva rahlo nerodno, ker je sama totalno antipedagoški tip in niti pod razno nima pravega občutka za tovrstno delo. Po kratkem molku je končno izdavila, da se je slučajno sprehajala tod mimo in da bi jo z veseljem povabila na kavo. Teja je sicer malo skomignila z rameni, rekoč, da kave zelo pogosto ravno ne pije, ampak da bi ji kratek odhiti prišel prav.

Tako sta se odpravili do bližnje kavarne, ko sta pred vrati zagledali napis: Zaradi obnove prostorov je kavarina do nadaljnjega zaprta. Blažka se je počutila rahlo nelagodno, ker je bilo do centra mesta daleč, drugih spodobnih kavarn pa v zadovoljivi bližini ni bilo. Nato ji je prišla na misel ideja. Teji je pokazala blok na drugi strani ceste ter ji namignila, da jo glede na trenutno stanje vljudno vabi k sebi domov na skodelico njene instant kamilice. Vse skupaj ji je delovalo rahlo predrzno, ampak kljub temu je upala na odobravajoč odziv. Sprva jo je Teja izpod čela pogledala malo nezaupljivo, ampak potem je pristala in z rahlim nasmeškom potrdila odločitev.

Hitro pripravljena kamilica je izgledala kot neka postana goveja juha, ampak Blažkina potrežba je bila tako prijazna in izjemno gostoljubna, da je Teja kar pozabila na umazno rumeno snov v skodelici. Blažka se je počasi otesala verbalnega krča in ob Tejini bližini je ponovno začutila odobravajoči stik iskrenega pogovora. Njena bližina jo je dopolnjevala in iskanje pogledov je nakazovalo na neko medsebojno simpatijo.

Ravno ko je Blažka pripovedovala o svojem življenju, službi, strahovih in pričakovanjih, je Teji zazvonil telefon. Neznana številka se Teji ni zdela pomembna in je klic kar prekinila. Čez nekaj trenutkov je spet zazvonil telefon. Tokrat pa Teje ta ista neznana številka ni pustila pri miru in se je oglasila. Sprva neznan glas je Teji vzbudil rahlo ogorčenost, nato pa se je na drugi strani slušalke vljudno predstavila Ana. Jakost zvoka je bila ravno pravšnja, da je Blažka lahko prisostvovala celotnemu pogovoru.

Teja: »Živijo, jaz sem v redu. Kje si dobla moja cifro?«

Ana: »Mi novinarji vse izvohamo.«

Teja: »Aha, OK.«

Ana: »Kva kej delaš?«

Teja: »Hm, pr' Blažki sem na kavi oziroma kamilici.«

Ko je Ana zaslila te besede, ji je glas za nekaj trenutkov zastal. V sebi je začutila neprijetni občutek ljubosumja. Pogovor je nadaljevala kar se da umirjeno in suvereno.

Ana: »Tudi sama sem razmišljala, da bi se lohkej doble, pa kako rekle. Imam še tolik dost vprašanj, še s časov protesta. Kva pravš, kdaj maš kej časa?«

Teja: »Rade volje, te še kej pokličem, velja?«

Ana: »OK, važi. Sam res ne me pozab poklicat.«

Teja: »Ne bom.«

Blažka se je počutila rahlo zmedeno, saj ni vedela, ali naj prezre klic in nadaljuje s pogovorom tam, kjer je ostala ali naj kaj vpraša v zvezi z omenjenim klicem. Trenutek nelagodja je prekinila kar Teja in v nekaj stavkih nadaljevala s kratkim pojasnilom, da jo Ana vabi na kavo in da se ji sicer tovrstna naklonjenost z njene strani zdi rahlo nenavadna, ampak da bo vseeno morda sprejela prijazno vabilo.

Blažka se je počutila v rahli zadregi, saj je začutila nenavadno potrebo po tem, da tudi sama izrazi svojo naklonjenost, kot da bi bili z Ano branjevki na tržnici in bi konkurirali, kdo bo privabil nakupovalko Tejo k svoji stojnici. V ta namen se je malo zlagala, da si je ogledala spletno stran njihovega društva in mladinskega centra. Če bi v društvu želeli dodelati grafično podobo strani ter jo še dodatno funkcijsko nadgraditi, jim ona prostovoljno ponuja celotno svoje računalniško znanje. Teja je sprva ostala malo presenečena, nato pa je z rahlo nostalgичnim pojasnilom dodala, da so tako eno kot drugo spletno stran oblikovali varovanci njenih umetniških delavnic. Njihov namen ni samo ustvariti čim boljše podobe, ampak tudi dati možnost mladim in ustvarjalnim osebam, da pokažejo svoje sposobnosti ne glede na to, da so bili njihovi prvi koraki pospremljeni z intenzivnim ljubiteljskim prizvokom. Blažki je ob teh besedah postalo rahlo nelagodno. Nato je Teja ponovno nadaljevala z besedami, da lahko pomaga pri organiziranju in po možnosti tudi vodi razne delavnice, namenjene spletnemu oblikovanju ipd., saj je pri njih tovrstna pomoč vedno dobrodošla. Blažki delo z ljudmi ni nikoli odgovarjalo in se je temu načeloma izogibala, ampak je vseeno z rahlo kislim občutkom pritrdilno prikimala.

Teja je še pospravljala zadnje malenkosti pred zaprtjem mladinskega centra, ko se mimo pripelje oranžni Citroën C3 Pluriel. Avtomobil je kar nekaj časa stal na miru pred mladinskim centrom, dokler ni kratko hupanje pritegnilo Tejine pozornosti. Iz avta je stopila elegantno oblečena Ana. V eni roki je držala svoj mobilni telefon, v drugi pa je otročje vrtela šop ključev s kovinskim obeskom. Teja ji je nakazala, naj počaka samo trenutek, da vklopi alarm in zaklene stavbo.

Usedli sta se v avtomobil in se počasi odpeljali proti mestni obvoznici. Iz avtoradia je bilo moč slišati prometna obvestila, ki so opozarjala na različne kontrole prometa v mestu. Ko je Teja opazila, da se peljeta izven mesta, jo je vprašala: »Kaj ne greva na kavo?«

Zamišljeno ji je Ana odgovorila: »Premislila sem si, ampak ne skrb, tud kava je vključena v paketu.«

Teji ni bilo ravno vseeno, saj se je počutila deloma izigrano. Pričakovala je nekaj bolj preprostega. Ko sta se pripeljali do obrobne restavracije in je Ana malomarno parkirala svoj avtomobil na sredini med dvema parkirnima predelkoma namenjenima invalidom, se je lahko nasmejela in pokroviteljsko pripomnila: »Majčkn sem razmišljala, da si morbit lačna, tko sem u resnič zbrala en družg kraj za kavo.« Teja se še ni sprijaznila z Aninimi namerami, a

ji je kljub vsemu sledila v restavracijo. Sedli sta za mizo ob mirnem in lepo urejenem ribniku. Še preden sta naročili hrano, je Ana iz svoje torbice potegnila škatlico cigaret, vprašala Tejo, če bo cigaret ter si še sama prižgala enega. Tejina vsakdanja oblačila se niso ravno ujemala z eleganco okoliških gostov in to ji je ustvarjalo dražej občutek neprijetnosti. Hrana je sicer izgledala zelo vabljivo in okusno in sama ni vedela, kaj naj bi si naročila. Medtem ko je skrbno pregledovala jedilni list, jo Ana vpraša: »Kva dugaja kej v mladinskem centru?«

»Vse po starem,« odgovori Teja.

»Glej, dobr vem za štalo, k je nastala po protestih. Vem, da vi niste vsega krivi. Lohko vam pumagam,« spodbudno reče Ana.

»Kako pa?« jo začudeno vpraša Teja.

»Kazga našga raziskovauca s tedenske družbene oddaje vam pošlm, da nardi kšn intervju in združ v prispevek o vašm mladinskem centru, pa se vse potem mau predela in se vas prkaže v boljš luči,« ji hiti razlagati Ana.

»Ne vem,« ji odvrne Teja ter nadaljuje, »naš predsednik društva ni ravno najbolj navdušen nad novinarji. Pravi, da ga samo izkoriščate.«

»Lari fari, ti pust men, k vem, koko se to dela, jst bom use uredila,« jo skuša prepričati Ana in nato še dopolni stavek, »na men se lohk zaneseš, kadrkol boš potrebovala.«

»Hvala,« ji s prikrito skepsjo odvrne Teja.

Pogovor je spremenil smer in ko je natakark prinesel na mizo okusne polnjene lignje na žaru, sta dekleti že razpravljali o čisto drugih zadevah. Ana se je razgovorila o svojih majavih partnerjih in svoji na čase zlagani službi, ko se gredo novinarji iskalce politične utopije in javno obsojajo klatenje pravic splošne populacije. Hkrati pa v njihovi hiši prihaja do enakih šikaniranj in izsiljevanj kot v vseh ostalih podjetjih širom po državi, le da navzven dajejo videz doslednosti in urejenosti ter se med sabo obmetavajo z navidezno strokovnostjo. Teja jo je poslušala s kar doslednim zanimanjem in Ana je postala empirični dokaz pravila, da ima vsakdo svojo dobro in slabo plat osebnosti. Ob zaključku večera si sicer kave nista naročili, ampak so zmerni pozdravi pred stopniščem Tejinega bloka smiselno zaokrožili celotni obed.

Teja se je v preteklih dneh dobobra spoprijateljila tako z Blažko kot tudi z Ano. Vse vezi so se držale formalnih okov, kar ni ustrezalo ne Blažki ne Ani. Vsak večer sta intenzivno razmišljali, kaj se jima dogaja. Ne ena ne druga nista več mogli brzdati hitrosti sprememb, ki so se vršile v njihovem življenju. Začarani krog predsodkov je izžareval neodločnost nad poslednjimi dejanji. Blažka je v svoji zadržanosti skrivala gromozansko potrebo po izdihu vseh njenih misli in čustev, Ana pa se je trudila doseči prikrito nadvlado, s pomočjo katere bi se lahko zblížala s Tejo. Nagonski pozdravi so skrivali prikrita sporočila, ki so skupaj s pogledi in obrazno mimiko nakazovali zametke spolne privlačnosti.

Blažka se je najraje skozi šipo mladinskega centra srednješolsko spogledovala s svojo formalno prijateljico. Ob sredah popoldne je v mladinskem centru celo vodila seminarje za mlade blogerje in bolj kot se je trudila pritegniti Tejino pozornost, hitreje je naletela na njeno hladno odsotnost. Včasih, ko se je odsotno sprehajala proti domu, je sanjerala in sanjerala o trenutku medsebojnega odobravanja in kovala načrte o nekem prihodnjem skupnem življenju.

V mladinskem centru so s pomočjo različnih sponzorskih sredstev nabavili novejšo multimedijsko opremo in pridobili nov snemalni studio. Ob tej priložnosti so sklenili prirediti otvoritev, povabiti nekaj pomembnih ljudi in se javno zahvaliti vsem pokroviteljem za donacije. V ta kontekst so vključili tudi predstavitev in prikaz delovanja celotnega mladinskega centra. Kljub skepsi so povabili tudi nekaj novinarjev in župana. Tako Blažka kot Ana sta, kolikor je bilo v njuni moči, pomagali Tejini ekipi izpeljati zadeve tako, kot je treba. Ana je

okrog novačila dogodku primerne novinarje, Blažka pa je preko spleta skušala izvesti čim boljšo promocijo.

Na dan dogodka se je v mladinskem centru trlo ogromno ljudi. Z izjemo župana so se predstavitve udeležili vsi povabljeni. Uradni del je potekal gladko in brez zapletov. Marsikdo ni mogel verjeti, da so bile te iste osebe v okviru protestov prikazane kot skupina hujskačev in političnih sprevržencev. Uradnemu delu je sledilo druženje s prostovoljci v mladinskem centru, kjer so pokupčkani ljudje govorili bolj ali manj o vsem in o ničemer. Ko se je množica povabljenecv počasi začela redčiti, je Blažka opazila, kako se Ana nekam sumljivo sprehaja sem ter tja po prostoru. Počasi se premakne proti sredini prostora, kjer opazi, kako Ana prime Tejo za roko in jo nežno povleče do mize s prigrizki. Takrat Blažka začuti v sebi neprijetni nemir, ki jo počasi mori in razjeda. Nekako sluti, da se bo nekaj zgodilo. Ozre se po prostoru in opazi, da se Teji in Ani približuje neznana in prikupna ženska. Ana je v danem trenutku ni opazila in medtem ko neznana ženska koraka proti Teji in Ani, se Ana stisne k Teji ter jo z blago solznim obrazom skuša strastno poljubiti. Teja za nekaj trenutkov okameni in se odmakne korak nazaj. Ana jo rahlo začudeno in malo osramočeno gleda, ko se Teja obrne proti neznani ženski in reče: »To je moja punca Chiara. Prihaja iz Italije.« Ana ne ve več, kaj naj stori. Chiari vljudno seže v roke ter se začne počasi odmikati stran od družčine. Teja ji veli, da naj počaka, da saj to ni nič takega, da je zagotovo med njima prišlo do nesporazuma, ampak Ana je več ne posluša, pobere svoj plašč in torbico ter se z objokanim obrazom odpravi skozi vrata.

V tistem trenutku se svet sesuje tudi Blažki. Za navidezno kamnitim obrazom doživlja popolno vojno svetov. Na eni strani žalost in razočaranje, na drugi pa neke vrste olajšanje, saj Ane ni dobro prebavljala. Mirno se je odločila, da tudi sama odide. Mimobežno je z izmišljenim izgovorom pozdravila vse znance, Teji dala na znanje, da bo naslednjo sredo v mladinskem centru ponovno nadaljevala z delavnicami in odšla skozi vrata na pločnik. Ulica je bila prazna in pot do doma se ji je zdela neskončno dolga. Ulična tišina jo je neizmerno motila, z vsem veseljem bi svoj notranji nemir in tegobe podarila pusti in tihi ulici. Počutila se je naivno in ujeta v neki tesni sredini. Ani je zelo zavidala, kljub na videz nesporazumnemu prizoru je Ana uspela Teji iztrgati en kos poljuba, ona pa je kot vedno ostala sama s hrupom v sebi.

Naslednji dan se je na spletno podjetje, ki je gostilo Blažkin blog, usul plaz elektronskih sporočil. Vsi so bolj ali manj spraševali, zakaj Blažkinega bloga ni moč prikazati in zahtevali dodatna pojasnila. Tehnično osebje sprva temu ni namenilo neke pretirane pozornosti, nato pa so ugotovili, da je Blažka izbrisala svoj blog z vsemi objavami. S tržnega oddelka se je pojavil val jeze in ogorčenja. Direktorica trženja je na druge sodelavce stresala vso svojo jezo o tem, kako si je lahko drznila narediti kaj takega. Da se ne zaveda kakšne so njene pogodbene obveznosti ipd. Ko je direktorica trženja končno izbljuvala vso svojo balastno jezo in zaključila ponavljajočo se molitev kletvic po principu rožnega venca, je sedla za pisalno mizo, vzela telefon v roke in vztrajno klicarila Blažko.

Na majhni klubski mizici sredi Blažkinega stanovanja, ob ducatu praznih škatel oksikontina in na pol praznemu kozarcu žganja, je telefon dušeče zvonil in zvonil in zvonil in zvonil ...

Gregor Rozman

://prijateljja

velika je bila pot v babilon, ko je ankhteamun z očetom vsakih nekaj let prihajal na obisk k svojemu prijatelju uruju.

toda kolikor je bilo šibkemu dvanajstletniku težko prečkati rdeče morje, prepotovati nefud, sirsko puščavo in perzijske nižine, da bi prišel do evfrata, toliko večje zadovoljstvo mu je bilo dano v mezopotamskem rajju.

s prijateljem z vzhoda sta slikala sončni zahod nad tigrisom, lovila žabe, prebiralaa poezijo, jahala, pela, igrala na sitar. posebno rada sta sabljala. ob nekem dvoboju sta prekrizala deški moči. ankhteamun je nehote ranil urujev obraz, ta pa je kaplje krvi s kraljevskim ponosom razmazal, da je lice postalo rdeče kot škrlat, ki ga je nosil.

in ko je bil mladi egipčan doma, v amonovem mestu, je naključnega večera, med minevanjem let in menjavanjem pisem, zavrtel svoj prstan s skarabejem ter si zaželel, da bi imel prijatelja ob sebi. prenesel bi mu zgodbo o puščavski roži in samotnem bojevniku.

morda bo naslednji trenutek skozi vhod v njegovo sobano vstopil napovedovalec in zaklical: »prvorojenec živega boga ... vaš prijatelj, perzijski princ!«

in nekoč se je res pojavil. ko je prihajal, tri leta starejši, je želel, da bi ostala za vedno skupaj, srečna v prijateljstvu, in da bi njegova desnica kot hladen nakit črpala toplino njegove.

ankhteamunova bronasta polt in dolgi, temnorjavi lasje so bili predmet občudovanja mnogih. ko je uru žametno zrl vanj in ga povlekel za vranje lase, je bil začuden: »kako so ti zrasli, prijatelj moj!«

tistega večera pa je egipčan prijatelju z vzhoda okoli vratu obesil zlat ankh s podobo boginje izide v pentlji – ključ življenja z motivom božanstva, ki predstavlja neumrljivost duše in samopomoč: »z njim boš nekoč osrečil svojo izvoljenko.«

prijatelj je žalostno sprejel darilo, ki je pomenilo začetek naslednjega slovesa.

sonce pa je predolgo vzhajalo in zahajalo, da bi mlada princa odraščala skupaj.

z opustitvijo vojske na morju in uvedbo proste menjave na plovilih so pirati med kraljestvoma vzhoda in zahoda povzročili napetost. v zobovju časa so prijateljstva podlegla pohlepu po vojskovanju. in v tem zobovju je tudi kazalec na desnici prerasel srečo simbola na prstanu.

v dvodeželju so običaji dečku velevali porezati lase in obriti glavo ter okusiti prvo bolečino, da bi zrasel v moža. ankhteamun je prijel za palico in se po bojevanju s šakali v puščavi vrnil k očetju. ranjeno kožo telesa je namazal z mandljevim oljem in čakal na očetovo dediščino.

v njegovem dvajsetem poletju je med kraljestvoma izbruhnil spopad in obramba očeta je nekajkrat spravila na kolena vojsko prijateljevega.

od sončnega vzhoda so jezdili sinovi dežele dveh rek, od sončnega zahoda pa sinovi reke dveh dežel.

ob večerih, ko je ankhteamun dovolj dolgo zrl v rdeče vzhodno obzorje, je v zameno za pogled v urujeve oči dobil le spomin na rdeča lica njunega prvega spopada.

toda takrat je bil mir. v vojni pa ni prostora za otroško igro. njeno lakoto je potrebno hraniti z žrtvami.

v tistih časih so se v ospredju bojevali tudi kraljevi sinovi. s takšnim zgledom so voditelji narodov opogumljali vojake in na svojo stran pridobivali bogove.

v zadnji bitki pri basaarju, s katero bi očetu zagotovili nemoten pregon rokavskih piratov, ki jih je perzijski kralj z ignoriranjem diplomatskih not zagovarjal, je veliki ankhteamun vodil desno krilo suličarjev.

zadel je ob konjenico in nekaj piratov. potolkli bi ga, če na pomoč ne bi prijahal bratra–nec s konjeniki.

v zaprašenem bojnem ozračju je najprej zlomil sulico na prvem nasprotnikovem konju, ko jo je zapičil v tla, nato pa segel za hrbet in sovražnikom s sabljama rezal vratove.

zaradi višine telesa in stanja moči se je enakovredno kosal z nasprotnimi jezdec. padali so po tleh eden za drugim.

ko so se nad pečino bojevali še zadnji med stoječimi, je zagledal mladega moškega v piratskih oblačilih.

presenečen nad hitrostjo in srčnostjo njegovega bojevanja je ankhteamun obstal.

vzhodnjak ga je napadel, se spretno zavihtel prek njegovih ramen in ga želel zabosti v hrbet. poskus je blokiral, toda perzijec je bil neverjeten.

hitrost je v bojevanju nadvladala moč. po seriji lahkih obramb bi ankhteamuna skoraj ranil v prsi, če se v pravem času ne bi odmaknil.

spotaknil se je ob sovražnega vojaka in izpustil sablji.

mladi moški je izginil, sam pa je v bojni zmedi poiskal drugo orožje.

s kopešem se je boril za očeta. zmaga bi egipčanom omo–gočila pravico nad rdečim morjem. na robu pečine je neznanca uzrl še enkrat in ponovno sta trčila.

po nekaj začetnih udarcih sta med seboj prekrizala hladni orožji.

ko se je mladi perzijec z nekakšno žametno neodločnostjo zagledal v egipčanove oči, ga je ta s srpovim mečem močno odrinil.

ko je perzijec na robu pečine zdrsnil v prepad, je ankhteamun prepoznal urujev obraz.

z levico je še ujel za rezilo napadalčeve sablje, da je egipčanska kri zalila perzijsko železo, ki je postalo rdeče kot zahajajoče sonce.

toda krvna daritev za poraženca ni bila dovolj. spustil je ročaj in si zlomil vrat na obalnem kamenju.

urujevo orožje je ostalo v ankhteamunovi ranjeni roki, da je opazil okoli ročaja ovit ključ življenja z motivom izide.

://tehtanje.srca

ko so ankhteamuna vojaki zapustili, je sonce že padlo. pokleknil je in v naročje vzel telo mrvega prijatelja.

potem je segel v žep ter padlemu na prstanec nadel tisti njun skarabejev prstan.

enkrat ga je obrnil in že je bil v njem. za vedno njegov prijatelj uru.

truplo je natrl z oljem, ga povil in položil v votlino. ankhteamun si je zamislil, da bi bil skoraj na njegovem mestu. noben roditelj ne bi smel doživeti odhoda svojega otroka. zato je pomislil na trpljenje lastnega očeta in uruja skrnil pred njegovim. pogrešani sin bo izgubljen in svobodan.

postavil je skalo in zaprl hodnik, da jastrebi ne bi kljuvali mesa in šakali glodali njegovih kosti. sonce je zahajalo na strani zmagovalcev, sam pa je suhih oči opazoval obzorje. s svojim rdeče rjavim odtinkom je zadnje misli povezal s spominom na prijateljevo lice po prvi prelitih krvi. opazil je, da se na zemljo spušča galeja. morda je priplula po novo zvezdo.

zjutraj je ankhteamunovo oko ostalo zaprto. v spanju je deloval strup z rezila.

bog mumifikacije je stehal njegovo srce. ugotovil je, da je enako teži peresa boginje resnice in pravice. bog modrosti in pisave je imel zapisano vse, kar je v življenju storil. vse dobro in zlo. zapisal je rezultate sodbe, ki je določila usodo njegove duše.

ko se je tehtanje končalo, je stopil še pred dvanajst sodnikov. ker je prepoznal njihova moralna merila, in ker je bilo srce lahko kot pero, polno ljubezni in dobrote, ga je ladja odpeljala v raj. toda perzijci niso priznavali bogov neba in zemlje. tako je bilo urujevo srce težje. kot vsa težka srca ljudi ga je požrla zver in vrniti se je moral v svojo votlino, skrit pred očmi očeta, ki ga bo iskal za vedno.

hator je predvidela usodo prijateljev in poskrbela, da je njuna združena kri označila mesto, kjer je izida obžalovala prekletstvo puščavske rože in jo zakopala skupaj s sivo ma-sko. morda jo najde pesnik, ki zлага verze o simbolu večnega življenja in išče papirus osmih besed živali, da bi ga vključil v svoje prve strani.

ko je združeno kri dveh prijateljev prekril puščavski vihar, je izida na mesto poslala nove solze obžalovanja. tam je še danes oaza skrita človeškim očem.

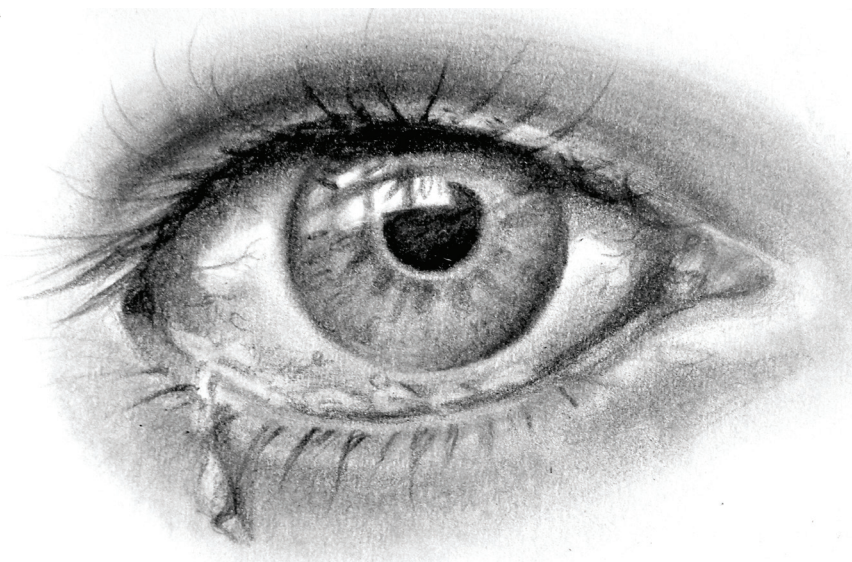
nevidno vidijo le umirajoči in tisti ljudje, ki spoznavajo naravo.

uru.

ankhteamun.

sinova vojskujočih se kraljev.

izgubljena prijatelj.

Članki in Kritike

David Kunstek Knežević

Homoseksualna beseda

Ko danes govorimo o homoseksualni literaturi, se osredotočamo predvsem na literaturo, katere avtorji pripadajo LGBT skupnosti, kot so na primer Sarah Waters, Anna Furtado, Julie Burchill, Michael Cunningham, Jamie O'Neill in še mnogi drugi. Tako pa se pojavi vprašanje o avtorjevi spolni identiteti, in sicer ali samo homoseksualno usmerjeni avtorji pišejo homoseksualno literaturo. Preprost odgovor na to vprašanje je: ne; že v obdobju antičnega Rima srečamo avtorje, kot so Katul, Ovid ipd., ki so pisali homoseksualno literaturo, sami pa so bili bodisi heteroseksualno ali pa biseksualno usmerjeni. Po drugi strani pa je treba upoštevati tudi avtorjevo svobodno izbiro pri ustvarjanju, ki demitizira njegovo ljubezensko in spolno življenje pri ustvarjanju literarnega dela, čeprav so osebne življenjske izkušnje ipd. pri marsikaterem avtorju navdih in gonilna motivacija pri ustvarjanju nekega literarnega dela. Srečamo pa se še z eno svobodno izbiro avtorja – to je preprosta želja po javni neopredeljenosti do svoje spolne usmerjenosti in intimnega življenja.

Literarno vedo seveda zanimajo vse okoliščine, ki so povezane z nastankom nekega literarnega dela: sem sodijo tudi različne življenjske izkušnje posameznih avtorjev, ki so glede na različne zgodovinsko-družbene okoliščine lahko znane ali pa neznane.

Homoseksualno literaturo lahko v grobem razdelimo na dva dela, in sicer na klasično in sodobno obdobje. Klasična homoseksualna literatura ima svoje začetke v antični književnosti, medtem ko se sodobna homoseksualna literatura pojavi v drugi polovici 20. stoletja in je pod močnim vplivom tedanjih družbenih sprememb, deloma pa se vzporedno razvija z ravno tako nastalo feministično literaturo. Pomembna ločnica je dognanje psihiatrične stroke v 20. stoletju, ki več ne pojmuje homoseksualnosti kot psihične bolezni. Tako se spremeni pogled družbe na homoseksualne osebe, homoseksualnost pa se obravnava kot družbeni pojav. Počasi se začne proces sprejemanja in enakovrednega obravnavanja homoseksualnih oseb s heteroseksualnimi; ta proces je še vedno v teku, saj je homofobija še dandanes močno prisotna v različnih družbenih okoljih.

Vsi ti dejavniki so močno vplivali na samo redefinicijo homoseksualne literature. Osrednja in najpomembnejša ločnica homoseksualne od ostale literature je predvsem tematika homoseksualnih besedil. Spoznamo lahko tri osnovne tematske sklope. Prvi sklop (in najstarejši) je povezan oziroma vključuje ljubezensko tematiko do oseb istega spola. Že Stari Grki so bili zelo naklonjeni tovrstni tematiki in posledično literaturi, od Pindarjevih pesnitev pa vse do pesnice Sapfo in erotične lirike pesnika Theognisa iz Megare. Ogromno epigramov, ki so povezani z medsebojno fantovsko-moško ljubeznijo lahko najdemo v XII. knjigi Grške Antologije (Antologia Graeca), kjer se nahaja tudi eno izmed najstarejših homoseksualnih besedil – Stratova Mousa Paidikè.

Drugi tematski sklop se navezuje na iskanje spolne identitete. Osrednja značilnost tovrstnih besedil je vezana na dilemo spolne identitete oziroma na odkritje spolne usmerjenosti tako lirskih kot tudi epskih subjektov. Tovrstna tematika ima ogromno vzporednih značilnosti z različnimi eksistencialnimi koncepti, saj postavlja v ospredje ne samo odkritje spolne identitete, ampak tudi soočanje s tem odkritjem bodisi na introspektivni ravni kot tudi na čisto splošnem odobravanju s strani okolja. Primeri tovrstne tematike so roman afro-ameriške pisateljice Jacqueline Woodson: *The House You Pass on the Way*; roman Annabel, kanadske

pisateljice Kathleen Winter in mladinski roman *Boy meets boy* ameriškega avtorja Davida Levithana, ki skuša klasično zgodbo, ko fant sreča dekle, prikazati skozi gejevski vidik – kako fant sreča fanta.

Tretji tematski sklop je novejšega nastanka in je vezan predvsem na človekove pravice. V ta kontekst je vključena vsa tematika, ki obravnava bodisi boj istospolno usmerjenih ljudi za priznavanje njihovih pravic bodisi skuša prikazati vse krivice, ki se dogajajo homoseksualcem ter skuša demitizirati določene homofobne stereotipe, ki obravnavajo istospolno usmerjene osebe kot manjvredne ljudi. Ogromno takih zgodb lahko najdemo v ameriški protestni literaturi, hkrati pa je tovrstna tematika zelo prisotna tudi v evropskem prostoru in je eno izmed osrednjih vodil sodobne homoseksualne literature.

Vsi trije tematski sklopi so močno povezani z družbenim dogajanjem in družbenimi spremembami. Tako so že Stari Grki sobivanje ljubezni in poezije s strani pesnikov prikazali skozi različna dela, kjer so pesniki pesnili svojim ljubimcem in o svojih ljubimcih. Kasneje so viktorejanci to pojmovali kot »grška ljubezen«, saj so pesmi odražale stanje družbe in duha tedanje dobe. Enako lahko rečemo za današnji čas, ko dobijo nekatera homoseksualna dela vlogo protesta zoper krivičnost in nerazumevanje. Vsi trije tematski sklopi se lahko v danem literarnem delu poljubno prepletajo in so hkrati v sorazmerju, lahko pa tudi prevladuje samo eden izmed teh, ki je edini in osrednji.

Tisto, kar osamosvaja homoseksualno literaturo od ostale literature, je žanrska pestrost, saj si lahko homoseksualna literatura podredi različne literarne žanre in se tako po kvalitetni raznolikosti enači z ostalo literaturo. Tako lahko zasledimo gajevske detektivke, kot so Vermilion ameriškega avtorja Michaela McDowella, ki je pisal pod psevdonimom Nathan Aldyne, pa vse do vojnih romanov, kot je Moffie avtorja Andréa Carla van der Merweja.

V osnovi je homoseksualna literatura samostojna oblika literature, hkrati je pa integralni del literature na splošno. V svoje okvirje zajema različne literarne oblike, saj je ni vrste in zvrsti, kjer ne bi bila prisotna. Njena ontologija je danes paradoksalno povezana z našim dojemanjem in pojmovanjem homoseksualnosti kot družbenega pojava. Dokler bo celotna globalna družba pojmovala homoseksualnost kot stranski, drugačen pojav, bo homoseksualna literatura držala svoj primat samostojnosti, saj samo popolna izenačitev istospolno usmerjenih oseb z ostalimi lahko spremeni dojemanje vseh polov literature kot enotno, saj smo ljudje tisti, ki delamo razlike in ne literatura.

VIRI IN LITERATURA

Donald Eugene HALL, 2009: *Reading sexualities: hermeneutic theory and the future of queer studies*. New York: Routledge.

Gregory WOODS, 1998: *A history of gay literature: the male tradition*. New Haven; London: Yale University Press.

The lesbian postmodern. New York: Columbia University Press, 1994.

The Cambridge companion to gay and lesbian writing. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Urša Kac

Pregled proze slovenskih avtoric s homoseksualno tematiko

»Iztisnili te bomo do praznega, nato pa te bomo napolnili z nami.«
Georg Orwell (Nataša Sukič 2010)

1 Uvod

Odkar se v slovenski literaturi pojavljajo homoseksualni motivi, so ti nastajali večji del izpod moških rok. Ženske o »drugačni ljubezni« niso upale pisati, čeprav je popolnoma jasno, da ta obstaja že od nekdaj. Tako je od tridesetih let prejšnjega stoletja do pred kratkim obstajalo res malo pisateljic, ki so si drznile zakorakati v to tabu temo. Velik prelom se je zgodil v zadnjih dvajsetih letih, ko se zdi, da ženske celo prevzemajo pobudo na tem področju.

Izhodišče za preučevanje pisateljic, ki pišejo samo ali tudi homoseksualno literaturo, je Mozetičeva antologija slovenske homoseksualne ljubezni Modra svetloba. Nastala je leta 1990, torej ne zajema zadnjih 23 let. V tem času je marsikaj o homoseksualnosti v literaturi napisala Alojzija Zupan Sosič, kot doprinos pa lahko štejemo temo 43. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture – Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. S prispevki o stereotipih, vlogi spola in homoseksualnosti v literaturi sta poleg Sosičeve sodelovali še Silvija Borovnik in Irena Novak Popov. V zborniku je bolj kot stereotipija homoseksualnosti razdelana klišejska uprizoritev spolov ter zadržanost do tujcev. Edina avtorica homoseksualne proze, s katero se v zborniku zares ukvarjajo, je Suzana Tratnik, sicer pa so nekajkrat omenjeni še znani slovenski pisatelji. Kljub temu to področje književnosti še danes velja za razmeroma neraziskano, saj se mu najraje izogibajo tudi znanstveniki. Alojzija Zupan Sosič tako v študiji, ki je hkrati spremna beseda antologije erotične poezije V tebi se razraščam, zapiše, da smo Slovenci v študijah zapostavljali vsakršno erotiko: »[...] literarnovedni strokovnjaki erotiki niso posvetili dovolj pozornosti, čeprav je erotična literatura stara več kot dva tisoč let in si tako zasluži uvstitev med klasično literaturo [...]« (Zupan Sosič 2009: 135). Čeprav je čutna ljubezen izredno pomemben del ljubezni kot take, smo jo v literaturi dolgo zanemarjali in dosegli še večjo neosveščenost, ozkoglednost in podcenjevanje. Če je erotika preseгла mejo tradicionalnega, je bila sprva deležna negativnih kritik, kasneje pa ignoiranja.

2 Začetki

Prva Slovenka, ki je napisala prozno delo o lezbični ljubezni, je bila Zima Vrščaj Holy. Kratka zgodba Dionizijev ples je bila objavljena že leta 1938 v Modri ptici, a je ostala spregledana, ker je avtorica ni izdala v knjižni obliki. Ponovno sta jo odkrila in izdala Aleš Berger in Goran Schmidt v Slovenski kratki erotični zgodbi (2002) in nato še Lado Kralj ter Peter Scherber v Slovenskih kratkih zgodbah med koncem ene in začetkom druge vojne (2010). Zima Vrščaj je bila bolj znana kot urednica revij Naša žena, Rodna gruda, Izseljenski koledar, Ciciban idr. Dionizijev ples, zgodba o šestih prijateljicah, v ospredje postavlja izzivalen ples mlade opite

ženske, ki razvname njeno prijateljico. Ko jo ta na silo poljubi, jo »Dionizijeva ljubica« zatoži ostalim in te jo pretepejo. V kratki zgodbi se kažeta dve nasprotujoči si gledišči pripovedovalke – glavni lik se »bolno nasmiha«, poljublja na silo, iz oči ji »sije zloba« itd. Hkrati pa je ista oseba najbolj prijazna, delavna in iznajdljiva, ob spoznanju, da se je prijateljica grdo poigrala z njenimi čustvi pa zaihti: »Taka (si) kot so vse! Tako običajna! Vse ste enake!«. Vrščajeva je tematizirala večno aktualno osamljenost, občutek zavračanja in nasilje nad »neenakimi«. Tudi v ostalih kratkih zgodbah je Zima Vrščaj podirala tabuje, pisala je o duševno prizadetem otroku (Njunja), o prešuštvu in izdajstvu (Tri sestre) in o alkoholizmu in nasilju (Cena).

Sledila je Mira Mihelič, ki je motiv homoseksualne ljubezni vključila v dve deli, in sicer v dnevniški roman April (1959) in v zgodovinski roman Tujec v Emoni (1978). Homoseksualnost je tudi v njenih delih prikazana z obeh plati. V prvem romanu se mlado dekle iz ugledne družine poroči s fantom iz druge ugledne družine, ki ga komaj pozna. Šele po daljšem času se ji posveti, da je zakon samo krinka ter da je možev najboljši prijatelj v resnici njegov ljubimec. Spoznanje je kljub odtujenosti med zakoncema boleče, zato si protagonistka najde ljubimca in na očitke odgovarja, da je težko »biti žena, ne da bi bila žena«. Mož jo izkorišča in celo izsiljuje, ne pusti ji, da bi se ločila, vendar na koncu oba ostaneta brez ljubimcev, nesrečna, a skupaj. Tujec v Emoni v prvi osebi pripoveduje o življenju mladega Rimljana, ki je nasilno spolnost prvič občutil kot deček, nato pa je spoznal prijaznejše moške in kasneje še ženske ter si z njimi krajšal čas. Spolne spletke so za tisti čas nazorno opisane, prisoten je tudi humor, glavni lik je velik hedonist, kar se odraža tudi v slogu Miheličeve in v vplivu na bralca.

3 Vsi tabuji so porušeni

Roman Filio ni doma Berte Bojeto Boeta je leta 1990 šokiral in navdušil. Zapleteno fabulo sestavljajo zgodbe treh ljudi, treh prvoosebni pripovedovalcev, mlade ženske, ostarele ženske in mladega moškega, ki vsak po svoje opisujejo ujetniško življenje na otoku, ki ima Gornje (žensko) in Spodnje (moško) mesto. Načrtno razčlovečenje s prekinitvijo odnosa mater – otrok in organizirano spolnostjo, pri kateri se ponovno srečanje ljubimcev lahko kaznuje s smrtjo, ima posledice na naslednjih generacijah: posilstvo je prisotno na vsakem koraku, dečki občujejo s kozami, starejši dečki spolno zlorabljajo mlajše, vojaki na ujete in brutalno pretepe ženske spuščajo spolno razvnete živalske samce, v zaporu se dogajajo orgije med pazniki in zaporniki itn. Protagonistu tretjega dela knjige se takšna spolnost gnusi, za razliko od drugih moških on ženske spoštuje. Ko je priča ljubečemu spolnemu odnosu med moškima, ga to razburi, vendar v njem ne vzbuja odpora. Čudi ga le to, da »moška govorita stvari, ki jih moški ne govorijo«, saj so na otoku tudi vanj z nepravilno vzgojo vsejali seme stereotipa dveh spolov.

4 Nastop LGBT-scene in pripovedovalec homoseksualec

Prvi opis homoseksualne diskoteke se pojavi l. 1988 v Tednu dni do polne lune, romanu Marjetke Jeršek. Roman je napisan v slengu, v njem ne manjka vulgarizmov in kletvic. Prvoosebna pripovedovalka homoseksualce in transvestite poimenuje s pejorativnimi izrazi, kritična je do vseh ljudi, norčuje se iz vsakogar – ironija je očitna, vendar se druží s homoseksualci, medtem ko išče »princa svojih sanj«.

Suzana Tratnik je najbolj prepoznavna in najbolj plodovita pisateljica homoseksualne proze pri nas. O njej in o njenih delih je bilo že veliko zapisanega, izpostaviti velja njen znameniti roman *Ime mi je Damjan* iz leta 2001 in lezbični roman *Tretji svet* (2007). Za zbirko kratkih zgodb *Vzporednice* (2005) je leta 2007 prejela nagrado Prešernovega sklada. Poleg številnih kratkih zgodb, objavljenih tudi v mednarodnih zbirkah kratkih zgodb, je Suzana Tratnik znana kot soavtorica strokovnih monografij: *L*, zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984–1995 (1996) in *Lezbična zgodba: literarna konstrukcija seksualnosti* (2004) in aktivistka lezbičnega gibanja.

Bojana Kunst je svojo prvo zbirko kratke proze izdala istega leta kot Suzana Tratnik zbirko *Pod ničlo* (1997). Višnje v čokoladi (1997) je zbirka erotičnih hedonističnih kratkih zgodb. Ljubezen do hrane se prepleta z ljubeznijo do moškega, ženske, same sebe. Jezik in slog sta udarna, skoraj šokantna v svoji izumetničeni bogatosti izpovedovanja najglobljih ženskih misli. Kratke zgodbe *Slednica* z juga, *Zapeljevanje* in *Znamenje* so homoerotične. Opisujejo vse od prvega preskoka iskric do spolnega odnosa in včasih tudi razhajanja. Zelo zanimivi so pasivni moški liki. Ženske dajejo pobudo za spolnost, so voditeljice v vseh pogledih in se dobro znajdejo tako z dvema moškima hkrati kot tudi brez njih. Kratka zgodba *Sestra* spregovori o samozadovoljevanju znotraj samostanskih zidov, vendar se bolj kot s samo spolnostjo in odnosi med ženskami ukvarja z osebno stisko, ki kaže, da protagonistka ni rojena za redovnico.

Brina Svit ali Brina Švigelj – Mérat je podobno kot Erica Johnson Debeljak znana po tematizaciji tujstva. V romanu *Smrt slovenske primadone* (2002) poleg hladnega odnosa mati – hči izstopa še prvoosebni pripovedovalec, francoski homoseksualni novinar in urednik, ki se zbliža s slovensko operno pevko. S pomočjo intervjuja si primadona in novinar razgalita duši in ostaneta povezana. Tudi globoko prijateljstvo med moškim in žensko ne popravi škode, ki jo je naredila neprivoščljiva mati, zato hči umre. Homoseksualna ljubezen je prikazana realno in hkrati klišejsko – kot vse ljubezenske zgodbe. Zaljubljenost preide v vročo ljubezen, ta pa se kmalu ohladi in pojavijo se prepiri. Novinar išče idealnega moškega – zmes dveh bivših partnerjev, a ta ne obstaja. Pri iskanju mu pomaga slovenska primadona, a tudi, ko mu najde skoraj idealnega partnerja, se novinar odloči ostati s svojo pravo prijateljico, ki jo ima tako rad, da njene potrebe postavi pred svoje. Pripovedovalec je izrazito pozitivna oseba in ne moremo se znebiti občutka, da prijateljstvo med moškim in primadono ne bi vzdržalo, če moški ne bi bil homoseksualec.

4.1 Narobe svet v delih Nataše Sukič

V zadnjem času med homoseksualnimi pisavami izstopa Nataša Sukič, skupaj s Suzano Tratnik soustanoviteljica slovenske sekcije LL, didžejka in sodelavka radia Študent, ki pripravljata oddajo *Lezbomania*. Leta 2005 je izdala zbirko kratkih zgodb *Desperadosi* in *nomadi*. Kratkim zgodbam je skupno doživetje opisovanje duševno strte lezbijke, ki zaradi zavračanja s strani družbe tone v depresijo, anoreksijo, odvisnost od drog in se bliža smrti. Prisoten je tudi motiv nesrečnega spomina iz otroštva, ki je v homoseksualni prozi pogost vzrok ali vsaj začetni vzgib, da se mladostnik odloči, da ne bo sledil vzgledu nesrečnih heteroseksualnih staršev. Naslednja zbirka kratkih zgodb *Otroci nočnih rož* (2008) je še bolj dovršena, zato je bila leta 2010 nominirana za Dnevnikovo fabulo. Tudi v tej zbirki se pod drobnogledom znajdeti razmišljanje in notranji svet na obrobje odrinjene ženske. Nov motiv je usihanje volje in energije ženske, obolele za rakom. Fabulativno najzanimivejši je niz štirih kratkih zgodb sestavljenih in cikel *Štiri* izpovedi bolestrnega uma. Štirje prvoosebni pripovedovalci vidijo transvestita in

ta v njih vzbudi najrazličnejše asociacije. Ostarela ženska pravi, da gre za »narobe svet«, ki izhaja iz tega, da starši dovolijo punčkam nositi hlače, fantom pa imeti dolge lase. Grozljiva je zgodba Zlo, kjer se pripovedovalec spominja, da je še kot otrok ubil eno tako Punčko – dvanajstletnika, ki je bil brez prijateljev, ker se je obnašal in oblačil po žensko. Kot otrok je davil tudi male bele zajčke, ki so lahko prisposodba za mlade ljudi, ki še iščejo svojo spolno identiteto. Tretja zgodba prikaže, kako na transvestite gleda skupina ozkogledih homofobnih in rasističnih moških. V baru pijani snujejo načrt, kako bi se znebili teh »buzerantov«, pa seveda tudi »pedrov, čefurjev, Ciganov« in vseh, ki ogrožajo »normalne«. Ker zakon ne naredi ničesar, se bodo oni žrtvovali in se znebili »družbenih izmečkov«. Četrti bolesten um je moški, ki, ko žena odide, z daljnogledom opazuje moškega, ki se preoblači v žensko. Čuti se osebno ogroženega od »sprevrženecv«, saj ima njegova tašča raje svojega homoseksualnega sina kot pa njega – zglednega kristjana.

Roman Molji v prahu (2010) je zelo napeto in doživeto branje, sočasno sestavljeno iz dveh pripovedi – homofoba, ki ga je v otroštvu zapustil oče in se je nato zaposlil v vladni organizaciji, ki dela poskuse na zapornikih, in transseksualca, ki se znajde v tem zaporu. Slikoviti opisi psihofizičnega mučenja zapornikov vseh vrst spominjajo na prizore iz romana Filio ni doma. Največji preobrat in šok za protagonist je spoznanje, da ga privlači zapornica, ki je bila nekoč moški. Sprva se zaradi tega gnusi sam sebi, nato pa v sebi najde nekaj človečnosti in začne obsojati kruto mučenje. Ljudje, ki obsojajo homoseksualce, transseksualce in transvestite s tem ne škodijo samo njim, ampak tudi sebi. Polni sovraštva, družbene netolerance in strahu pred drugačnostjo postajajo nesrečni, počutijo se »izpraznjeno«. Naslov romana kaže na zaničevalen odnos ljudi do t. i. »moljev«, vseh drugačnih. Zgled za obnašanje do drugačnih protagonist vidi že v najnežnejših letih, ko oče brncne ničkrivega »molja« in sinu pove o »izmečkih« družbe. V resnici pa se izkaže, da so najbolj negativni liki ravno vsi ostali. Zaporniki so moralno čisti, zaprti so zaradi političnih nazorov, medtem ko so pazniki posiljevalci, matere zanemarjajo otroke ali pa celo spijo s sinovim mladoletnim sošolcem, očetje zapuščajo družine in kradejo podatke državnim organizacijam, otroci mučijo in ubijajo živali, duhovniki nadlegujejo otroke itd. Nataša Sukič v romanu in zbirkah kratkih zgodb ne pozabi na nobeno tabu temo in brez olepšanja z vso ostrino zbode bralca, ki se zave, da si je tudi sam zatiskal oči.

Erica Johnson Debeljak je v zbirko Tako si moj iz leta 2007 vključila kratko zgodbo Jabolko in še raj, ki govori o dveh mladih ženskah, ki skupaj pričakujeta otroka, a se ena od njiju zaradi pritiska družbe in družine ustraši ter zapusti partnerko. Zgodba se konča s srečnim koncem, ker ljubezen in pristno prijateljstvo nadvladata nad ponosom. Motiv nosečih lezbijk v slovenski prozi ni pogost. Razlog je gotovo v tem, da slovenska zakonodaja homoseksualnim parom ne dovoli imeti otrok. Avtorica te zgodbe pa je Američanka, priseljena v Slovenijo, ki določene stvari vidi skozi očala, očiščena predsodkov.

4. 2 Avtorici novega vala

Vrsta za kosilo (2006) je zbirka kratkih zgodb Urške Sterle, ki skozi izražajo svojo družbeno angažiranost, zraslo na »demonih« iz otroštva in travmah iz sedanosti. Poleg ljudi kritizira še politični sistem, ki ljudi spodbuja k nestrpnosti. Zadnja postaja je polna fantastičnih elementov. Protagonistka se znajde na vlaku polnem mačk, ščurkov in umetnikov, ki se po svoje borijo proti politikom z lonci na glavah. Ti »so pod lonci vsi enaki«, čeprav so bili pred vstopom v politiko ščurki in mačke. Iz grotesknega vlaka ni mogoče izstopiti, zadnja postaja pa

je smrt. Življenje marginalca je kruto, skoraj vse zgodbe se zaključijo tragično, pesimistično. Večno vojno stanje (2010) je druga zbirka kratih zgodb iste avtorice. Kritičnost se tukaj še stopnjuje, angažiranost je še večja. Položaj mlade ženske, ki se upre tradicionalnim vrednotam, je prikazan v zgodbi *Domovanje*. Protagonistkine »neprimerne stvari« izginjajo, višek provokacije pa je plakat z dojenčkom, ki se nekega dne znajde v stanovanju. Tako v svojem prvencu kot v svoji drugi knjigi *Urška Sterle* skozi literarne like upodablja ljudi slovenske gejevske in lezbične scene, ker pravi, da si zaslužijo spoštovanje in večnost v literaturi. (Tratnik 2007.)

Pred kratkim se je s svojim prvencem *Kadetke, tovornjakarice in tete* (2012) na lgbt-sceni začela uveljavljati Teja Oblak. Zbirka kratkih zgodb vsebuje nekoliko več humorja kot predhodne lezbične zbirke kratkih zgodb. Posebnost pripovedovalke je tudi »zavračanje pozicije žrtve netolerantne družbe« (Topolovec 2013). V zgodbah se kaže ponos, samosvojest in pogum mlade aktivistke. Slog in jezik – gre za sleng, skupaj z vsebino tvorita pristen prikaz homoseksualne scene. Teja Oblak poudarja, da se zdi literatura v slengu edinstvena priložnost, da se neke zapiše besedišče tega časa, preden se spremeni ali utone v pozabo. Zgodbe imajo tudi domišljjske elemente, v svoji iskrenosti pa razbijajo stereotipe o lezbični monogamnosti.

Po različnih teorijah (queer teorija) spolov ne bi smeli deliti samo na dvoje, ampak kar na deset spolnih identitet, tj. »'prava' ženska, 'pravi' moški, lezbična ženska, gejevski moški, biseksualka, biseksualec, transvestitka, transvestit, transseksualka, transseksualec« (Zupan Sosič 2005: 8). Slovenske pisateljice in tudi pesnice v svojih literarnih delih kot glavne ali stranske like vključijo vseh deset spolov. Kljub temu se vidita dve ločnici. Lezbična oz. ženska ljubezen je v večini primerov nežnejša, izhaja iz prijateljstva, medtem ko je gejevska oz. moška ljubezen tudi divja, spolnost je nasilna, neobvladana. Izjema na ženski strani je Bojana Kunst, ki opiše precej boleč in agresiven spolni odnos, za katerega pa ne moremo reči, da ni bil prostovoljen. Ljubeče in nežne gejevske spolne odnose zasledimo tudi v sicer nasilja polnem *Filio* ni doma in v *Smrti slovenske primadone*. Romanom in kratkim zgodbam je skupno da vsi hote ali nehote tematizirajo odrinjenost in osamljenost. K depresivnosti pa svoje doda še netoleranten odnos najbližjih, največkrat staršev, ali spor s partnerjem. Nezmožnost komunikacije se je zato pri mnogih prelila na papir. Avtorice same priznavajo, da jim je bilo lažje zapisati kot povedati.

5 Sklep

Pregled homoseksualne proze slovenskih pisateljic je pokazal, da se boječi Slovenci počasi a z vidnim napredkom odpiramo tudi v to smer. Kakor pravi urednica *Vizibilije* Tatjana Greif, je vsak literarni prispevek na to temo dobrodošel in gotovo doprinese k poznavanju in nemara k razumevanju homoseksualne ljubezni. Če so o tej temi brez zadržkov pisale heteroseksualne pisateljice, lahko knjige s homoseksualno vsebino v roke vzamejo tudi heteroseksualni bralci, saj »homoseksualnost ni nalezljiva«, kot morajo vsake toliko ponavljati aktivisti (Modic 2012). Če so človekove pravice v praksi povsem drugačne od tistih na papirju, naj bo vsaj leposlovje s homoseksualno motiviko in tematiko dobro sprejeto, ker si to zasluži.

VIRI IN LITERATURA

Silvija BOROVIK, 2012: *Kliči me po imenu*. Ljubljana: Beletrina.

Max MODIC, 2012: *Čudežno spreobrnjeni gej in zdravljenje homoseksualnosti*. Mladina. <http://www.mladina.si/111425/cudezno-spreobrnjeni-gej-in-zdravljenje-homoseksualnosti/> (Pridobljeno 1. 5. 2013)

Brane MOZETIČ, 1990: *Modra svetloba*. Ljubljana: ŠKUC.

Irena NOVAK POPOV, 2007: Stereotipi v sodobni slovenski kratki prozi. V: *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Str. 62–77.

Lado KRALJ, Peter SCHERBER, 2010: *Slovenske kratke zgodbe med koncem ene in začetkom druge vojne*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Mihael TOPOLOVEC, 2013: Teja Oblak: Kadetke, tovornjakarice in tetke: s smehom je lažje. *Narobe*. <http://www.narobe.si/stevilka24/narobe-24/kultura/teja-oblak-kadetke-tovornjakarice-in-tetke> (Pridobljeno 1. 2. 2013–1. 5. 2013)

Suzana TRATNIK, 2007: Intervju z Urško Sterle. *Narobe*. <http://www.narobe.si/stevilka-1/intervju-z-ursko-sterle.html> (Pridobljeno 1. 2. 2013–1. 5. 2013)

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2005: Homoerotika v najnovejšem slovenskem romanu. *Jezik in slovstvo* 50/3/4. Str. 5–16.

Erika JOHNSON DEBELJAK, 2007: *Tako si moj*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bojana KUNST, 1997: *Višnje v čokoladi*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.

Mira MIHELIČ, 1985: *April*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mira MIHELIČ, 1978: *Tujec v Emoni*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Teja OBLAK, 2012: *Kadetke, tovornjakarice in tete*. Ljubljana: ŠKUC.

Urška STERLE, 2006: *Vrsta za kosilo*. Ljubljana: ŠKUC.

Urška STERLE, 2010: *Večno vojno stanje*. Ljubljana: ŠKUC.

Nataša SUKIČ, 2005: *Desperadosi in nomadi*. Ljubljana: ŠKUC.

Nataša SUKIČ, 2008: *Otroci nočnih rož*. Ljubljana: ŠKUC.

Nataša SUKIČ, 2010: *Molji živijo v prahu*. Ljubljana: ŠKUC.

Brina SVIT, 2007: *Smrt slovenske primadone*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Denis Škofič

Kratek pregled proznih del slovenskih avtorjev s homoerotično motiviko in tematiko

Kakor nakazuje že sam naslov, bom v svojem članku poskušal strnjeno in pregledno predstaviti prozna dela slovenskih avtorjev s homoerotično motiviko in tematiko. Le-ta je v primerjavi z drugimi književnostmi našla pot v našo literaturo relativno pozno; upoštevajoč razvoj posameznih literarnih zvrsti na Slovenskem (predvsem povest, roman in kratka zgodba), pa lahko trdimo ravno nasprotno.

Prvič se homoerotična motivika v slovenski prozi pojavi pri **Ivanu Cankarju**, in sicer v romanu *Hiša Marije Pomočnice* (1904). To je gotovo močno povezano z evropskim naturalizmom ter zlasti z dekadenco in njihovimi predstavniki, ki jih je Cankar bral, njihove elemente pa vnesel v svoje pisanje; vendar se je od njih kaj kmalu tudi oddaljil. Tako v Hiši Marije Pomočnice najdemo opis lezbične ljubezni, ki je bil verjetno bolj sprejemljiv oz. manj šokanten. Cankar nam prikaže lezbično ljubezen med Lucijo in njeno polsestro Tončko, ki se ohladi, ko Lucijo pošljejo v inštitut. »Dobila si je v inštitutu novo prijateljico, ki je bila vesela, bolj gibka in topla.« (Mozetič 1990: 9) Vendar je Lucija v tem času ljubimkala tudi z Marijo, ki je bila starejša od nje, imela je dvajset let in že pravo žensko postavo. »Lucija je hodila v goste k njim in, kadar sta bili sami doma, jo je Marija pestovala, slačila jo je in ji ponujala gole prsi, kakor majhnemu otroku.« (Mozetič 1990: 9) Luciji je bilo na začetku sicer lepo, vendar se je pozneje naveličala, saj je menila, da je Marija divja in grda – začela se jo je ogibati, prav tako ni hotela več biti sama z njo.

Tudi v avtobiografskem zapisu *Vrata* (1925) **Slavka Gruma** zasledimo motiv lezbične ljubezni med Hano, vdovo oficirja in osem- ali desetletno Gino, katere mati je prav tako vdova po oficirju. Hana se z Gino igra tako, da ji pusti korakati in »vežbati« po sobi kot vojak, za praznike pa ji je kupila sabljo in čepico. Posadi jo na zofo, jo stiska k sebi, poljublja in kliče z moškimi imeni. Pripovedovalec, ki vse to posluša pri vratih, misleč, da Hana to počne z namenom, da bi ga naredila ljubosumnega, pristavi: »Mala je zaječala. Kakor v spolni sli je zaječala.« (Mozetič 1990: 13) V Grumovem avtobiografskem zapisu *Lastni portret* (1930) se prvič v slovenski književnosti pojavi motiv homoerotične ljubezni med moškima oz. bolje rečeno med moškim in fantom. V tem zapisu naletimo na opis Grumove izkušnje iz otroštva, ki je močno vplivala nanj – gre za patra Spiridona, ki ga je nosil po rokah in ga božal z dolgimi, tankimi prsti.

V romanu *Alamut* (1935) **Vladimirja Bartola** znova naletimo na opis lezbične ljubezni, in sicer se v rajskih vrtovih, kjer ugrabljene deklice poučujejo o ljubezni, da bodo pripravljene na izbrane fedaje, ki jih bo tja poslal vodja Hasan ibn Saba, deklica Sara zaljubi v Halimo, ki je hkrati zaljubljena v Mirjam.

Leta 1938 izide roman *Dečki Franceta Novšaka*, ki ga lahko smatramo za prvi gej roman na Slovenskem. Ta »roman iz dijaškega internata je ob izidu dvignil precej prahu v literarnih revijah (Dom in svet, Sodobnost, LZ), a je bil hitro pozabljen in zamolčan.« (Mozetič 1990: 20) Roman Dečki govori zlasti o ljubezenskem razmerju med dijakom Nanijem Papalijem in Zdenkom Castellijem, sicer pa katoliški internat skriva še več homoseksualnih razmerji (npr.

vratar Peh, drugi dijaki, ravnatelj ...). V tem delu se že pojavijo zasnove likov, ki so sledile kasneje. Tak je recimo vratar Peh, ki se izživlja nad mladimi dijaki v internatu, ter na drugi strani čista ljubezen dveh dečkov, ki ji je kljub vsemu priznано mesto pod soncem, ker se ni umazala s seksom. Marsikomu je bilo v utehu to, da je pritisk okolice ljubezen razdril, vse skupaj pa se je dogajalo v Zagrebu. Ne nazadnje je izzvenelo kot mladostna dogodivščina, ko se ljudje še iščejo, kasneje pa je čas za pravo ljubezen in seksualnost – seveda le z nasprotnim spolom (Mozetič: 374–375).

V zbirki novel iz taboriščnega življenja *Mož, ki je strigel z ušesi* (1961) Vladimirja Kralja najdemo vodjo jetniškega bloka, ki so ga dolga leta po kaznilnicah odtujila ženskam, zaradi katerih je bil obsojen na težko ječo. »Toda brez pohote ni mogel prebiti in z leti se mu je spolni nagon sprevrgel, da se je privadil strasti za moške, ki ji je stregel prav tako nenasitno kakor nekdanj ženskam. V taborišču se je obdal z mladoletnimi jetniki, jih oblačil v izbrano perilo in sukno ter jih pital z dvojnimi obroki, ki jih je nakradel na bloku.« (Mozetič 1990: 30) Kakor pravi Mozetič, je v tem primeru lik homoseksualca jasen: star pohotnež, ki se seksualno izživlja nad nedoraslimi fanti (med dvanajst in štirinajst let).

Ivan Mrak je že zelo zgodaj izražal svojo homoseksualnost tako v življenju kot pri delu. Slednje je najopaznejše v njegovih dramah, predvsem *Rimbaud-Verlaine* (1962) in v *Chrysi-pposu* (1977), homoseksualno tematiko pa lahko zasledimo tudi v njegovi kratki prozi, ki je v estetskem pogledu Mrakova najboljša zvrst. Njegova kratka proza je informativna v podajanju atmosfere evropskih velemest po koncu prve svetovne vojne, torej v času ustvarjalne dekadence, naplavin ruske plemiške in meščanske emigracije, avantgardističnih in revolucionarnih eskapad in, znotraj tega klopčiča, individualnih groteskno-nežnih homoerotičnih doživetij (Schmid 1998: 252–253). Tako na primer v zgodbi *Joujou* (1930–35) počestni fant Joujou obtoži pisatelja Milana, o katerem je prepričan, da je premožen, da mu je vzel nedolžnost. Milan mu noče plačati, saj si je Joujou to izmislil. Ker se na komisariatu ne moreta dogovoriti, ju komisar pošlje v zapor. Tam sta tudi Joujoujeva gejevska prijatelja Divji Bepo in Pigalski Ester, ki ju Joujou nagovori, da bi se maščevala Milanu, vendar jima ne uspe. Divji Bepo pripoveduje Milanu, kako je na Rue de Madeleine ujel enega Angleža. »[K]ar naenkrat se pa spomni, pa mi sredi Rue de Madeleine tja med noge pokaže, če bi ti videl te oči, pa ta ogabni smeh – prasec! je mislil, da se prodajam. No, jaz sem pa čakal le tega – začel sem glasno kričati na njega, da je svinja in vrag ve kaj še vse. Stari je bil ves bled, ves se je tresel – kar smilil se mi je, toda kaj hočeš – No – in tako sva šla do njegovega hotela, tam sem mu rekel pred portirjem, naj mi vrne dolžan tisočak – sem mislil, da ga bo kap zadela – no, pa je naročil portirju, da mi ga izplača, sam pa je izginil kot kafra.« (Mrak 1998: 18) Zgodba se konča z Milanovo in Joujoujevo spravo ob cigareti v zaporu.

V noveli *Ali naj te z listjem posujem* (1971) pisatelja Rudija Šeliga je spet prikazana lezbična ljubezen, in sicer gre za opis spolnega akta med Vasilko in Uršulo.

Čista lika gejevske ljubezni najdemo pri Marku Švabiču v noveli Prvo sonce iz zbirke *Sonce sonce sonce* (1972). Tu se junaka samo ljubita, »pobljže spoznavata«, sploh se nahajata v močno zamegljenem (moškem) svetu znanstvene fantastike. Ko v njuno razmerje vdre pohotnež, ga skušata pregnati kot pravega negativca. Negativen je pravzaprav tudi prikaz v romanu *Vlada Šava Žeja* (1973). Na eni strani posilstvo, na drugi privlačnost dveh fantov, ki pa si je ne dovolita. Lik zatrttega homoseksualca, ki beži pred samim sabo. Obenem pa še okolica, ki se z gnusom odvraca. Šele Pavle Zidar (*Dolenjski Hamlet*, 1976) je naredil nekaj korakov naprej. Okolica dokaj liberalno spregovori o »pederastji«, homoseksualni junak pa je celo učitelj in »znan« literat. Opis njegove izkušnje je prvič konkreten in pozitiven, govor ni zamegljen, seks ni grešen ne umazan, junak ne beži pred njim, prav tako je partner kot drugi homoseksualni

lik naslikan kot lepo, svetlo, božansko in obenem seksualno bitje. »Poiskal sem njegov ud in se tudi sam sklonil tja, kjer je izvir vsega dobrega in hudega. Po tej sledi pridemo do ljubezni in smo z njo na štiri oči.« (Mozetič 2001: 375)

Vitan Mal je leta 1976 v samozaložbi izdal dve noveli (*Za metuljem še Rok* ter *Srečno novo leto*), ki sta izšli pod naslovom *Za metuljem še Rok*. V prvi gre za prvoosebno izpoved umetnika, v drugi pa se pojavi ljubezni učitelja do učenca. Obe noveli sta povsem homoerotični, vendar gre v obeh primerih za pedofilski odnos. Knjiga je izšla v samozaložbi in za dokaj omejen krog bralcev.

Leta 1977 je izšel roman *Stric Benjamin Iva Zormana*, ki velja za prvi »mainstream« roman na Slovenskem, v katerem je glavni junak homoseksualec. Da je stric Benjamin homoseksualec, se izkaže šele na koncu romana, tik pred njegovo smrtjo. Do tedaj pa svojo usmerjenost skriva, dokler se za to ne razve – tedaj si sodi sam.

Na splošno je opaziti stalnice tako v liku kot v okolju. Pri **Andreju Capudru** (*Mali cvet*, 1977) smo v samostanu, kjer star menih (»Štirideset let samote ... ali je to življenje? Nikoli nobene roke, da bi jo pobožal, da bi pobožala mene.«) popade mlajšega. Podobno gre za samostan pri **Marjanu Rožancu** (*Lectio divina*, 1988), kjer se starejši leta zadržuje, zdaj pa »bruha iz mene nekaj nasilnega in nevrotičnega ... Fanta poljubi vsekakor preveč nasilno, preveč neuravnovešeno in tudi preveč nagnusno.« Če ni samostan ali internat, je zapor. Spet pri Rožancu (*Hudodelci*, 1987), **Žarku Petanu** (*Nebo na kvadrata*, 1979) ali **Vitomilu Zupanu** (*Levitan*, 1982). Pri slednjem spet srečamo opravičilo, utemeljitev istospolnih stikov: »a tukaj je arest.« (Mozetič: 375–376)

V romanu *Kolobar* (1988) **Franeta Tomšiča** najdemo že znan prizor, le da je tokrat prenesen na lezbično ljubezen. V tem romanu redovnica Mati Teresia med kopanjem spolno nadleguje gojenke. Elisabetta jo želi zaradi tega prijaviti, medtem ko Eleni redovnično početje ugaja.

V zbirki *Kronike majhnih norosti* (1988) **Eda Torkarja** je izšla črtica *Trgatev v Kataloniji*, kjer junak Viktor – popotnik naleti na premožnega Francoza Clauda, ki mu je obljubil pornografske fotografije v zameno za spolno uslugo. Viktor, ki drugače ni gej, saj ni še nikoli spal z moškim in si tega tudi ni želel, se zanima le za »babje« riti. Vendar je bila, kakor pravi, njegova prva spolna izkušnja »buzerantska«, in sicer s fotografom. Viktor fotografira Clauda zadovolji z roko in ga nato okrade.

Alenka Žbogar ugotavlja (2010: 3), da v zbirki **Marta Lenardiča** *Moje ženske* (1989) nastopa prvoosebni pripovedovalec, nesocializiranec, ki kljub poskusom, da bi z okolico vzpostavil družbene vezi, ostaja osamljen. V arhaično sarkastičnem in naivno deskriptivnem jeziku poroča o neuspeh poskusih, da bi navezal tvoren stik z nasprotnim spolom. Njegovo ime (Hijena) nakazuje, da je hkrati mrhovinar in nočni plenilec, neuspešni Casanova, ki išče uteho v pijančevanju, brezdelju in samopomilovanju. V zbirki najdemo nekaj homoerotičnih motivov, najbolj izraziti so v *Baladi o volu*, kjer pripovedovalec celo umori nekdanjo ljubico in postane homoseksualec, ter v zgodbi *Iz mojega življenja*, ko se zaradi neuspeha poda v razmerje z znancem Vlahom, kateri ga na koncu zapusti zaradi ženske.

Tudi v zbirki kratkih zgodb **Andreja Blatnika** *Menjave kož* (1990) se pojavi zgodba z gejevsko motiviko. Nezan esljivi pripovedovalec v zgodbi *Praske na hrbtu* je arhitekt, ki živi sam in obožuje vinilne plošče, čeprav so že iz mode. Ko se nekega dne pri njem pojavi Diana, njegova znanka iz fakultete ter žena njegovega bivšega sodelavca Petra, se meni nič tebi nič vseli v njegovo stanovanje. Pripovedovalec sprva nič ne reče, ko pa Diani omeni nenavadnost položaja – da živita skupaj, čeprav ona ni njegova sestra niti dekle, ker on smatra za dekle žensko, s katero spi, se mu Diana preda. Drugi dan je vse drugače: Diana kuha in gre z njim v

kino, vendar je v naslednjih dneh vse, kot je bilo pred tem, saj je pripovedovalec več ne spusti k sebi, čeprav mora resnici na ljubo priznati, da to ni bilo težko, saj se mu sploh ni poskušala približati. Zaradi te situacije postaja v službi vse manj efektiven, dokler ga šef ne odpusti in njegovo nalogo prevzame Dianin mož Peter, ki je bil s šefom ves čas v stiku. Ko se pripovedovalcu ves svet začne rušiti in se ne more več kontrolirati, izvemo, da je gej, ki ima za stalnega partnerja svojega šefa; le-ta ga iz službe meče ravno zaradi ljubosumja, saj je nekaj posumil.

Andrej Morovič je leta 1992 objavil zbirko kratke proze imenovano *Potapljači*. Zbirka vsebuje več zgodb s homoerotično tematiko. Tako na primer v zgodbi *Gentiluomo* pederast Antoniu v avtu nagovarja z ženskimi hormoni obdarjenega fanta, naj mu drgne spolni ud, v zameno pa ga bo peljal na večerjo ali mu dal dvajset tisoč lir. V zgodbi *Bitka za suho krajino* veliki pesnik majhnega naroda pripovedovalca nagovarja v spolnost, vendar ga ta zavrača. Ko se postara in mu ni več do igric, se pripovedovalec počuti užaljenega, zato se mu maščuje. V zgodbi *Razlika med prijateljem in ljubimcem* pa se pripovedovalec, potem ko ga zapusti prijatelj, sprašuje, če je to bilo prijateljstvo ali ljubezen.

V proznem prvencu *Pasijon* (1993) **Braneta Mozetiča** je zbranih 35 kratkih zgodb s homoerotično tematiko. Najbolj izstopajo prve tri zgodbe (*Kino, Cesta in Pesem*), saj Mozetič uporablja nekatere pesniške prijeme in, kakor ugotavlja Andrej Blatnik v spremni besedi, je ikonografija še »klasično« heteroerotična oziroma še ni eksplisitno homoerotična. Ena najbolj pogostih tem v zbirki je tema maščevanja. V zgodbah *Nesrečnež, Disko* in *Britvica* se prvoosebni pripovedovalec maščuje, ker se okuži z aidsom. Svoje ljubimce zaznamuje s svojo spermo, ki tako postane simbol smrti. V zgodbi *Britvica* se njegovo maščevanje stopnjuje, saj ljubimca med spanjem poreže z britvico in mu začne v rane vtirati okuženo spermo. Z britvico poreže tudi sebe in položi svojo krvavečo rano na njegovo. (Gerdej 2012: 59)

Istra, Gea mea (1993) je zbirka kratke proze pisatelja **Franja Franciča**. V njej je objavljena zgodba *Pisa*, ki govori o ljubezni med dvema moškima, in sicer med neimenovanim pripovedovalcem in njegovim bolehnim prijateljem Aleksom. Ko nekega dne Aleksa dolgo ni bilo, se je zbal zanj in se odpravil v mesto. »Ko sem se odpravil do mesta, so šolarji metali kamne vame in kričali: – Peder, peder! Ne vem, kdo jim je povedal, da spiva skupaj.« (Francič 1993: 35) Ko je našel Aleksa, je bil že čisto na koncu. Po tem dogodku je tri dni ležal v delirični komi, za las se je izvlekel. Zato se je pripovedovalec odločil prodati hišo, da bosta skupaj odpotovala v Piso, vendar Aleks na poti umre. Istega leta je izšel Francičev roman *Sovraštvo* (1993), kjer prvoosebni pripovedovalki prijateljica Nives predlaga žensko ljubezen kot obliži njunim tegobam. Obe sta namreč izgubili zaupanje v pravo ljubezen, zato Nives pripovedovalko nagovarja, da bi tudi ona začela prodajati svoje telo. Ker ne more pregnati grenkobe plačane ljubezni, si zaželi pristno lezbično ljubezen, a jo prijateljica zavrne, kar pa ne uniči njunega prijateljstva. Tudi v leto kasneje izdani zbirki *Mal vojne* (1994) v zgodbi *Kaj pa ljubezen?* Zasledimo homoerotično motiviko. »Bil je eden redkih pesnikov, ki jih mrgoli po naši vasi, ki je poezijo živel. Ona je hodila z njim, ker je lovila moške zanj, on pa za njo dekleta, deklice in žene.« (Francič 1994: 91)

Roman *Tek za rdečo hudičevko* (1996) **Vinka Möderndorferja** nam postreže s stereotipno podobo homoseksualnosti. Razlog, da ima gej v tem romanu toliko konvencionalnih potez, je v njegovi predstavitvi skozi oči ljubosumnega, užaljenega in pobesnelega ljubimca. Prvoosebnemu pripovedovalcu, ljubosumnemu režiserju, homoseksualec Aljoša, ki je profesor na slavistiki, deluje zelo poženščeno, ker je preveč eleganten, gospodinjski in klepetav, kar vzbuja v njem celo gnus. Kot pravi Alojzija Zupan Sosič (2005: 320–321), moramo stereotipizacijo v tem romanu vpeti v širši kontekst, saj se z motivom homose-

ksualca pripoved ne posmehuje spolni manjšini, pač pa kaotičnemu glavnemu junaku, ki skozi celoten roman teče za pobeglo ljubico.

V nasprotju pa se **Mozetičev** homoseksualni junak iz romana *Angeli* (1996), ki je izšel iste leta kot Möderndorferjev, iztrga stereotipu o zgolj avanturističnem značaju homoseksualne ljubezni, hkrati pa s tragično kriminalno zgodbo opozarja na sadomazohizem kot simbol sprevrženosti sveta. Prav ta simbol, povezan z urbanostjo, zgodbi prinaša univerzalne poteze, ker je v ničemer ne loči od primitivnega hedonizma heteroseksualne ljubezni, ki jo prav tako najdemo v tem romanu. Homoerotični odnosi, ki so v tem delu umeščeni v klube, diskoteke in na plaže, delujejo kot polnokrvni odnos, ki se začne zapletati zaradi polaščevalnih, nasilnih, obsesivnih in ambivalentnih silnic.

Da pomeni poseben prispevek k normalizaciji literarne podobe homoseksualnosti prav mladostno eksperimentiranje, dokazujeta tudi romana Andreja Moroviča *Tekavec* (1993) in *Vladarka* (1997). V obeh pikareska junaka, Max in Sabijin, na potepanju po underground sceni izkusita istospolnost kot eno izmed avantur. Ker je za oba pomemben predvsem videz stvari, jima v blišču površine predstavlja nasprotni ali isti spol le sredstvo za potešitev spolnih nagonov ali celo eksistenčnih potreb (npr. zaslužek, stanovanje). Potrošniška optika se je polastila tudi homoerotike in jo tako izenačila s heteroseksualno erotiko – obe je avanturističnost usmerila v biseksualnost sodobnega hedonizma.

Biseksualni odnos lahko zasledimo v *Igri angelov in netopirjev* (1997) **Aleša Čara**, kjer Nasja, ki ima razmerje z župnikom Fausom, zapelje lezbijko Anjo, katera se je bala lastnih čustev in je na homoerotiko gledala kot na bolezen, kar verjetno izvira iz tega, da je bila vzgojena v katoliškem duhu, kjer se homoseksualnost še vedno obravnava kot nekaj nenaravnega.

Lezbični motiv se v polifoničnem romanu *Fužinski bluz* (2001) **Andreja E. Skubica**, kjer so zgodbe napisane v različnih »jezikih«, pojavi v zadnjem poglavju, v katerem je bolj nadzirano kot v Čarovem romanu. Lezbični prizor je namreč posledica čustvene stiske, ko najmlajša literarna junakinja Janina tolaži jokajočo prijateljico Dašo. Ljubkovanje se spontano preveši v ljubljenje, čeprav se Janina vseskozi sprašuje o smislu njenega početja. Njen strah pred razkritjem avanture oslabijo čutni užitki in »tolažba«, da ni ne lezbijka in ne pobudnica te nenavadne izkušnje (Sosič 2005: 324).

Roman **Gojmirja Polajnarja** *Ne ubijaj, rad te imam* (1998) nas vodi po morasti zaroti okoli biseksualnega mladeniča, ki ga bližnji vključijo v skrivni program zdravljenja homoseksualnosti. Inovativno in neusmiljeno kritiko homofobne družbe bralcu rahlja bogata in duhovita metafikcija, ki vpleta v roman transvestitske rdeče kapice, matadorke in Marlene Dietrich.

Dnevniška pripoved v romanu Braneta Mozetiča *Zgubljena zgodba* (2001) ni samo obsojba represivne heteroseksualne matrice, ampak predvsem zgodba mladih, ki se izgubljeni v hlastanju po zgolj čutnih užitkih srečujejo v klubih in diskotekah rejverske subkulture, komunikacija med njimi pa poteka samo v času zadrogiranosti. Njihova pragmatična logika ne ogroža le erotike, pač pa tudi prijateljstvo, saj se glavni lik, homoseksualec Bojan, ne upa več iskreno približati moškim (Sosič 2005: 327).

V ljubezenskem romanu *Tango v svilenih coklah* (2002) **Teda Kramolca** je predstavljenih več ljubezenskih zagat in problemov. Istospolnost je v tem romanu še vedno obravnavana kot nekaj eksotičnega, je pa kljub temu izgubila pridih grešnega in prepovedanega. Postarani slikar, ki je pripovedovalec romana, jo dojema kot bolečo skrivnost, in sicer takrat, ko je ogroženo njegovo ljubezensko razmerje. Do istospolnih avantur je strpen le, ko jih opazuje pri drugih. Motijo ga tudi lezbični oglasi, medtem ko kot nekaj samoumevnega sprejme znančvo ločitev zaradi ženine homoerotične romance.

Zanimiv primer stereotipizacije homoseksualnosti, ki se postopoma prebija proti normalizaciji, se je, kot pravi Alojzija Zupan Sosič (2005: 323–324), zapisal v romanu *Rožencvet* (2004) **Zorana Hočevarja**. Preobrazba se izvrši v tipičnem prostoru moške homoerotike (zaporu), kjer je kot razpiranje drugačnosti vzvod junakovih sprememb. Roman *Rožencvet* zaključuje Hočevarjevo trilogijo, kater del sta še romana *Porkasvet*, 1995 in *Za znoret*, 1999, kjer glavni junak omenjenih del – Vojco Pušek izvrši posilstvo ter zaradi tega pristane v zaporu; tukaj zgodbo nadaljuje zadnji roman iz trilogije. Vojc najprej svojega sojetnika, homoseksualca Ivico, ignorira, nato pa se mu približa. Trenutek, ko Pušek ugotovi, da Ivica ni »peder«, predstavlja tudi začetek moralne preobrazbe, saj se šele takrat odloči, da se bo spremenil; zato tudi prične s samokaznovanjem. Čeprav je homoseksualna izkušnja za razvojno pot V. Puška najpomembnejša, je v smislu heteroseksualne »normalnosti« skoraj izničena, ko jo Vojc na koncu romana kot slehernik razlaga takole: ena tovrstna izkušnja je moškim v čast, ostale pa v sramoto (Sosič 2005: 324).

Tudi kratka zgodba *Diznilend* iz istoimenske zbirke kratkih zgodb (Diznilend, 2005) **Matjaža Brulca** nam skozi prvoosebno pripoved neimenovanega pripovedovalca predstavi ljubezensko razmerje dveh zapornikov, pripovedovalca in njegovega sojetnika Atile. Pripovedovalčevo dojetje svojega partnerja in njenega razmerja je zelo klišejško, kakor tudi sama podoba zaporniškega vsakdana. Ko se ravno ne ljubita ali jesta svoj obrok, pripovedovalec sanjari, da se bosta, ko bosta prišla iz zapora, če bodo seveda spremenili zakonodajo (ali pa tudi ne), poročila ter da bosta ubila paznika. Medtem pa Atila mirno rešuje križanke in ga ne posluša, ko mu le-ta kaj razlaga.

Podobna pisateljska taktika in paranoidno vzdušje, ki se ustvarja okoli posameznikov s homoseksualnimi nagnjenji, kot jih poznamo iz **Polajnarjevega** prvega romana *Ne ubijaj, rad te imam*, sta značilna tudi za njegovo zbirko kratke proze *Družinske parabole* (2005). V zbirki so metafizijske navezave še očitnejše, kot smo jih vajeni iz romana. Večina besedil že na prvi pogled izraža sorodnost s katerim od starejših ali sodobnejših del slovenske literature. Tako na primer prva zgodba z naslovom *Odprta družba* spominja na Partljičevo delo *Moj ata, socialistični kulak*, in sicer zaradi stavkov, ki se začenjajo z besedo ata in tako potencirajo patriarhalno vzdušje, vladajoče v opisani družini, kjer ata sinu dokazuje, da je njegova spolna usmerjenost napačna, tako da mu nastavlja plačane lepotce, ki ga kmalu zapustijo. V zgodbi *Slovenske Atene* glavno osebo spremljamo od otroštva, prav tako njeno željo po tem, da postane fant, ter njeno telo, ki je nekje med obema spoloma. Izvemo, da doštudira medicino, da se odloči spremeniti spol iz ženskega v moškega, da zaživi na ljubljanski homoseksualni sceni, nato pa jo zapusti fant, sošolka jo začne izsiljevati, da bo izdala skrivnost o zamenjavi spola, ona pa začne po njenih navodilih opravljati neetične hormonske preizkuse na bolnikih, nato pa po daljšem obdobju spozna novo ljubezen. Tudi v najdaljši zgodbi v zbirki *Družinske parabole*, ki nosi isti naslov, si, kot že v romanu *Ne ubijaj, rad te imam* in zgodbi *Simpozij*, ženske prizadevajo, da bi junaka »ozdravile« njegove homoseksualnosti. Tokrat sta to žena Magda ter njena ambiciozna sestra Ana, ki s sestri počasi prevzema homoseksualnega moža Adama. V zgodbi *Cvetje v jeseni* pa najdemo starca, ki na stara leta še vedno ne more brzdati svoje spolne sle in ker ni nikomur več privlačen, za spolne usluge plačuje mladeniče, ki jim za sprostitev daje tudi heroin. Njegova nenasitna sla ga ne odvrne niti od mrtvega mladeniča, ki v njegovi postelji umre zaradi prevelike količine mamil.

Namig na Grumovo spolno izkušnjo popisano v *Lastnem portretu*, najdemo v s kresnikom nagrajenem romanu *Zmagoslavje podgan* (2005) **Milana Dekleve**, kjer gre za roman s ključem, ki pripoveduje zgodbo Slavka Groma. Kdor pozna življensko pot Slavka Gruma, bo v tem liku zlahka prepoznal njegovo upodobitev, čeprav Dekleva pravi, da ne gre za biografski

roman, saj v delu ni uporabljen noben citat Grumovega dela ali tisto, kar bi Grum rekel sam. V Zmagoslavju podgan se pater imenuje Gabrijel in se Slavku telesno približa na večer pred obhajilom. »[K]o me je pater Gabrijel, na večer pred obhajilom, čudno resno prijel za brado, dvignil obraz k sebi, me božal po licu in govoril o tem, da imam priliko od Boga izprostiti velike stvari, božal me je in oči so se mu pričele temno svetiti, kot rubini na kelihu, z drugo roko mi je segel za vrat, odpel gumb in zdrnil na prsi, s polžje spolzko dlanjo poslušal, kako mi v pričakovanju velikih izpolnitev bije srce, prestrašil me je s svojo resnostjo, ko me je božal, je postajal čedalje bolj zasopel, v otroški veri sem najprej mislil, da postaja zanosen zaradi bližine Boga, potem pa z nezmotljivim nagonom mladiča spoznal, da sem ta večer jaz patrova božja bližina, pretreslo me je spoznanje, da je človek človeku lahko bog, brezmejna nevarnost in radost.«

Pri Učilih so se leta 2006 odločili, da naredijo natečaj za najboljši erotični roman. Roman *Par Iztoka Majheniča* je dobil tretjo nagrado, ki je pomenila natis omenjenega dela, prve in druge nagrade pa sploh niso podelili. Par bi lahko označili kot gejevski doktor roman. Po ženini smrti se pripovedovalec Benjamin odpravi na oddih na Kanarske otoke in tam povsem nepričakovano spozna homoseksualca Davida; in med njima preskoči iskra. Kadar se omenjena protagonistata vsa in ekstazi svoje novoodkrite sreče ne zadovoljujeta z rokami, plehko razpravljata o življenju, o istospolnih partnerstvih in življenju gejevskih parov. Ves roman v svoji nedodelanosti in površinskosti izpade diletantsko.

V zbirki kratkih zgodb *Made in Slovenija* (2006) *Aleša Čara* se prav tako pojavlja homoe-rotična motivika, in sicer v naslednjih zgodbah: *24.*, *35.*, *47.* Kratka zgodba, ki je oštevilčena kot *24.*, skozi tretjeosebno pripoved pripoveduje o ženski, ki šokirana odkrije, da njen mož skriva homoseksualna nagnjenja. V *35.* zgodbi, ki se začne s citatom o registraciji istospolne partnerske skupnosti, skozi prvoosebno pripoved spoznamo gejevski par, ki je na dopustu v Tuniziji. Par se dobro razume, saj sta se že večkrat hotela celo poročiti, vendar se vsako leto spreta na dopustu, čemur sledi tudi prekinitev njune zveze, enomesečna tišina in nato ponovno zблиžanje. Njuna zveza je ciklična, saj se vse vrta v krogu, kot se menjavajo letni časi, zato kot par ne napredujeta in tudi nista sposobna narediti koraka naprej, da bi rešila komunikacijsko blokado (Gerdej 2012: 55). Zgodba *47.* je zaznamovana s homofobijo in strahom pred neznanim. Nezanestljivi pripovedovalec je omejen, kar kaže tudi njegov govor, ki je napisan v neknjižni, narečni slovenščini. Strah ga je pred vsem, kar je neznano: zbira podpise proti domu za samohranilke, ki so zanj same ozdravljene narkomanke, alkoholičarke, delikventke; motijo ga potepuški psi in klošarji, študenti, čefurji in homoseksualna sostanovalca.

Zadnja zbirka kratke proze *Gojmirja Polajnarja Atlantis* (2008) v poglavitnih potezah ostaja zvesta duhu avtorjevih predhodnih knjig. Tako se Klavdija (pripovedovalka najdaljše zgodbe *Jaz, Klavdija*, ki tokrat aludira na neslovensko literarno delo, roman *Jaz, Klavdij* angleškega pisatelja Roberta Gravesa) obrne na »skrivnega terapevta«, da bi ji pomagal pridobiti nazaj moža in očeta svojega otroka, ki je nepovratno krenil na pot istospolnega razmerja z izobraženim in šarmantnim ljubimcem. Vendar terapevt tokrat jasno naznani, da se je »doktrina spremenila« in da ozdravitev homoseksualnosti ni več mogoča. Zelo zanimiva zgodba je *Pederetka*, ki jo v prvi osebi pripoveduje pederetka, tako poimenovana zato, ker se seksualno definira kot zaupnica, »večna spremljevalka« in neizprosna usmerjevalka življenjske zgodbe lepega in v prihodnosti obojespolno usmerjenega prijatelja, ki iz njenih krempljev lahko pobegne le daleč v eksotične kraje, ker se zaplete z drugo žensko. Zaradi tega se mu maščuje tako, da osvoji prijateljevega prvega ljubimca, ki je zdaj sveže ločen, vendar se zgodba konča z ironično ponovitvijo začetne determinance: »Otrok ne bova imela. Geji in njih otroci so moji otroci.«

Z romanom *Napačna odločitev* (2009) Vitan Mal zaključuje svoj nemladinski cikel štirih knjig na temo deškosti, ki zajema še dela *Za Metuljem še Rok*, *Ganimed* in drugi ter *Nedokončana zgodba*. Roman pripoveduje o dvanajstletnem Nejcu in trinajstletnem Tadeju, ki ju seksualnost žene v raziskovanje lastnega telesa, v prve seksualne poskuse s puncami in tudi z vrstnikom. Od daleč ju opazuje upokojeni profesor Boštjan, ki bi se jima rad približal. Pri tem mu nato pomaga znanec Mortimer, a se izkaže za spolnega nasilneža, saj starejšega dečka posili. Toda kljub temu se v obeh dečkih porajajo fantazije in želje po seksu z odraslimi. Mnenje Alojzije Zupan Sosič o Malovem predzadnjem romanu iz njegovega cikla za odrasle bi lahko prenesli na zadnjega, kakor tudi na preostale romane, ki ga sestavljajo. Sosičeva pravi (2011: 77), da se pisatelj skozi perspektivo v celotnem romanu spreneveda, da že z izborom teme (pedofilija) ter moralnostjo (ki pa je didaktična in tendenčna) ruši tabuje, ko poučuje zadržte odrasle (ki obožujejo pedofilijo) in radoživo mladino s pragmatičnim načelom, da je za fante najbolje si izbrati prijaznega starčka. Ta mu bo razložil osnovne principe spolnosti, mu ponudil svoje telo brez truda (v nasprotju z deklicami, ki po navadi dečke samo dražijo, a jim ne ugodijo tako, kot bi si sami želeli), za použito spolnost pa jim bo ostareli prijatelj celo plačal ali nudit razumevanje, ki ga živahni dečki pri starših in v družbi ne morejo najti. Nič zato, če so fantje pri tem grobo posiljeni – agresivni začetki spolnosti jih že zgodaj navadijo na to, da je spolnost mešanica užitka in bolečine, tako da prav s pomočjo pedofilije v telesnosti uživajo znatno bolj kot ostali. Da bi izpeljani nauk čim lažje sprejeli, ga Mal zamaskira v pervertirani mladinski roman, ki je pravzaprav pervertirana vzgojna povest.

Glede na povedano ugotavljam, da v slovenski literaturi ni veliko proznih del s homoseksualno motiviko in tematiko, ki bi jo napisali moški predstavniki oz. sploh ni veliko proznih del s to tematiko, saj se njen delež ne bi spremenil niti, če bi dodali še avtorice – vendar le-te danes prednjačijo z deli tovrstne vsebine. Čeprav ni veliko del s homoseksualno motiviko, lahko z leti opazamo njihovo porast. Tudi sama predstavitev tematike se premika od stereotipizacije do normalizacije, kakor že ugotavlja Alojzija Zupan Sosič v članku Homoerotika v najnovejšem slovenskem romanu, isto tendenco lahko zasledimo tudi v kratki prozi. Homoseksualna izkušnja je skoraj v vseh predstavljenih delih tradicionalno pripovedovana, saj je od *Hiše Marije Pomočnice* (1904) do *Napačne odločitve* (2009) vezana na mladostnike ali prisilne bivalne prostore, kot sta npr. zavod ali zapor.

LITERATURA IN VIRI

Andrej BLATNIK, 1990: *Menjave kože*. Ljubljana: Emonica.

Andrej BLATNIK: Bolečina užitka, užitek bolečine. Brane Mozetič 1993, Pasijon. Ljubljana: Center za slovensko književnost. 100–3.

Matjaž BRULC, 2005: *Diznilend*. Novo mesto: GOGA.

Jelka CIGLENEČKI, 2006: Gojmir Polajnar: Družinske parabole. *Sodobnost* 5. 679–681.

Aleš ČAR, 1997: *Igra angelov in netopirjev*. Ljubljana: Študentska založba.

Aleš ČAR, 2003: *V okvari*. Ljubljana: Študentska založba.

- Aleš ČAR, 2007: *Made in Slovenia*. Ljubljana: Študentska založba.
- Milan DEKLEVA, 2005: *Zmagoslavje podgan*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Franjo FRANČIČ, 1993: *Sovraštvo*. Ljubljana: Sklad »Vladimir Slejko«.
- Franjo FRANČIČ, 1993: *Istra, Gea mea*. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev.
- Franjo FRANČIČ, 1994: *Male vojne*. Murska Sobota: Pomurska založba (Zbirka Domača književnost)
- Zoran HOČEVAR, 2004: *Rožencvet*. Ljubljana: Zbirka/cf.
- Ted KRAMOLC, 2002: *Tango v svilenih coklah*. Ljubljana: Nova revija.
- Iztok MAJHENIČ, 2006: *Par*. Tržič: Učila International.
- Vitan MAL, 2009: *Napačna odločitev*. Ljubljana: ŠKUC.
- Gašper MALEJ: *Skozi ekstatično konfuzijo k izostritvi pogleda*. Gojmir Polajnar, 2008: Atlantis. Ljubljana: ŠKUC. 141–147.
- Andrej MOROVIČ, 1992: *Potapljači*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Andrej MOROVIČ, 1997: *Vladarka*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Brane MOZETIČ, 1990: *Modra svetloba: homoerotična ljubezen v slovenski literaturi*. Ljubljana: ŠKUC.
- Brane MOZETIČ, 1993: *Pasijon*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Brane MOZETIČ, 1996: *Angeli*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Brane MOZETIČ, 1997: Literatura na margini? *Časopis za kritiko znanosti* 185. 253–279.
- Brane MOZETIČ, 1997: Slovenski roman in lik homoseksualca. *Časopis za kritiko znanosti*. 202–203, 373–381.
- Brane MOZETIČ, 2001: *Zgubljena zgodba*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Vinko MÖDERNDORFER, 1996: *Tek za rdečo hudičevko*. Maribor: Obzorja.
- Ivan MRAK, 1998: *Izbrano delo: proza, drame, dnevnik*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Sergeja GERDEJ, 2012: *Homoerotična motivika in tematika v sodobni slovenski prozi*. Ljubljana: diplomsko delo.

Gojmir POLAJNAR, 1998: *Ne ubijaj, rad te imam*. Ljubljana: samozaložba.

Gojmir POLAJNAR, 2005: *Družinske parabole*. Ljubljana: Škuc.

Gojmir POLAJNAR, 2008: *Atlantis*. Ljubljana: Škuc.

Andrej SKUBIC, 2001: *Fužinski bluz*. Ljubljana: Študentska založba.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2003: *Zavetje zgodbe*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2006: *Robovi mreže, robovi jaza*. Sodobni slovenski roman. Maribor: Litera.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2011: *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu*. Maribor: Litera.

Alenka ŽBOGAR, 2010: Urbano okolje in podobe izpraznjenih medosebnih odnosov v slovenski pripovedni prozi (1980–2010) ter srednješolski pouk književnosti. V: NOVAK-POPOV, Irena (ur.). *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 21). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2010, str. 189-199.

INTERNETNI VIRI

1. Ana Duša, 2013: Milan Dekleva, Zmagoslavje podgan [intervju]. *Bukla*. http://www.bukla.si/?action=clanki&article_id=20. (Pridobljeno 25. 7. 2013)
2. Mateja Hrastar, 2007: Iztok Majhenič, Par. *Mladina*. <http://www.mladina.si/100941/> (Pridobljeno 25. 7. 2013)
3. Taja Topolovec, 2008: Milan Dekleva: »Minljivost je stik hipnega in tega, kar je večno« [literarna kritika]. *Airbeletrina*. <http://www.airbeletrina.si/knjiga/intervju-portret/1576> (Pridobljeno 25. 7. 2013).
4. Andrej Zavrl, 2007: Intervju z Iztokom Majheničem. *Narobe*. <http://www.narobe.si/stevilka-1/intervju-z-iztokom-majhenicem.html> (Pridobljeno 25. 7. 2013)

Nina Ditmajer

Homoerotična motivika v mlajši slovenski poeziji

PETRA HROVATIN (1982)

Petra Hrovatin je absolventka krajinske arhitekture na Univerzi v Ljubljani. Ukvarja se s poezijo, režijo in s snemanjem kratkih dokumentarnih filmov, z grafičnim oblikovanjem, izdelavo svetlobnih instalacij, z uličnimi akcijami. Mednožje misli (ŠKUC, 2010) je njen pesniški prvenec.

Pesniška zbirka vsebuje 3 sklope pesmi. Naslovi posameznih pesmi so označeni s poševnim tiskom, velikokrat je to že kar prvi verz v pesmi. Od vseh 94 pesmi je zgolj 24 takih, ki neposredno izražajo homoseksualno tematiko, 10 pa je takih, ki jo izražajo posredno. Druge pesmi so ali prvoosebne ali celo brezosebne; slednje niso angažirane, so pa velikokrat erotične. Pesnica izraža homoseksualno tematiko z uporabo dvojine: »*kaj vse bi lahko imeli*«, »*slastno sva se kot dve mišici pretegovali*«, »*sva izpustili modrino lastnega bivanja*«; tudi zaimkov ženskega spola: »*mimo njenih žitnih las*«, »*ona sedi v travi*«, »*predrami me njen zvok mirovanja*«; glagolov druge osebe ženskega spola: »*tiho si se ulegla k meni*«, »*spolzela si kot voda med razpoke*«, »*ko si spala ali se prebujala v jutro, sem morala iti*«; ali glagolov tretje osebe ženskega spola: »*sprehodila se je in se ovila v povodnega moža*«. V eni pesmi spregovori tudi druga ženska, kar je nakazano z uporabo premege govora: »*Nikoli nisva zares okusili*,« *si sedela na sprednjem sedežu*.« V posredno podani homoseksualni tematiki ženski spol ni izražen, zato je težko ugotoviti, ali pesnica piše o ženski ali moškem: »*Všeč so mi jutra, ko odpreš oči in nadaljuješ tisto za zaprtimi*«.«, »*Izza časopisa pošljem pogled naravnost v tvoje oči*«.«, »*Živim. Živiva. / Se ne dotikava, vonjava*«.«, »*Rada bi pozabila. Tebe*«.« Lirski subjekt se v zbirki po navadi izraža prvoosebno, včasih tudi drugoosebno, redko tretjeosebno. V pesmi *Med drevesi blestiš se drugoosebna* pripoved prelije v prvoosebno kot jesensko listje v pesmi. Narava in njeni pojavi so tisto, kar v pesmih prične odnos med ženskim lirskim subjektom in neko drugo žensko, lahko pa ga tudi konča: »*Spolzela si kot voda med razpoke. / Pa si želela ostati kot jezero*«.« Drugačne so prvoosebne pesmi, kjer iz ženskega lirskega subjekta letijo delčki trav (Zadevam se v jutru), samozadovoljnost, ker »*je ona izgubila*« (Kocke), želi si biti njena knjižna polica (Oranžno kvadratasti prti), strast in poželenje/želja med njima sta izraženi celo z genitivnimi metaforami: dim ognja, police vej Poudarja pa, da sta »*v dvojini posamezni*«, saj bližina ne obstaja. »*Na razdalji v obli neba, potisnjenega v ozadje. Bi te objela z malo odložene spravljene ljubezni*«.«

SARA LUBEJ (1980)

Knjiga *Hladen pot* (ŠKUC, 2003) je pesniški prvenec mlade pesnice Sare Lubej. Objavljala je še v revijah *Primorska srečanja*, *Lesbo*, *Sirota Jerica* in drugih (Bukla).

Zbirka vsebuje 12 ciklusov pesmi, od katerih izstopajo, po pogostnosti homoerotične vsebine in ne po kvaliteti, prvi (*Mimo česa mimo časa*), drugi (*Se postavi tako in je lepa*) ter četrti sklop pesmi (*V borbi z vsemi vmes do nje*). Na začetku ženski lirski subjekt sanjari o neki drugi ženski, ki je kot nočna ptica – enkrat je kilometre drugič ure: vedno daleč. Le včasih le oddaljena od nje le za bežen dotik ali pa jo premami vonj njenega parfuma. V drugem sklopu pesmi povečuje njeno lepoto in jo primerja s Sneguljčico. Od sanjarjenja prehajamo k hrepenenju, poželenju. Lirski subjekt se sedaj že dotika njenih las, si jo ogleduje, si jo odkrito

želi: »stojiva in si mislim: »dotakni se me, dotakni se me kjerkoli /.../« Homoerotični prizori se stopnjujejo v četrtem sklopu pesmi, kjer je »ona« že postala »ljubimka«. Stiki med njima so vedno bolj erotični, tesnejši in zelo neposredno nakazani: »ljubim jo, želim, da me želi«; »z jezikom topiva čokoladne koščke, po trebuhu ji s čokolado rišem začetnico svojega imena«. Vendar se v tem sklopu pojavijo tudi druge ljubimke: »cel februar je še ne bo, meni pa prihaja z drugimi«, kar ne nakazuje na resno razmerje. 6 sklopov pesmi vsebuje samo eno pesem, ki je prav tako izrazito homoerotične vsebine (Samo za en hip, Lokacije, Figure, Črepinje superattack kolaž, Pravi fant, In-formacija, Lareesa včasih). Te pesmi so daljše od ostalih v zbirki. Šumniki se mehčajo, včasih preidejo v sičnike. Ljubimka v eni od pesmi dobi tudi ime, to je Larisa. 9 (Mirno) in 11 (Začasno druga druga začasnost) sklop pesmi ne vsebujeta neposrednih homoerotičnih vsebin, nato se le-te ponovno pojavijo v zadnjem sklopu pesmi Gas maske. Iz zgradbe pesniške zbirke in tudi od raznih oblik pesmi, ki jih le-ta vsebuje, je razvidno, da gre za pesmi, ki niso nastale v enem obdobju pesniškega ustvarjanja in tudi ne tvorijo premišljene in tematsko enovite zbirke pesmi. Pesmi v sporočilnem in stilnem smislu niso presežne, večinoma opisujejo trenutno razpoloženje in misli lirskega subjekta oz. opišejo kak krajši dogodek.

TOMISLAV KIŠ (1979)

Na Pedagoški fakulteti v Mariboru je diplomiral leta 2006. Z literaturo se ukvarja od leta 1992. Objavljal je v Askalli, internetni reviji Locutio, Apokalipsi, v Dialogih, Odsevanjih in Mentorju. V zborniku mlade mariborske poezije, Nova kolekcija, ki je izšel leta 2008 pri založbi Subkulturni azil, se je predstavil skupaj s še 12 mariborskimi pesniki. Kremenov kamen s sonca (Mariborska literarna družba, 2008) je njegova edina pesniška zbirka.

Zbirko sestavljata dva sklopa pesmi: O božanstvih pošastih in Adelin vrt. Največ pesmi s homoseksualno tematiko najdemo v drugem sklopu pesmi. Vendar tudi ne moremo mimo prvega sklopa, kjer avtor opozarja na enakopravnost ljudi, na narzo fobije, ki jih ljudje gojimo do drugačnih. Tako v pesmi Ali bomo počakali: »*Le dajmo, urno potepajmo ta strah pred drugačnimi, pred lačnimi, pred našimi sosedi, pred usmerjenimi k istemu spolu /.../*« Avtor pa v pesmi Pridite, kot morete gre še dlje s krščansko tematiko in izpostavlja vabilo umrlega papeža Janeza Pavla II., naj se mu na palubi pridružijo vsi: taki, kot so. V istem sklopu pa nas preseneti tematika Drakule, ki jo povezuje s homoerotično temo: »*7. marca pred spanjem so si moški delili kri na ustnicah in na vratu.*« Izrazitejše pesmi z omenjeno temo nam avtor ponudi v drugem sklopu pesniške zbirke. Prepoznala sem 13 takih pesmi z bolj ali manj izrazito homoerotično tematiko. Bolj izrazite pesmi so tiste, kjer je lirski subjekt v nekem odnosu z moških, kar je razvidno iz uporabljenih glagolov ali pridevniških zaimkov moškega spola, včasih tudi s konkretnim samostalnikom: »*Nobena ženska ni nikoli tako prijetna, kot je lahko moški. Tako prijeten. Iščem le lepoto in najdem jo tam. V mladem moškem polnem krepkih, silnih sokov.*« Lirskega subjekta vabi golota angela, golo znojno telo se nahaja v več pesmih. Pesnik primerja trenutke z drugo osebo moškega spola z veliko morsko gobo po dežju. Včasih je pri homoerotičnih elementih zelo direkten: »*Kavsala sva rada resnično in resnično rada sva kavsala*«, včasih nagovarja svojega moškega: »*Razpri se in poglej, kako se ljubijo ptiči*« in takrat zna biti zelo subtilen. V pesmih ustvarja romantično vzdušje s prepotenimi telesi, v vzhajanjem lune nad oblakom, z jutranjim zvokom toplega mleka. Lirski subjekt ob jutrih občuduje golo moško telo in ga primerja z golo planoto s travniki, prežetimi s sanjami in pticami. V pesmi Tvoja golota je moj privilegij lirski subjekt nekoliko pretirava z romantičnim opevanjem svojega ljubimca: »*Tvoja gola meča*

silijo mi prsi k petju žalostne balade o vampirju. Krošnja, ki jo nosiš k severnim obzorjem, krajša mi moj blede smeh /.../«

KRISTINA HOČEVAR (1977)

Kristina Hočevar je diplomirala iz slovenistike in splošnega jezikoslovja na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Bila je nominirana za nagrado Veronika ter za nagrado Zlata ptica za leto 2009. Do sedaj je izdala 5 samostojnih pesniški zbirk: *V pliš* (Cankarjeva založba, 2004); *Fizični rob* (Cankarjeva založba, 2007); *Repki* (ŠKUC, 2008); *Nihaji* (Cankarjeva založba, 2009); njena najnovejša pesniška zbirka pa nosi naslov *Na zobeh aluminij, na ustnicah kreda* (ŠKUC, 2012).

Pesniška zbirka *Na zobeh aluminij, na ustnicah kreda* prinaša 5 sklopov pesmi. Oblikovna posebnost zbirke se vidi že na prvi pogled: verzi v pesmih so poleg desne poravnave ali pomaknjeni levo ali na sredino. Nimajo velikih in malih začetnic, imajo pa ločila, ki imajo pomembno vlogo v zbirki. Namreč te pesmi se lahko prelivajo ena v drugo ali za drugo, ne da bi bilo to tudi oblikovno nakazano. Bralec to povezanost pesmi, ki so v nekaterih sklopih (Punčke, ne pingvini, večje od tebe; Frnikule) lahko brane kot ena sama pesem, opazi šele z natančnim branjem pesmi ene za drugo. Namreč nobene oznake za kak cikel ni med njimi, ločujejo jih le nove strani v pesniški zbirki. Tako je v prvem od prej omenjenih sklopov 8 takih pesmi: tam je vse preveč punčk, ki »gubaste in sivih las stolov ne prerastejo« in ki niso »nič večje od tebe«; vidna so nasprotja med preveč in premalo punčkami, ki »zrastejo z gugalnico«, med punčkami in fantki, katerih pesniški subjekt »ne rabi za iste dotike«; pesem se lahko tudi stopnjuje s prihajanjem in odhajanjem – sprva izmenjajoče se s fantki, nato sledi samo še nek bled odmev z uporabo različnih glagolskih oseb (ti in ona): »prideš punčka, odide punčka. prideš punčka, odideš punčka«. Na koncu to vendarle »niso več punčke, ki so jih osedlali očetje. same sebe so osedlale.« V sklopu Frnikule je 10 pesmi: v prvi pesmi tako oblikovno kot tudi vsebinsko prikazani pojasnjevalni stavki (s pomišljaji): govori o zasebnem svetu, o varnem teritoriju, kjer so v stenah prisotni tvoji gibi, dihanje, poljubi. Skozi ostale pesmi je vse do zadnje vidna metafora očesa – lirskemu subjektu včasih ni lahko pogledati v te oči; prodorne, oceanske oči vidi tudi v drugih deklicah; tega se zaveda tudi nagovorjena ženska: »med kvadri betona nimaš samo svojih oči, nočeš imeti samo svojih oči«, »petek je in s svojimi očmi nimaš kam«. Lirski subjekt na koncu ugotovi, da »na koncu ostane le tvoje oko«, bralcu pa se takrat vendarle razjasni ta metafora očesa: »daj mi frnikule, ker s svojimi očmi nimam kam«.

TOMISLAV VREČAR (1976)

Tomislav Vrečar je primorski pesnik, ki je do sedaj objavil šest pesniških zbirk: *Punk še ni hin* (KUD France Prešeren, 1997), *Vaš sin vsako jutro preganja mačke po soseski* (KUD France Prešeren, 1998), *Ko se mi vse ponuja, se meni skuja* (KUD France Prešeren, 2003), *Naj me koklja brcne* (LUD Šerpa, 2004), *Kurc pesmi* (LUD Literatura, 2009), *Ime mi je Veronika* (Pivec, 2011). Za seboj ima lepo število literarnih performansov. Njegov glasbeni alter ego se imenuje Soma Arsen in je zabeležen na plošči z naslovom „Gluhi cirkus brez posluha“. V antologijo slovenske erotične poezije *V tebi se razrašča* sta bili vključeni dve njegovi pesmi: *Motiv in Želja*. Motive biseksualnosti vsebuje druga, ki je bila izdana leta 2004 v njegovi pesniški zbirki *Naj me koklja brcne*.

Njegova najnovejša pesniška zbirka *Ime mi je Veronika* se prične z istoimensko pesmijo in čudno starševsko željo po otrokovi spremembi spola: »Ime mi je Veronika, nikoli nisem

bila rojena. V drugem razredu osnovne šole me je mati oblekla v tigrasto majico, obula mi je nonine škornje s peto, vsi so se mi režali.« Lirski subjekt se prav tako izraža v ženskem spolu, kar nakazuje na sprejetje in poistovetenje skrite ženske v moškem telesu. Po drugi strani pa ne sprejema »anonimnih gnusnih mutacij /.../ ko ti mati trka na vrata«, prav tako se sprašuje, kako naj ustreže materi v tej želji po hčerki: »Kako naj to bodem deklica, kako naj ne zadušim tvoje ljubezni?« in na koncu spoznava, da nikoli ni mogel postati ženska in tako ostati z njo. V neko drugi pesmi sprašuje svojo mater: »So bile to tvoje sanje? Si mi zato sprva hotela dati ime Veronika? Si me zato nekaj časa oblačila v punčko? Sem zato postal sanjač? Si me morda ti prva naučila večšine domišljije?« Omenja znana homoseksualna intimna prijateljca: »Lorca sedi v Dalijevev naročju«. Pesnik ni prav nič sramežljiv pred človeškimi potrebami: »Če hočeš lulati, pojdi levo, vrat ne moreš zapreti, nič bati, lepo je slišati tvoj curek /.../«, kakor tudi ne, ko je v pesmih govora o spolnosti: »Plačaj in povej, kaj bi rad, želja ima svojo ceno«; »Masaža v dnevni sobi, roke tisočkrat prek tvojega hrbta, potem vnet in lagoden fuk.« Vendar se vsi ti dogodki dogajajo v neki notranjosti, med štirimi stenami. Lirski subjekt v zunanjem svetu več ni tako pogumen, saj ljudje preveč sprašujejo in med ulicami nisi varen, le še bolj osamljen: »strah me je bilo ljudi, saj je vsak vprašal: Od kod prihajaš? Kaj počneš? Kam odhajaš?«

Tonja Jelen

Literarne junakinje v leposlovnih delih Suzane Tratnik (razprava)

»Hotela sem biti edinstvena v vsakem pogledu.«
(Suzana Tratnik, *Sedmi*)

Suzana Tratnik (r. 1963) je pisateljica, publicistka, sociologinja, antropologinja (mag.), lezbična aktivistka in prevajalka. Njeno pisateljsko, prevajalsko in raziskovalno delo se giblje okrog lezbištva in s tem povezanimi različnimi družbenimi odzivi. V pregled sem vzela zbirke kratkih zgodb *Na svojem dvorišču* (2003), *Dva svetova* (2009) in *Rezervat* (2012) ter romana *Tretji svet* (2007), *Česa nisem nikoli razumela na vlaku* (2008).

Na začetku bi opozorila že na same naslove, ki nekako opozarjajo na marginalnost, odmaknjenost glavnih oseb oz. kar ženskih likov, njihovih pobegih, ki se pojavljajo tako v romanu kot v kratkih zgodbah.

Tako je naslov *Na svojem dvorišču* (2003) opozorilo na svojino, na obdobje njenega otroštva na vasi. Gre za zbirko kratkih zgodb, ki so razdeljene na tri sklope. Poglavlja so vse skozi pisana z malo začetnico. Tam, kjer torej vlada pomen lastnine oz. imeti je pomembnejše od biti, misliti in ustvarjati. Torej je posameznikovo mišljenje lahko kaj hitro ogroženo, če nisi »z njimi«. In tako je najlažje biti na svojem dvorišču. Da, kajti je domače in na nek način varno. In tam si lahko ti. Oziroma dekletce, ki je že zelo hitro okusilo posmeh okolice ter predvsem majhnih deklic, ki je nikoli niso sprejele medse. Tudi mama majhni deklici v kratkih zgodbah reče: »*Nikamor ti ni treba hoditi, saj imaš nas doma. Vse imaš na svojem dvorišču.*« Tudi eden izmed naslovov poglavij govori o tem – *zelena zelena trava doma* – ki spominja na znano pesem Green green grass of home. Vsebina kratkih zgodb oz. črtic se giblje, v loku raste – odrašča pa tudi dekletce oz. osrednja junakinja. Zgodbe se v prvem sklopu odvijajo majhni deklici, v drugem sklopu se pojavijo tudi študentke in v tretjem sklopu še odrasle ženske. Že v prvem sklopu je izpostavljen problem deklice, ki že kot otrok ni hotela imeti menstruacije (*kavalir*). V prvem sklopu se fokusira predvsem na otroške pustolovščine, ki so vezane na dom in vaško okolje. Seveda pa je vredno omeniti tudi protagonistkino slabo izkušnjo s sosedovim fantom v kopalnici, ki se ji je pripetila že kot deklici. Gre tudi za igranje z besedami – besedne igre, kot na primer pogan – podgan. Zadnja dva sklopa se bolj ali manj fokusirata na lezbištvo. V drugem sklopu je vredno izpostaviti razmerje med lezbijkami in okolico, ki le-teh ne odobrava. Tako ljubimki – študentki zasači lastnica stanovanja (*umreti kot podnajemnik*), hkrati pa je zaznati, da ne glede na to ali si v mestu ali na vasi, ljudje težko sprejemajo in gledajo ženski, ki se držita za roki – ter seveda vsaj za eno mislijo, da je moški (*peder ob ljubljani, dve rumeni in transvestiti na avtobusu*). Zanimiva je raba imena Vanja, ki se v delih Tratnikove pogosto pojavlja. Gre tako za žensko kot moško ime. V poglavju *oboje* so Vanjo vzgojili kot žensko, ki kasneje, v poglavju *krajevni samoprispevek*, nastopa tudi kot protagonistkin fant; le-tega je imela na začetku »odkrivanja same sebe«. Ironična je situacija, ko sta protagonistka in njeno dekle Jasmina, v poglavju *dve rumeni*, v gostilni. Jasmine ne spustijo na ženske sanitarije, saj mislijo, da je moški. Tukaj gresta lahko svobodno drugam, kot reče: *čez mokre sledi najinih curkov*. Seveda pa se z ljudmi spreminja tudi vas – misel, ki jo je vredno izpostaviti (iz poglavja *transvestiti na avtobusu*): »Ja, res je, provinca ni več provinca in svet postaja globalna vas.«

V tretjem sklopu gre tako za izgubljeno poročeno žensko in mati, ki si preko oglasa išče ljubimko (*diskretnost zajamčena*), kratkotrajna, a izjemno strastna razmerja med ženskami (*jaz in moja punca*) ter problem okužbe oz. obolesti za aidsom (*slabe novice*). V tem sklopu je osrednja junakinja (kratka zgodba v *velikosti lopate*) v vlogi mlade literatke, torej umetnice, ki ima intervju na Radiu Slovenija. Počutila se je kot Jack Nicholson v filmu *Let nad kukavičjim gnezdom*. Tudi njene črtice govorijo o asocialnih skupinah in so kontrakulturne. Močan moment daje smrt njene nekdanje partnerice, ki je umrla zaradi aidsa (*slabe novice*). Pojavi se motiv posilstva deklice – v kratki zgodbi *konferenca*, in zdajšnje vedenje v odrasli dobi, kjer travmatičen dogodek iz otroštva še vedno ni zbledel, kaj šele, da bi izginil.

V vseh treh sklopih pa je poudarjena osamljenost, izpraznjenost, začutiti je samorefleksije. Vse to se stopnjuje do omembe verza – *Osamljena, osamljena, v duši ranjena*. Le-ta zgodbo postavi v banalen okvir življenja, bivanja; kam neka pot lahko pripelje dva, na koncu osamljenega posameznika – do popevanja plehkkih popevcic in malodušja. Posebej pa je treba poudariti misel iz istega poglavja, ki ta verz opravičuje – *Tako daleč je prišla ta storija intimnega razmerja, tega sožitja človeka proti človeku (poglavje jaz in moja punca)*.

Tretji svet (2007) govori o lezbični konferenci, ki jo obišče enaindvajsetletna Alenka, ki je študentka sociologije na FDV. Poslušaj pank, rada se zabava in se zaveda, da samo »bluzi« na fakulteti. Prihaja iz Federativne republike Jugoslavije, oziroma območja, ki se danes imenuje Slovenija. Čas je postavljen v leto 1986, osrednji kraj začetnega dogajanja je Ženeva, kjer poteka svetovna lezbična konferenca. Tudi tukaj lahko govorimo o številu tri v sami razdelitvi romana, in sicer Ženevska konferenca, Mrtvaške glave in Med ljudmi. Prav tako so v sobi tri sestanovalke – Maša, Branka (ki ima nato moškega partnerja) in Alenka. Čeprav v ljubezenskem smislu pripada njim, je še vedno Jugoslovanka. Torej ji je svet tuj doma in v svetu, torej na konferenci, kjer naj bi bile vse enake, če ne že enakovredne. Šele tukaj spoznava samo sebe skozi oči drugih: »*Maske, to smo mi sami*.« Na konferenci se zaljubi v štiridesetletno Japonko Yoko, ki je še vedno videti tako mlada. Svoj mladosten videz ironično opravičuje z mislijo, da se lezbijke naj ne bi starale. Predstavljeno je tudi gibanje za pravice lezbijk, ki je takrat prvič potekalo v Sloveniji – Lilit, zelo pozorno izbrano ime. V romanu so prikazana različna ljubezenska razmerja – tako kratkotrajna kot tista na daljavo – preko klasičnih pisem. Dogajanje je kasneje postavljeno tudi v Ljubljano, kjer se po konferenci, po določenem času, nekaj takratnih udeleženk sreča. Tako se protagonistka Alenka sreča z Yoko in Saskio, ki je z Alenko prav tako bila v razmerju. Vendar na koncu ostane sama. Retrospektivno se vrača v otroštvo oz. zgodnjo adolescenco, ko je že v času osnovnošolskega izobraževanja ugotovila, da je istospolno usmerjena. V Ljubljani je njeno ljubezensko razmerje najintenzivnejše s Tadejo. Vendar tudi njuna zveza ne uspe. Tako se osrednja junakinja Alenka spopada z varanji, lažmi in osamljenostjo. Z džojnti, boemskim načinom življenja, umetnostjo, boji, predvsem s samo seboj, ljubosumjem, ki je po psihiatru Eblingu še večje kot pri heteroseksualcih, in kratkimi razmerji. Hkrati pa je izpostavljen problem spoznavanja same sebe skozi oči drugih ter dejstvo, da je takrat Jugoslavija bila izredno zaprta. Čeprav tam sprejemajo drugačnost, je geografsko poreklo tisto, ki jo spet postavi na drugi tir – stranski tir.

Ravno tak naslov – *Na stranskem tiru* (poglavje) srečamo v naslednji zbirki kratkih zgodb, ki nosi ravno tako pomenljiv naslov – *Dva svetova* (2009). V zbirki potekata dve smeri življenja – na eni obli urejen sistem, na drugi strani obla skupina marginalnih ljudi oz. trojica, dvojica ali pa kar posameznica, ki se ne bori le z družbenimi normami, temveč si išče tudi resnično ljubezen, torej partnerico, s katero bo lahko skupaj. V tej zbirki gre za dijakinji, študentke in podiplomsko študentko. Prva zgodba, ki je istoimenska naslovu zbirke, torej *Dva svetova*, govori o Marini in mali Marini, gimnazijki in dijakinji poklicne šole. Med njima je Vine. Pojavlja se odraščanje in srednja šola. Na eni strani boemsko postopaštvo, na drugi red in disciplina. Skupaj bredejo, zabredejo in edino prvoosebna pripovedovalka gimnazijka Marina »izbrede« ter odide iz zakotnega mesta študirat v Ljubljano. Še zmeraj pa si želi imeti razmerje z malo Marino, ki pa ne premore ljubezni do nje. Nadalje se v kratkih zgodbah pojavlja kot študentka ali iskalka

zaposlitve, stanujoča v Ljubljani, kjer se druži z ženskami in išče svojo pravo ljubezen, čeprav je zaradi nje večkrat razočarana in obupana.

V središču se kontinuirano pojavlja ženska v različnih starostnih obdobjih, ki je načeloma nesprejeta v družbi in živi v svojem, sebi lastnem svetu. Vendar ne tako praznem – družba oz. sprejetje norm jo odvojita od sveta, od povprečne ter samovšečne množice. Zato je njen lastni svet varen oz. udobnejši, nepopačen in ne zlagan. Izjemoma se kot študentka pojavi tudi v povprečni skupini, ki ne sprejme svoje sostanovke Ivane (*Reševanje Jugoslavije; Rezervat*).

Kot lajtmotiv se pogosto pojavlja vlak, ki pa ni nujno simbol sreče, temveč simbol potovanja, iskanja, premišljevanja oz. kot pot, ki se jo gremo. Vlak simbolizira potovanja iz njenega domačega kraja, najpogosteje v Ljubljano, na morje ter tudi v tujino (*Podzemna*) ter nazaj domov v Prekmurje. Tako se prvoosebna ali tudi tretjeosebna pripovedovalka ne vključuje v tisti »small talk« ali »pametovanje« navidezno poznanih ljudi na vlaku. Na ironičen način ždi, pretvarjajoč se, da spi in poslušala mladež ali urejeno popredalčkane gospe, ki imajo doma nadvse srečna življenja. Še posebej je le-to izpostavljeno v zbirki kratkih zgodb *Česa nikoli nisem razumela na vlaku*. Ironijo do samovšečnih in velepomembnih ljudi je zaznati še posebej v zgodbah *Česa nikoli nisem razumela na vlaku*, *Pobeg (Rezervat)* in *sprevodnikove sanje (Na svojem dvorišču)*. Simbol vlaka je kot nek prehod, čas za spoznavanje, razmislek.

V obravnavanih delih je možno vleči vzporednice. Prvoosebna pripovedovalka ima v veliki večini rada pank, gre za čas nošenja karirastih srjca in levisk z nizkim pasom. Le-to zasledimo v zbirkah *Na svojem dvorišču*, *Dva svetova* in *Rezervat* ter v romanu *Tretji svet*. Na ta način se zbirke kratkih zgodb lahko navidezno prepletajo in sestavljajo. Junakinje oz. junakinja živi oz. živela je na vasi ter nekem provincialnem okolju – predmestju, ki le stežka sprejema kratkolase mladenke, ki kdaj pa kdaj presenetijo z zelenimi nohti (*sprevodnikove sanje* – tukaj si je sprevodnik to želel) ali z irokezo. Osvobodi jo – vsaj v manjši meri – šele Ljubljana, natančneje Metelkova (hostel Celica) ter jo (še zmeraj) omejujejo študentske sobe v hišah z lastnicami, ki so kot poosebljen kolektiv (domače) vasi. Pa vendarle je v mestu, kjer študira, lahko to, kar je. Torej ženska, ki se zaljublja, odljublja in ljubi ženske. Torej je to ženska oz. ženski lik, ki čuti, se ne pretvarja in lahko dela po mili volji, kar želi. A vendar neuspešno. Nadzirajo jo brezobzirne ter obsedene lastnice stanovanj, študijski sistem ji postavlja meje, roke in navsezadnje tudi ljubezenski odhodi, ki so zelo pogosti. Prazne so sobe, prazna so življenja pripovedovalk. Resnično? No, mogoče, a vseeno je po svoje srečna. Četudi je obdana z nenehnimi odhajanjem, je vendarle živa, polna poguma, da se lahko še zmeraj povrne v skoraj že pozabljeno ljubezensko razmerje. Hkrati pa je srečna, da živi življenje, kot si ga želi. Sama. In tako zmaga – seveda kot moralna zmagovalka – v očeh bralke oz. bralca. Rešujejo jo branje knjig, osvobaja jo Metelkova, K4, pobegi v tujino z njenimi dekletki ter z najbolj nemogočimi vozniki. Tukaj so še *njene babe (Mesto žensk; Rezervat)*, brez katerih bi bilo vse zelo drugače. Tako se lahko že skoraj pozabljena prijateljstva ali ljubezenska razmerja zopet vrnejo, pa čeprav le za kratek čas – s steklenicami piva in »zeleno radosti«. Brez prevelikih starih zamer in z osredotočenostjo na sedanost in možnostjo na nadaljevanje ljubezenskega razmerja. Ponovno. Prvoosebna pripovedovalka je tako študentka sociologije in kasneje še antropologije. Intelektualka, ki se ne bo predala na videz urejenemu svetu. Kajti njen svet je lahko samo tam, kjer vladata razum oz. občutek zaželenosti, brez zlaganosti in v družbi brez blazno priljubljenih ljudi.

Tudi kot otrok ni bila v seriji priljubljenih princesk in ne v množici deklic, ki so to želele postati, temveč je bila deklič, ki se je najraje igrala v samotni, na obrobju njive, in si izmišljevala svoje igre. Tako tudi razne *Barbie punčke* pri njej niso našle mesta. Najraje ima babico, s katero se torej najbolje razume, in mamo, ki pa ji seveda mora postavljati meje. Motiv teh dveh likov se pogosto pojavlja. Pozitiven lik s strani moških likov je njen ded. Ob očetu ne odrašča, saj se je mati z njim ločila, ko je protagonistka bila še dekletce. Kot nasprotniki stojijo vaščani oz. vaški kolektiv, še posebej ženski liki, ki nastopajo v vlogi opravljaljk, vaških klepetulj in samovšečnih gospodinj. Hkrati pa tudi malomeščani, ki jo seveda gledajo

po strani, ter lastnice stanovanj. Ali pa gledajo po strani lezbični par ter prvoosebno pripovedovalko ali njeno ljubezensko partnerico zamenjujejo z moškimi.

Prvoosebna pripovedovalka živi v svojem svetu, rezervatu, ki je samo njen svet. Svet, kjer lahko hraniš, ohranjaš svoj svet. In se lahko rezervirano obnašaš do drugih, ker se tudi oni do tebe. A v ta svet – seveda kot otrok – spusti najraje mater, babico in dedka. Tak rezervat je torej njen svet – in tudi zbirka kratkih zgodb (2012) nosi takšen naslov – *Rezervat*.

Družbo najde pri vrstnikih, ki jo razumejo ali pa ona razume njih. Skozi pripoved opozarja na ne sprejemanje množice – ne le lezbištva, temveč na sploh. Opozarja na zlaganost družbe, njihove srečne svetove, ki postavljajo meje drugim, tistim, ki niso dovolj močni, da bi se jim postavili v bran, tistim, ki jim je konec koncev vseeno, če ne živijo v vsesplošni hvali in odobravanju drugih. Na to tudi sama opozarja: »*Da je treba nekoga opozarjati naj določenega pojava ne omenja, saj ni niti toliko priznan, da bi bil lahko zatiran. Oziroma se o tej zatiranosti v resnici zelo malo ve.*« (Tratnik 2012: 252) Izpostavi tudi poklic vodovodarja, ki ga naj ne bi opravljale ženske, če pa ga že, so kar one, čeprav iz vodnjaka rešijo otroka – taka je Anka (Voda; *Rezervat*). Hkrati izpostavlja problem spolno prenosljivih bolezni (*slabe novice; Na svojem dvorišču, Manjši zaostanek; Dva svetova in Tretji svet*), opozarja na ovire, ki istospolno ljubezen obsojajo, in na to, da je tudi posrednica med partnericami, ki jim posreduje ljubezenska pisma (*Tretji svet, Pisma brez ovojnic; Rezervat*). Včasih ironično izpostavi like, ki niso več lezbijke – npr. Ines, s katero sta skupaj potovali (*Podzemna*).

Edinstvenost v vsakem pogledu se lahko začne pri vsaki njeni junakinji. Seveda pozitivna, prevetrena in razmišljujoča, četudi kdaj pogosto molčeča. Kajti ravno to pretresa že tako prezadušene okvirje in obzorja.

Ljubezen tako ni samo v lepoti in odobravanju s strani drugih, temveč v požiranju, odrekanju in tudi trpljenju. Hkrati pa je pomembno, da ohranimo lastno mišljenje, lastno (torej tudi spolno) identiteto in se ne predamo navidezni sreči in vsesplošni priljubljenosti. Treba je biti tudi kontrakturen, samoironičen ter samokritičen, da v svojem besednjaku ne uporabljaš besed, kot so normalen, drugačen in čuden. Kajti kot tak si lahko v očeh drugih že sam.

Viri in literatura:

Judith BUTLER, 2001: *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: Škuc.

Pat CALIFIA, 2002: *Sapfin dotik*. Ljubljana: Škuc.

Suzana TRATNIK, 2001: *Ime mi je Damjan*. Ljubljana: Škuc.

Suzana TRATNIK, 2003: *Na svojem dvorišču*. Ljubljana: Škuc.

Suzana TRATNIK, 2004: *Lezbična zgodba – literarna konstrukcija seksualnosti*. Ljubljana: Škuc.

Suzana TRATNIK, 2007: *Tretji svet*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Suzana TRATNIK, 2008: *Česa nisem nikoli razumela na vlaku*. Ljubljana: Študentska založba.

Suzana TRATNIK, 2009: *Dva svetova*. Ljubljana: Škuc.

Suzana TRATNIK, 2012: *Rezervat*. Maribor: Litera.

Urša Kac

Homoerotična poezija in druge tabu teme v antologiji slovenske erotične poezije *V tebi se razrăščam*

Uvod

Antologije, ki objektivno pokažejo dejansko stanje literature, pogosto pretresejo in dvignejo nemalo prahu, če se povrhu vsega znajdejo še na seznamih obveznih branj ali Cankarjevega tekmovanja. Tako je leta 2010 nekaj nepotrebneга zgražanja s strani staršev in srednješolskih profesorjev doživela prva slovenska antologija erotične poezije, ki, po mnenju nekaterih, za gimnazijce tretjih in četrlih letnikov še ni primerno čtivo. Nasprotnike so posebej zmotile homoerotične pesmi in preveč nazorne erotične pesmi, ki mejijo na pornografske. Takratni gimnazijci, večinoma bolj odprtih misli od svojih mentorjev in staršev, smo antologijo *V tebi se razrăščam* brez večjih pomislekov vzeli za svojo.

1 Antologija slovenske erotične poezije

Alojzija Zupan Sosič je leta 2008 izdala antologijo slovenske erotične poezije *V tebi se razrăščam*, v kateri je zbrala 131 pesmi, ki jih je iz skupno 83 pesniških zbirk prispevalo 56 pesnikov in pesnic. Prva slovenska erotična pesem naj bi bila Popevka vu listu poslana, ki jo je leta 1813 napisal duhovnik Štefan Modrinjak, vendar je povsem mogoče, da je bila kakšna erotična pesem napisana že prej, a se zaradi preganjanja t. i. neprimerne literature ni ohranila. To domnevo potrjujeta tako prva slovenska ljubezenska pesem, zaradi najdišča poimenovana Auersperški fragment, ki je nastala že v začetku 15. stoletja, kot tudi ljudska poezija, ki v veliki meri tematizira ljubezen in posredno erotiko (Zupan Sosič 2009: 145). Modrinjaku v antologiji sledi nekaj največjih slovenskih pesnikov od Prešerna, Župančiča, Gradnika, Kosovela, Zlobca, Menarta, Zajca, Koviča idr., saj so pesniki, ki v pesmih nikoli ne opisujejo čutne ljubezni, prej izjema kot pravilo. Med vsemi temi se znajdetata tudi Lili Novy, ki jo Sosičeva označi za prvo slovensko erotično pesnico, ter Saša Vegri, ženski lirski subjekt pa se prvič pojavi pri Gradniku.

2 Homoseksualnost v poeziji

Svojevrsten mejnik pomeni Ciril Bergles, ki je v antologijo prispeval dve erotični pesmi s homoseksualno vsebino. Peljal si me daleč stran ter Praznina v telesu v obliki nekega drugega telesa sta le nakazano erotični pesmi, vidna je spiritualnost. Prva prikazuje čisto, nedolžno in predvsem lepo ljubezen, druga pa hrepenenje po ljubezni, osamljenost in odtujenost. To nista prvi pesmi s homoseksualno motiviko v slovenskem prostoru, v zbirkah Ifrikija in Moj

dnevnik priča sta bili izdani šele leta 1993 in leta 2004, vendar sta v antologiji prvi izmed homoseksualnih zaradi kronološke razvrstitve po letnici rojstva avtorja (1934).

2.1 Antologija homoseksualne ljubezni v slovenski literaturi

Brane Mozetič v svojo antologijo *Modra svetloba: homoerotična ljubezen v slovenski literaturi* kot prvo uvršča pesem Josipa Stritarja Glavan. Objavljena je bila l. 1894 v Ljubljanskem zvonu in govori o dveh dečkih, ki sta se eden drugemu izpovedala, nato pa je bil prvoosebni lirski subjekt od matere tako tepen, da se s svojim prijateljem ni nikoli več srečal. Gre torej za zgolj platonsko ljubezen, ki pa je zaradi potencialne nemoralnosti (»sina pohujšujem ji«) kruto zatrta. Druga pesem oz. cikel pesmi s homoseksualno motiviko je Baronesi Sonji pesnice Ljudmile Polanec. Objavljen je bil leta 1906 v *Poezijah*, vendar je tudi ta še daleč od oznake erotika. Tematizirana je vdana ljubezen, skrito občudovanje in zgolj želja po srečanju »s kraljico rož in lepote«, ne pa erotika kot taka.

2.2 Erotika dejansko stopi v literaturo

Povsem drugačen pristop ubereta naslednja pesnika, ki več kot petdeset let kasneje odpirata vrata ludizmu in z direktnostjo ter odprtostjo presenečata celo v modernizmu. Tomaž Šalamun prične s *Pokrom* (1966) v poezijo vključevati vulgarizme (fuk) in se otresati erotičnih stereotipov. Mnogi trdijo, da se šele z njim v slovenski poeziji začne tematizirati erotiko. Gotovo pa drži, da v sedemdesetih pride do preloma in ni ga pesnika ali pesnice, ki bi se popolnoma distanciral od čutne ljubezni. S Šalamunom je vitalizma, ki do tega časa prevladuje v erotični poeziji, konec; začne se »metafizična nihilistična erotika«, modernizem je viden tudi v strukturi (Zupan Sosič 2009: 151). Sosičeva je v svojo antologijo želela uvrstiti njegovi pesmi *Ljuba Metka!* in *Zakaj trepetiš, Alejandro Gallegos Duval?*, vendar avtor ni pristal na objavo pesmi. Kar sedem Šalamunovih pesmi, poleg omenjenih še *Deček in mož*, *Mera časa*, *Med*, *Maraš* in *Nimb*, pa je objavljenih v Mozetičevi antologiji iz leta 1990. Pesmi so iz zbirk *Balada za Metko Krašovec* (1981), *Mere časa* (1987) in *Živa rana, živi sok* (1988), saj se šele v osemdesetih pri Šalamunu pojavijo homoerotični elementi. Izpovedni ton je neposreden, ne gre več za globoko ljubezen, ampak za užitek v spolnosti. Spolni partnerji so moškega in ženskega spola, v *Ljuba Metka!* jih je več hkrati – nazoren motiv poligamije, lirski subjekt pa jih tolaži, da v vsakem najde nekaj, kar ga dopolnjuje, zato ima rad vse, čeprav z njimi ne živi »kot to ljudje imenujejo zvesto«.

Milan Kleč je mlajši od Šalamuna, vendar homoseksualnost v poezijo vključi že prej, najopazneje leta 1979 v zbirki *Nad dečki sije sonce*. V sedemdesetih tematizira erotiko tudi v kratki prozi. Njegova proza in poezija telo postavljata v središče: »golo telo je zanj najpomembnejša vrednota« (Zupan Sosič 2009: 157). Erotiko dojema zelo odprto, zato v svojo poezijo vključuje tudi homoseksualne in biseksualne motive, ki jih pogosto prepleta s fantazijskimi prvini. Njegov slog je igrivo preprost, komunikativen in prikazuje pozitiven odnos do življenja in erotike. V antologiji erotične poezije so objavljene njegove pesmi *Dežela*, *Gozdna vila*, *Na obali spi ciganka* in *Primer*, v antologiji

homoseksualne ljubezni pa dolga pripovedna pesem Moral se bom polastiti skrivnosti neba. O homoseksualni ljubezni govorita Dežela, objavljena v Kresnicah (1978) in Moral se bom polastiti skrivnosti neba iz zbirke pesmi Nad dečki sije sonce.

2.3 Agresivna moška erotika

Eden plodovitejših pesnikov homoseksualne poezije je gotovo Brane Mozetič. Njegove pesmi so nabite z intenzivnimi občutki, tematizirajo tudi grobo spolnost, nesrečno ljubezen, hrepenenje, duševno bolečino. Izdal je pesniške zbirke Modrina dotika (1986), Zaklinjanja (1987), Mreža (1989), Metulji (2000), Banalije (2003). Nekatere pesmi iz prvih treh zbirk je objavil v svoji antologiji, Sosičeva pa je iz teh štirih zbirk (razen iz zbirke Mreža) izbrala nenaslovljene (za naslov pesmi vzemimo prvi verz) Ližem, stiskam, grizem, Kadar ljubim, sem božanski, Ta slast, da vame butaš, Ne vem, kako dolgo bom še zdržal. Njegova poezija je polna »agresivne moške erotike«, za opis trpljenja ne izbira besed, motiv razklane pasje glave, ki se pojavi med občevanjem, je grozljiv. Lirski subjekt v večini pesmi konča pesimistično, ljubezen ga ne izpolnjuje, ljubimec ga ne razume. Mozetičeva uporaba vulgarizmov je jezikovni odraz eruptivnih čustvenih stanj lirskega subjekta, ki so tako silovita, da ne prenesejo olepšav. Sosičeva njegov slog opiše kot: »[...] dekadenco govorico, podprto z estetiko grdega.« (Zupan Sosič 2009: 19). Gre za unikatni stil v slovenskem prostoru. Ne samo zaradi kvantitete, ampak predvsem zaradi literarne kvalitete njegovih pesmi bi ga zlahka označili za »največjega slovenskega homoerotičnega pesnika«.

2.4 Nežna ženska erotika

V Modri svetlobi je naslednja pesnica, ki piše o lezbični ljubezni, Maruša Krese. Pesem Tiste lezbijke takrat so se smejale (namesto naslova je rabljen prvi verz) iz zbirke Danes (1989) homoseksualnost obravnava hkrati klišejsko in na koncu presenetiti. Prvi verzi dajejo slutiti morebitno negativno opredeljenost do lezbijk, ki ob ognju berejo Sapfo, a se izkaže, da se ženski lirski subjekt sentimentalno spominja čarobnega trenutka, ko je spoznal svojo sorodno dušo – »svetloba se je spremenila v svilo, sonce je sapa lovilo«.

Nataša Velikonja čutno naslika nežno ljubezen med ženskama v pesmih IV. in VI. (Drugače je, prav dosledna sem in Enako sva bili oddaljeni druga od druge), ki sta izšli leta 1994 v pesniški zbirki Abonma. Posebnost Nataše Velikonja je popolna odsotnost velike začetnice, medtem ko ločila ohranja. Izbrani pesmi sta pripovedni, lahko bi ju uvrstili med pesmi v prozi. Najopaznejši motiv so dolgi lasje, ki prvoosebni lirski subjekt tako navdušujejo, da neprikrito občuduje lepoto dolgolask. V pesmi IV. gre za razčustvovano naklonjenost in zaljubljenost, vendar pasivno opazovanje speče, medtem ko pride v VI. pesmi že do tenkočutno ubesedenega spolnega akta. Enoličnost vsakdana je pesnica razbila z bližino, s čutnostjo. V Mozetičevi antologiji je poleg teh dveh še nekaj drugih pesmi (Ne berem in ne govorim, Jutri ob treh zjutraj gremo, Njeni dve torbi), ki niso erotične, ampak tematizirajo odnos oz. skupno vsakdanje življenje dveh žensk.

2.5 Erotična nemoč

V tebi se razraščam vsebuje še dve pesmi Tomislava Vrečarja, Motiv in Želja. Motive biseksualnosti vsebuje druga, ki je bila izdana leta 2004 v njegovi pesniški zbirki Naj me koklja brcne. V Želji se kažejo »brezizhodnost, erotična nemoč, odtujenost« in odsotnost globljih čustev (Zupan Sosič 2009: 168). Lirski subjekt je malodušen, vdaja se alkoholu in drogam, njegovo dekle in konkretno poimenovan moški (Mozetič) pa nad pasivnežem prevzameta pobudo. Vrečarjev stil nekoliko spominja na Mozetičevega, spet se kaže dekadentno vzdušje, estetika grdega, pejorativne besede in vulgarizmi so pogosti (»zjebali so me, popušite mi kurac, tristo kosmatih, človek se še pofukati ne more v miru«). V pesmi se dotakne svojega pesnjenja (»je moj izpovedni jezik nabrušen, da pa ni preveč dobro, če ostajam sam sebi subjekt«), se pohvali in kritizira. Njegov jezik je oster, ne zgolj nabrušen, to, da je lirski subjekt on sam in da vključuje resnične osebe, pa pesmi dodaja zanimivo noto.

V antologiji slovenske erotične poezije V tebi se razraščam je torej 10 pesmi s homoseksualno vsebino. Avtorji in avtorica so Bergles, Kleč, Mozetič, Velikonja in Vrečar. Pesmim je skupna moderna oblika, razdeljenost na kitice je redka, verz je svoboden, rim ni, ni stalnega ritma, lirski subjekt je prvoosebni. Vsebinsko se skoraj v vseh pesmih izkaže, da lirski subjekt trpi ne zaradi družbene netolerance, tem stereotipom se boljši pesniki izognejo, ampak zaradi razhajanj znotraj partnerskega odnosa. Kljub nesrečni ljubezni večina pesmi homoseksualno ljubezen estetizira.

3 Tabujev ne ruši samo homoerotika

Pesniki, izbrani v erotično antologijo, rušijo tabuje tudi z drugimi temami. Ifigenija Zagoričnik Simonovič v pesmi Ne govori, ne želi, ne pričakuj iz zbirke Dračje in korenine prva tematizira samozadovoljevanje. To je bilo do nedavnega za žensko popolnoma nepredstavljivo, medtem ko je moški lahko, čeprav redko, pisal o tej temi.

Izstopa tudi Jurij Hudolin, njegov lirski subjekt v drugi osebi govori o samem sebi, zato bi nepozoren bralec njegovo pesem V kokainskem prividu lahko pomotoma označil za homoseksualno. Povečevanje spolnosti pod vplivom drog je ena od tem, ki veljajo za najbolj sporne. Čeprav gre za fikcijo, lahko pesem te vrste na mlajšega bralca naredi tak vtis, da bo tudi sam želel poizkusiti občutek »nenehna orgazmiranja«.

Sporni se nekaterim zdita tudi erotični pesmi Alojza Ihana Diploma in Telo. V Diplomi prvoosebni lirski subjekt, pesnik, težko prenaša govoričenje študentke, ki piše diplomu o njegovem pesniškem jeziku, medtem ko on ne more nehati misliti, da bi se morala ukvarjati z njegovim »pomembnejšim« jezikom. Pesem je prežeta z odličnim smislom za humor, pesnik pred študentko pobegne, se skriva in se potem vrne, da do konca spije pivo. Poleg tega, da pesem redko odraža dejansko stanje in je le-to pogosteje samo motivni drobec, tema pa je razvita fiktivno, je Ihan univerzitetni profesor medicine, zato ne gre za njegovo študentko. V pesmi Telo je prvoosebni lirski subjekt sivolas, že zguban stavec, ki se zateka k šestnajstletnici in tako obuja spomine na mladost. Motiv pedofilije ni tako redek, kot si mislimo, veliko likov starcev iz svetovne literature se zaljubi v dekle, ki bi jim lahko bila hči ali vnukinja. Poudariti je potrebno, da gre za like, ki so fiktivni, in da ni vsak pesnik ali pisatelj enakih nazorov kot

so njegovi liki. Enako velja za prvoosebni lirski subjekt. Ta ni nujno avtor sam, čeprav lahko pogosto z njim potegnemo določene vzporednice.

3.1 Ženske, zaprisežene erotiki

Ženske, ki si upajo odkrito spregovoriti o spolnosti, še danes vzbujajo zgražanje, pa čeprav so njihovi romani, kratke zgodbe ali pesmi zelo brani. V očeh liberalnejših veljajo za vzor, ker si upajo predstavljati glas, ki je bil stoletja zatrt, čeprav je žensko telo sposobno čutiti ravno tako kot moško. »Najpogumnejši« pesnici v V tebi se razraščam sta Barbara Korun in Vida Mokrin – Pauer. Njuna opusa sta tudi sicer prepletena z erotiko. Obe pesnici imata »nabrušen pesniški jezik« in se ne bojita neposredne ubeseditve spolnega akta. Barbara Korun v pesmih Volk, Mljet, Jelen in v dveh pesmih iz V srcu najbolj divje rasti brez zadržkov opisuje občutke slasti lirskega subjekta ženskega spola. V pesmih Volk in Jelen sta ljubimca ženske na prvi pogled samca teh živalskih vrst, a v resnici gre za prisodobno za moškega, saj se smrček spremeni v nos, »on je moški in jaz sem ženska, tako je prav, tako gre to«. »Volk« je nasilen, možat in grob ljubimec, medtem ko »jelen« njenega mesa ne trga, ne tolče v njo s tolkačem, pač pa jo s hrapavim jezikom obliže«. Vida Mokrin – Pauer v pesmih Polje, Na sredi prigradna, Ves si iz zemlje in ognja, Časi se obrnejo z usedanjem pesmi v izvirne metafore zavito, a vseeno očitno izpoveduje intenzivnost blaženih občutij. Lirski subjekt kaže nagnjenje k nimfomanstvu, spolnost je zanjo nekaj najlepšega, saj ima njen moški »ritem od boga«, občutki pa so tako lepi, da »bi se razpljuskala«, zato daje občutek, da ne počne ničesar drugega kot, da se z njim »prekrižuje kot škarje«. Poleg že omenjenih pesnic so bile v antologijo erotične poezije vključene še Pavla Gruden, Erika Vouk, Berta Bojetu, Vanja Strle, Maja Vidmar, Maja Haderlap, Taja Kramberger, Lucija Stupica in Petra Kolmančič.

4 Modra svetloba

V Mozetičevi antologiji Modra svetloba, kjer je vključena samo homoseksualna poezija in proza, ne gre vedno za homoerotične pesmi. Pogosto vsebujejo le motiv poljuba ali zagledanosti v osebo, do tesnejšega telesnega stika pa ne pride. V antologijo so poleg že nešteti vključeni še Milan Kristan, Tanja Košir, Suzana Tratnik, sicer bolj znana po svoji prozi, Nataša S. Sukič in Borut Plut. Zboru besedil sledi Mozetičeva krajša študija Mutasti greh, v kateri se na zanimiv način razpiše o prvih odzivih na homoseksualnost (v literaturi) pri nas. Besedo homoseksualnost parafrazira z izrazito negativnimi besednimi zvezami, ki so takrat bolj ali manj preneseno govorile o drugačnosti, to so: »mutasti greh, motnja proti narodi, protinaravna čud, abnormalno nagnjenje, sramotni madež, protinaravna pregreha itd.« (Mozetič 1990: 155–158).

Zaključek

Slovenska homoseksualna poezija zajema le majhen delež v antologiji erotične poezije, a nudi verodostojen kronološki prikaz homoerotične poezije. Skupaj z antologijo slovenske ho-

moseksualne ljubezni tvori celovit pregled homoseksualne poezije od leta 1894 (Stritar) do leta 2004 (Vrečar). Erotična poezija vsebuje motive ali celo tematizira tudi erotično nemoč, nasilno erotiko, posesivnost, poligamijo, pedofilijo, odvisnost od drog, odvisnost od spolnosti ter nesrečno ljubezen, vendar v svojem bistvu ohranja pozitivno naravnost. »Prevlada telesne komponente ljubezni ne pretrga emocionalno-intelektualne vezi med partnerjema«. (Zupan Sosič 2009:137.) Pa naj bosta istega ali različnega spola.

VIRI IN LITERATURA

Brane MOZETIČ, 1990: *Modra svetloba: homoerotična ljubezen v slovenski literaturi*. Ljubljana: ŠKUC.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2009: *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2009: *Zadrge odpetih poezij. V: V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 135–171.

Aleš Čeh

Čigava je bila napačna odločitev?

Neko splošno mnenje bralcev romana *Napačna odločitev* bi bilo, da gre za načeloma dobro spisano delo, ki pa je zaradi svoje tematike ter nazornosti popolnoma neprimerno in odvečno v našem literarnem prostoru. Pravzaprav so številni bralci menili, da je roman odvečen v kateremkoli literarnem prostoru, da je preprosto preveč sporen, da bi si zaslužil izdajo ali celo kakršnokoli publicistično omembo. Novi bralec je tako že spočetka soočen s tem strogim neodobravanjem napisanega in stežka odrine vse pomisleke, ko naposled prične s prebiranjem. Čeprav se ob branju lahko večkrat sproži hudo nelagodje ter odpor do prebranega, je vendarle takšna klasifikacija in takojšnje zatiranje romana v veliki meri pretiravanje. Čemu so torej bralci roman tako ostro zavrnil in obsodili že na samem začetku?

Prvi razlog je gotovo vprašljiva in kočljiva zgodovina sodnih obravnav Vitana Mala, ki je sicer avtor številnih uspešnic mladinske literature. Te so bile osnova za scenarije popularnih filmov – poznejših domačih filmskih klasik –, kot sta na primer filma *Poletje v školjki* (1986) ter *Sreča na vrvcu* (1984), ki ju pozna domala ves slovenski mladež še desetletja po izidu. Njegova dela so se pogosto vsaj bežno dotikala pedofilije ter (isto-) spolnega razmerja med mladoletnimi protagonistami. Občasno je bilo to le površinsko nakazano (*Baronov mlajši brat*, 1986), spet drugič nazorno ter precej izpostavljeno (*Ganimed in drugi*, 1993). S temi tematikami se ni nihče pretirano ukvarjal, dokler se ni avtor znašel na sodni obravnavi v zvezi s posedovanjem in ustvarjanjem spornega fotografskega materiala, kar je pritegnilo medije in sprožilo vprašanja o primernosti njegovega pisanja in vključevanja njegovih romanov v učne načrte osnovnošolske slovenščine. Do takšnih dilem je potrebno biti kritičen, saj so nepotrebne in neprimerne. Opus Vitana Mala je kvaliteten. V osnovnih šolah se obravnava njegova mladinska literatura, medtem ko so romani, označeni kot tematsko sporni (*Ganimed in drugi*, *Napačna odločitev* itd.), namenjeni odraslim bralcem, ki bi morali do teh tematik pristopati bistveno drugače. Učni načrti vsebujejo obravnavo umetnikov, katerih dejanja so bila podobno na robu morale, a se nihče ne sprašuje o primernosti njihove zapuščine, kar je, po mojem mnenju, edini pravilni pristop. Umetnost je umetnost in avtor je avtor. Zanikati pomembnost in velik vpliv literature Vitana Mala na našo mladinsko književnost pomeni, skrivati informacije pred tistimi, ki v klopih sedijo ravno zaradi relevantnosti teh informacij.

Četudi spregledamo ozadje avtorjevega življenja, pa kljub temu stežka prezremo, kako provokativen je pravzaprav roman *Napačna odločitev*. Avtor bralcu ne prizanese, čeprav se zdi zgodba izjemno enostavna in je v svoji strukturi večinoma premočrtna. Bralec težko karkoli pripravi na nekaj odsekov, kjer so precej natančno, skorajda fotografsko popisana dejanja, ki so moralno sporna in celo zakonsko kazniva, to so akti pedofilije, s samim grotesknim vrhom v posilstvu dečka, nad katerim se znese okruten, neprizanesljiv in robusten pedofil Mortimer, ki je nekakšna temnejša in zlobnejša preslikava osrednjega protagonista, učitelja Boštjana. Slednji je starejši moški, pedofil, ki pa kljub svoji spolni usmeritvi noče prizadejati bolečine objektom svojih spolnih poželenj, temveč jih želi povečevati in ljubkovati, kot bi bil eden od njihovih staršev. Četudi je Boštjan opisan kot pozitiven lik, obstajajo odseki, kjer se čuti njegova premočna želja do teh dečkov, v smislu spolne zadovoljitve, kar kot intelektualno precej razvita oseba izkorišča in s prirejanjem dejstev ter manipulacijo vabi mladoletna protagonista k sebi domov. Mortimer je njegovo nasprotje. Važna mu je le osebna potešitev, nima pa občutka za to, kaj je pravilno in kaj napačno. Je antagonist pričujočega romana. Celó

zunanje značilnosti potrjujejo njegovo razorano notranjost, okrutna dejanja, posilstvo in opisi posilstev pa so podana brez kakršnegakoli popuščanja ali prikrivanja. Ker je branje zaradi tekočega sloga res fluidno, so takšni odseki še posebej izstopajoči in problematični. Avtor je nekoč v intervjuju za Mladino dejal, da je bil obravnavani roman pravzaprav njegov literarni samomor, saj se je že dlje časa poigraval z mislijo o koncu svoje pisateljske kariere, kar je nazadnje uresničil s tematiziranjem v Sloveniji ene najbolj tabuiziranih tematik, ki pravzaprav še ni imela kakšne večje javne razprave. Vitan Mal je rahlo ironično naposled dosegel svojo katarzo s tem samouničujočim romanom.

Poleg tematiziranja pedofilije se roman dotakne tudi spolnega dozorevanja dveh najstnikov, dvanajstletnega Neja in trinajstletnega Tadeja, ki ob raziskovanju svojih teles in spolnih nagnjenj doživita prve spolne dotike in odnose. Ti so sprva homoerotične narave, saj kažeta posebno medsebojno, sicer platonsko, navezanost, kasneje pa se Tadej sreča s spolnostjo tudi v zvezi s sošolko in njenim bratom, četudi ga travma zaradi Mortimerjevega posilstva rahlo oddalji od užitka, ki bi ga sicer lahko dosegel. Opisi spolnih aktov so velikokrat malce pretirani in skorajda groteskni, vendar pisatelj s takšno intenziteto doseže, da se bralec večkrat vpraša o mejah okusa, o razmerju preteklosti, družbe, kjer je bila t. i. »ljubezen do dečkov« nekaj običajnega, in sedanosti, ko je ta tematika kvalificirana z oznako »o tem se ne razglablja«. Ker je najverjetneje avtor s tem romanom želel sprožiti tudi javno razpravo o pedofiliji kot spolnem nagnjenju, v nasprotju s pedofilijo kot kriminalnim dejanjem, so ostale teme precej zanemarjene. Nekaj je sicer družinskega nasilja, ki bi lahko izkazovalo neko travmo, vendar se avtor odmika od tega dialoga, saj gre za stranski motiv, čeprav mu posveti kar nekaj romanesknega prostora.

Napačna odločitev ni »napačen« roman. Branje je dokaj tekoče, teme pa neobičajne in zanimive. Res je tudi, da se nisem mogel znebiti občutka, da je roman podvržen izzivanju in je le-to njegov bistveni del. Zgodba je le okvir tega izzivanja in je postranskega pomena. Mnogi bralci avtorju ne priznavajo, da gre za izzivanje, temveč roman razumejo kot njegovo intelektualno samozadovoljevanje nad scenami, ki naj bi ga privlačile, vendar sem se osebno od tega razmišljanja oddaljil. Ubeseodovanje spornih scen se mi zdi preveč groteskno, občasno šaljivo, obrnjeno s pomočjo nenavadnih metafor, preveč eksplicitno, da bi ga jemali preveč resno. Je kot vsa zahodnjaška filmografija eksploatacije, ki je gradila svoj jezik na nazornih, moralno oporečnih prizorih – določena morala pa je aktualna samo v določenem zgodovinskem trenutku. Okrog teh filmov so se gradile institucije, ki so želele omejevati njihove prizore, distribucijo in izhajanje. Vendar so udarili v tkivo, ki je bilo živo in neobvladljivo. Več let kasneje se je tako doseglo, da v zahodnjaških filmih ni prav nič več sporno. Na roman *Napačna odločitev* lahko gledamo kot na poizkus tovrstnega pretresa, ki pa se je pod težo družbene kritike razsul na koščke. Vprašanje je, kdo bo naslednji, ki bo testiral meje naše bralne publike?

Drago Švajger

študent smeri Sociologija in interdisciplinarno družboslovje

Duševne stiske istospolno usmerjenih mladih

POVZETEK

Članek prikazuje problematiko duševnih stisk, ki jih doživljajo istospolno usmerjeni mladi. Duševne stiske, kot so frustracije, anksioznost, depresija in slaba samopodoba, so resen problem, ki lahko vodi do suicidnosti istospolno usmerjenih in do travmatičnih kriz identitet. Eden izmed vzrokov je homofobičnost posameznikov, ki se nad istospolno usmerjenimi mladimi znašajo tako psihično kot fizično. Prikazane teorije izpostavljajo, da je za takšno stanje odgovorna družba, ki svojim članom na nek način predpisuje, kaj je »prav« in kaj »narobe«. Vzrok je tudi v šolskem učnem programu, ki tematike o homoseksualnosti ne vključuje. Le od učitelja je odvisno, če se o homoseksualnosti v šoli spregovori. Članek torej ugotavlja, da so istospolno usmerjeni mladi posebej ranljiva populacija, ki bi ji morali prisluhniti.

UVOD

Namen pričujočega članka je preučiti duševne stiske istospolno usmerjenih mladih. Torej mladih, ki se vsakodnevno spopadajo s svojo spolno identiteto in s tem povezanim strahom, zaskrbljenostjo in bojem za svoj prostor v družbi. Ta strah oziroma boj s samim seboj jih spremlja, ker so zapostavljeni, »drugačni«, izločeni, nesprejeti, stigmatizirani in to samo zato, ker so, kot jih poimenuje družba, »geji« in »lezbijke«. Takšna družbena dejanja bi naj povzročala duševne stiske, nizko samopodobo ter druge, resne osebne probleme.

Ko želimo podrobneje raziskati tovrsten problem za slovensko mladino, naletimo na pomanjkanje gradiva, raziskav in člankov. Zato bom v vsebino članka vključil slovenske in tuje raziskave ter teorije. Po pregledu teorij bom za lažje razumevanje duševnih stisk in boja z identiteto istospolno usmerjenih mladih v nalogo vključil študijo primera – intervju z istospolno usmerjenim mladim moškim, ki ga bom v nalogi zaradi varovanja osebnih podatkov poimenoval Samo.

Za študijo primera sem izbrali le eno osebo, ki nam daje vpogled v odraščanje in boj z identifikacijo mladega moškega, ki je istospolno usmerjen. Skozi nalogo bom skušal preučiti, kako se študija primera umešča v prikazane teorije, ki med drugim kažejo, da se istospolno usmerjeni zaradi vpliva heteronormativnosti družbe že od časa otroštva počutijo drugačne in nesprejete, ker ne ustrezajo širše sprejetim pravilom družbe.

Uporabljena metodologija ne omogoča posploševanja na širši vzorec; izbrana je bila, ker nam ponudi globlji vpogled v primer homoseksualnega posameznika ter njegove zgodbe.

1 HETEROSEKSIZEM IN HOMOFBIJA

Družbeno življenje in javni prostori nikakor niso seksualno nevtralni, ulica je heteroseksualizirana, delovna mesta prav tako, da velikih in drobnih ritualov vsakdanjosti niti ne omenjamo (Kuhar in Švab 2008). Heteroseksizem je diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti (Rothblum idr. 1996: ix). Razumemo ga lahko kot pravilo v družbi, ki daje vzorce le navideznega pravega načina družbenega življenja. V kulturi se odraža kot vrsta prisile s celotnim sklopom, ki posameznike sili v to, kar je in kaj ni družbeno sprejemljivo.

»In vendar ni mogoče spregledati težave, ki je heteronormativnosti imanentna: vzpostavlja se lahko samo z represijo in nasiljem. Če bi bila zares samoumevna, normalna in naravna – zakaj potem potrebuje tako količino nasilja, da se lahko reproducira? Zakaj mora tako zelo »delati na sebi«, se nenehno upri-zarjati in potrjevati, če pa je samoumevna?« (Renner 2005: 10).

Zaradi kulturnih normativnih vzorcev se homoseksualnost še vedno tako ali drugače onemogoča, prepoveduje in sankcionira skoraj v vseh svetovnih družbenih ureditvah. Predpostavka o heteroseksualni identiteti je ne nazadnje vpeta tudi v odnose med ljudmi, pa naj gre za prijateljske ali poslovne odnose, za odnos med staršem in otrokom ali med učiteljem in učenci (Kuhar 2005). Kulturni vzorci imajo na ljudi močan vpliv, vendar je od posameznika odvisno, kako sprejema drugačnost, različnost. Hennessy (1995: 146) pravi, da so s heteroseksualnostjo prežete vse samoumevne norme v družbi, ki oblikujejo tisto, kar vidimo, rečemo ali vrednotimo. Pri tem pa Richardson (2000: 20) dodaja, da je heteroseksualni par okvir, znotraj katerega družba interpretira in razume samo sebe.

Mnogi se zaradi osebnih predsodkov, sovražnosti do drugih počutijo toliko ogrožene, da se fizično ali/ in psihično znašajo nad ljudmi, predvsem nad mladimi. Značilno je vsakodnevno nadlegovanje, pa tudi resni incidenti in fizični napadi niso redkost. Lastnost, ki jo imajo ne-strpni ljudje, ki so sovražni in imajo nepojasnen »strah« pred homoseksualnostjo, imenujemo homofobija. Homofobija je strah, odpor in gnus do istospolne usmerjenosti (Kuhar 2005).

Svetovni tisk redno poroča o pogostih ubojih ljudi zaradi homoseksualne usmerjenosti; v kar šestdesetih državah sveta so po virih organizacije *Amnesty International* istospolno usmerjeni žrtve pregona. Pogoste so zgodbe o samomorih, ki jih obupani mladi storijo zaradi nevzdržnosti, stalnega posmehovanja in nadlegovanja (Washington Post, 26. 2. 1997, v: Schneider 1997).

2 ŠOLA IN HOMOSEKSUALNOST

Eno najpomembnejših skupnih generacijskih izkustev mladih vseh slojev in razredov sodobnih industrijskih družb je šolanje (Ule 1988). Težek boj z lastno identiteto je v veliki meri odvisen tudi od izobraževanja o tematiki homoseksualnosti v osnovnih in srednjih šolah. Raziskave, ki so bile narejene na tematiko homoseksualnosti v slovenskih šolah, kažejo, da se o tej tematiki razpravlja zelo malo.

Raziskava o vsakdanjem življenju homoseksualno usmerjenih obeh spolov v Sloveniji, ki sta jo opravila Švab in Kuhar (2005), je pokazala, da 34 % istospolno usmerjenih mladih v osnovni in srednji šoli pri pouku ni ničesar slišalo na tematiko homoseksualnosti; 45 % mla-

dih pa je odgovorilo, da so o homoseksualnosti govorili, vendar zelo malo. Švab in Kuhar (2005) menita, da je v veliki meri kriv učni načrt.

Analiza raziskave *Vskadnanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji*, ki jo je opravilo *Društvo informacijskega centra Legebitra*, kaže, da bi naj v petem razredu osnovne šole učenci in učence pri predmetu »Družba« spoznavali razlike med ljudmi, ki jih obkrožajo. Učni načrt omenja razlike posameznikov po spolu, veri, starosti, etični pripadnosti, prav tako zajema družbene in kulturne razlike ter tudi razlike glede na spolno usmerjenost. Vendar pa v učbenikih za omenjen predmet ne najdemo zapisanega ničesar o spolni usmerjenosti.

Renerjeva (2005) ugotavlja, da je tema pogovora o homoseksualnosti tako v osnovnih kot v srednjih šolah odvisna od pripravljenosti učiteljev. Malijavec (2007: 217) pa dodaja, da je govor o homoseksualnosti pri pouku v slovenskih šolah še zmeraj tabuiziran, področje oza-veščanja in informiranja mladih pa v celoti ostaja na plečih »gejevskih« in »lezbičnih« nevladnih organizacij, tem pa so vrata v šolske prostore pogosto zaprta.

Po navadi se ljudje v zadeve, ki nas ne zadevajo, niti ne poglobljamo, kaj šele, da bi v njih znali prepoznati tematike, vredne poglobljenega diskurza. Prav tako se o homoseksualnosti ne informiramo in o tem ne odpiramo tem pogovora. Ker je temu tako, tudi od učiteljev ne moramo pričakovati, da bodo načeli tematiko homoseksualnosti, jo raziskovali in se o njej pogovarjali s svojimi učenci.

Izjema so redki posamezniki in učitelji, ki so sami istospolno usmerjeni. Raziskava (Prebi-jati molk: O homoseksualnosti v šoli«, 2008), ki jo je opravil *Društveno informacijski center Legebitra*, je pokazala, da je več kot polovica istospolno usmerjenih učiteljev in učiteljic na delovnem mestu nerazkritih. Na razkritje spolne usmerjenosti učiteljev vpliva odprtost ali odprtost misli sodelavcev, ki vplivajo na delovno dinamiko šole.

Avtorji raziskave menijo, da razkritost učitelja ne pomeni samo, da bi ta lahko svobodno iz lastnih izkušenj razpravljal s svojimi učenci na temo homoseksualnosti, temveč mnogo več. Šola, ki odprto sprejema učitelje, ki so geji in lezbijke, bo o tej temi več govorila s svojimi učenci, kar zelo pozitivno vpliva na njihovo samopodobo in na odprtost do drugačnih. Učene-c, ki je del takšne šole, bo namreč slišal pri pouku veliko o tej tematiki in bo zaradi tega do drugih bolj tolerant in strpen. Sama šola bo imela bolj sproščeno dinamiko in bo istospolno usmerjenim mladim prihranila mnogo osebnih frustracij in dvomov.

3 OBLIKOVANJE IDENTITETE

Oblikovanje identitete istospolno usmerjenih mladih je zelo oteženo. Predstave o idealnem vzorcu življenja mladim istospolno usmerjenim povzroča distanco do pozitivne samopodo-be, kar lahko poimenujemo kriza identitete.

Nesprejemanje samega sebe pa ne povzroča samo slaba percepcija sebe, temveč tudi, kot pravi Kuhar (2005: 123), potencialne izkušnje tako heteroseksualnega kot homoseksualnega vedenja ter s homoseksualnostjo povezana stigma in ne nazadnje pomanjkljive informacije o (homo)seksualnosti.

V sociologiji so znotraj simboličnega interakcionizma in teorije etiketiranja od sedemdesetih let prejšnjega stoletja naprej nastajali različni modeli oblikovanja homoseksualne identite-te. Ti pojasnjujejo, kakšna je idealna pot posameznika, ki je na eni strani soočen z družbenimi pričakovanji o razvoju heteroseksualne spolne identitete (kompulzivna heteroseksualnost), na drugi strani pa z lastnimi občutki, ki ne ustrezajo omenjenim pričakovanjem (Dank 1971; Cass 1979; Troiden 1988; Plummer 1996; povz. po Kuhar 2005).

Mladi zaradi tega vse težje odprto izražajo svoja občutja, strahove, pomisleke, stiske in s tem svojo zaskrbljenost zaradi težave težko delijo s komerkoli. Tudi literature o istospolno usmerjenosti ni veliko; homoseksualno usmerjenim so v pomoč telefonske linije, kjer nasvete nudijo usposobljeni kadri. Na voljo so jim sicer gejevske skupnosti odraslih, kot so na primer skupine Legebitra (Ljubljana), Lingsium (Maribor) in druge. Vendar mladi občutijo odpor do vključevanja k tem skupinam, še posebej, če se skupine nahajajo v istem kraju. Homoseksualno usmerjeni mladi predvsem zaradi posmehovanja in zbadanja ponotranjijo občutek nezaupanja, tako da ne zaupajo niti lastni skupini, saj je lahko v skupini nekdo, ki ga pozna in komerkoli pove za njegovo spolno usmerjenost.

Mladi se v krizi identitete spopadajo z občutkom krivde. Ker je homoseksualnost v družbi razvrednotena, so nezmožni legitimne izraznosti seksualnosti. To jim povzroča frustracije in, kot ugotavlja Plummer (1996), to še dodatno zavlačuje proces sprejemanje samega sebe.

Poudariti moramo, da kriza identitete ni pri vseh enaka. Nekateri jo doživljajo bolj, drugi manj intenzivneje. Šele ko posameznik preseže lastno ponotranjeno homofobijo in homoseksualne občutke, začne prehajati v bolj sprejemljive termine. Ko destigmatizira to spolno orientacijo in tako normalizira svoje vedenje, je možen prevzem nove identitete (Kuhar 2005).

4 RAZKRITJE STARŠEM

Emocionalno posebej naporno za mlade istospolno usmerjene je razkritje svoje spolne usmerjenosti staršem. Markowe (1996) meni, da je to posebej naporno za mladostnika, saj ogrozi konvencionalna pričakovanja staršev o življenju otroka. Starši so soočeni z isto homofobično družbo, s katero je soočen tudi otrok, ter prav tako z enakimi heteronormativnimi normami, ki se pričakujejo od vsakega posameznika v družbi. To istospolno usmerjenim mladim povzroča še dodatne osebne dileme.

Študije, ki jih je opravila Nancy Duncan (1996), so pokazale, da starši ob razkritju spolne usmerjenosti otrok v odnosu do otrok vršijo različne oblike psihičnega nasilja, na primer posmehovanje, čustveno izsiljevanje, prekinitev komunikacije in podobno. Duncanova (1996) pravi, da starše heteronormativna praksa nezavedno omejuje do te mere, da pozabijo na dobro otroka. Pozabijo, da bi morali izražati sočutje, empatijo, izkazati razumevanje in o sočenu z razkritjem spolne usmerjenosti z otroki odkrito razpravljati, kar bi olajšalo stisko otroku.

5 POMEMBOST TEMATIKE, MOŽNE REŠITVE

Zdi se, da je istospolno usmerjenih pri obeh spolih vedno več. To prepričanje velja, ker se o tem vedno več govori, veliko mladih odkrito spregovori o svoji spolni usmerjenosti, velik vpliv pa imajo tudi mediji in medijsko izpostavljene osebe, ki o svoji usmerjenosti odkrito spregovorijo. Vendar se o duševnih stiskah in problematiki identitete istospolno usmerjenih mladih še vedno premalo govori, raziskuje in ozavešča.

Adolescenti so pogosto razumljeni kot premladi, da bi sploh lahko formirali seksualne identitete, ali da bi se sami prepričali o tem, da niso heteroseksualni (Ryan 1998). Duševne stiske mladih so resen psihosocialni problem istospolno usmerjene mladine. Zavedati se moramo, da so ti mladi prikrajšani za priložnost odprte socializacije, odprtega, sproščene in iskrenega odnosa z ljudmi, še posebej s sovrstniki. Ryanova (1998) trdi, da so glede na raziskave geji in lezbijke socialno nezaželeni, diskriminirani in žrtve nasilja. Učinek občutja biti žrtev v njih sproža depresijo, anksioznost in misel na samomor.

Ljudje se premalo zavedajo tovrstne problematike. Rešitve duševnih stisk, frustracij, ki jih doživljajo mladi geji in lezbijke, je treba iskati v družbeni empatiji, razumevanju in spoznanju, da biti gej ali lezbijka ni bolezen, tudi ne duševna motnja. Mladi potrebujejo podporno okolje, okolje, ki jih razume, ne obsoja in kjer se lahko svobodno izražajo in se ob tem počutijo dobro. To pa lahko skozi čas dosežemo s tem, da se o tem govori, piše in ozavešča ljudi.

Veliko lahko v tej smeri storijo sami istospolno usmerjeni mladi. Vendar se tukaj postavlja vprašanje: kako?

Naučiti se morajo identificirati, raziskovati svojo identiteto in na koncu integrirati pozitivno odraslo identiteto, čeprav jih stalno obkrožajo negativni stereotipi o istospolno usmerjenih. Naučiti se morajo sprejeti se, poiskati intimna čustva in smisel v odnosih, delu in povezanosti s širšo okolico. Prav tako se morajo naučiti zaščititi pred zasmehovanjem, verbalnim in fizičnim nasiljem ter izpostavljenostjo (Ryan, 1998: 5).

6 ŠTUDIJA PRIMERA

6.1 Spoznanje, da je gej, čas priznavanja in kriza identitete

Samo je že zelo zgodaj spoznal, da je gej. Čas soočenja z identiteto je trajal trinajst let. Teh trinajst let boja ni bilo pretresljivo stresnih, težkih. Je pa doživljal močno stisko, kako to povedati staršem, še posebej mami, s katero sta imela in še danes imata iskren ter topel odnos.

6.2 Razkritje staršem

Kot sem že napisal, je imel Samo veliko dilemo, kako povedati mami, da je istospolno usmerjen. To ga je tako močno obremenjevalo, da je zapustil pouk en dan predčasno in prišel domov ves objokan. Ko je prišel domov, je tako jokal, v njem je bila takšna stiska, da z mamo ni mogel spregovoriti ničesar, čeprav je čutil, da mora, ker bi to bilo najbolje za njun odnos. Mama je bila ta, ki je storila prvi korak. Dala mu je vedeti, da ve za njegovo istospolno usmerjenost; tako sta se lažje o tem tudi pogovorila. Mama je dejstvo spolne usmerjenosti sina zelo dobro sprejela. Bila je zelo razumna. Večje dileme in stisko je čutil Samo, vendar je to v njem hitro izzvenelo, saj mu je mama bila v veliko pomoč. Sledilo je razkritje očetu. Z očetom niso živeli skupaj; imel je namreč drugo partnerko, s katero sta živela na Hrvaškem. Ko se je odpravil k očetu z željo, da mu razkrije svojo istospolno usmerjenost, ga ni bilo doma. Doma je bila le njegova partnerka. Čutil je, da ji lahko zaupa. Ko ji je razkril svojo spolno usmerjenost, ni bila popolnoma nič presenečena. Z njim je odkrito in razumno spregovorila. Zaupala mu je, da tudi oče ve za njegovo spolno usmerjenost, povedala mu je bivša partnerka, ki je to izvedela neznano kako. Samo je bil ves presenečen. Kljub temu se je odločil, da očetu razkrije svojo homoseksualnosti na tak način, kot da ne ve, da je oče o njegovi spolni usmeritvi že slišal.

Oče je imel s takratno partnerko dva otroka. Oba sta vedela za Samovo spolno usmerjenost. Zato so se odločili, da skupaj povedo očetu. To so storili tako, da so očetu pokazali Samovo sliko, kjer se poljublja s svojim partnerjem. Oče je pogledal sliko in na njegovem obrazu se je pojavil izraz odobravanja. Samu je odleglo.

Od takrat je minilo že kar nekaj let. V tem obdobju Sama starši niso nikoli prepričevali v nasprotno spolno usmerjenost, tudi pritiska ali prepričevanj v smislu: »želiva si vnuka, si prepričan, da te ne privlačijo punce, kaj bodo sosedje rekli in podobno« ni bil deležen.

6.3 Šola in vrstniki

Tako v osnovni kot tudi v srednji šoli Sama nihče ni zbadal ali se mu posmehoval, tudi ni bil žrtev verbalnega ali fizičnega nasilja. V šoli se je brez težav integriral in vključil med sošolce. S tistimi, s katerimi ni našel skupne točke, se raje ni družil in se s tem izognil nevšečnostim.

Za istospolno usmerjene mladeniče nekako velja prepričanje, da so feminilni. To bi se naj odražalo v stilu oblačenja, interesih in obnašanju. Samo pripoveduje, da ni bil takšen. Ni se bbašal feminilno, še posebej ni bilo tega zaslediti v stilu oblačenja. Razlika, ki jo vidi v primerjavi s sovrstniki oziroma sošolci, so bili morda le interesi. Že kot otroka ga razne igre z sovrstniki niso posebej pritegnile. Zanimale so ga drugačne stvari, stvari, ki v velikem povprečju ne zanimajo dečkov.

6.4 Prijatelji

Samovi najbližji prijatelji so prav tako istospolno usmerjeni. Pa ne zato, ker bi imel pred-sodke do heteroseksualnih mladih moških, temveč zato, ker jih s prijatelji zblížujejo podobni interesi, način mišljenja in pozitivna dinamika. Samo nikdar ni navezoval prijateljskih odnosov s heteroseksualnimi, saj pravi, da se med njimi ne ustvari posebna kohezija niti ni skupnega interesa. Vedno je prisotna neka distanca, kar je morda razlog njegove istospolne usmerjenosti.

Okolje, v katerem živi, se mu ne zdi preveč varno za javno izražanje dejstva, da je gej. S partnerjem se zaradi tega v javnosti ne izpostavljata, na primer ne držita se za roke, se ne poljubljata. Zaradi tega se mu zdi, da ga okolje omejuje. Posebej selektiven je pri izbiri nočnega lokala. Nekateri nočni lokali so javno znani po nenehnih izgredih, pretepih, ker v njih prihajajo mladi, ki so zelo nestrpni in nenehno iščejo priložnost za fizično in verbalno nasilje. Tudi, ko gredo s prijatelji na pijačo, bodisi tekom dneva ali zvečer, na ves glas ne izražajo vsega, kar lahko počno heteroseksualni in je za njih samoumevno. Recimo, da bi odkrito govorili o razmerjih, o partnerjih in podobno.

Samo je zaradi tega zelo pazljiv. Večkrat je že doživel verbalno nasilje in grožnje. Zato se s prijatelji najpogosteje družijo kar doma.

Samo je samozavesten fant, karierist in uspešen. Ima dobre odnose s prijatelji, sodelavci in družino. Z življenjem je zadovoljen. Želi si le okolja s tolerantnimi ljudmi. Želi si družbo, ki te zaradi tega, ker si istospolno usmerjen, ne obsoja in ne diskriminira. To, da mora javno nenehno skrivati, da je gej, da ne more tega javno izražati, ga na nek način utesnjuje in utruja. Sprjaznil se je z dejstvom, da okolja ne moreš spremeniti, lahko se mu le prilagodiš in ohranjaš dobre in iskrene odnose.

Sklep

Študija primera potrjuje zastavljeno hipotezo, da se istospolno usmerjen otrok zaradi družbenih vzorcev počuti drugačnega in zapostavljenega. Boj z identiteto Sama ni bil ravno tipičen, kot doživlja večina istospolno usmerjenih mladih in kakor trdijo druge raziskave ter teorije. Daje pa uvid temu, da je istospolno usmerjenim skupna nenehna socialna distanca v družbi oziroma z drugimi heteroseksualno usmerjenimi posamezniki; distanca pa nastaja zaradi tega, ker so istospolno usmerjeni marginalizirani.

Istospolno usmerjeni se ne morejo kar vsakomur izpovedati o svoji spolni usmerjenosti. Da bi se s partnerjem držali za roke, se poljubljali in objemali vsekakor ni samoumevno, kot je to samoumevno recimo heteroseksualnim posameznikom.

Podobnost med Samom in teorijo o identiteti istospolno usmerjenih lahko zasledimo v anksioznosti, ki jo istospolno usmerjeni posamezniki doživljajo ob vprašanju, kako povedati staršem, prijateljem, in najbližjim. Istospolno usmerjeni imajo prisoten nenehen dvom, da zaradi svoje spolne usmerjenosti v družbi ne bodo zaželeni, sprejeti in da bodo zasmehovani. Heteroseksualna populacija si ne more predstavljati, kakšne dileme so to, kakšni so osebni boji, padci, frustracije in šibka samopodoba. Iz tega lahko izvirajo tudi težke duševne stiske.

Naša družba ima torej težavo morale in empatije. O homoseksualnosti se premalo govori in razmišlja. Družbe se ne da kar tako spremeniti, zato ne moremo pričakovati, da bo ozaveščanje o tej tematiki obrodilo zelene sadove v tako hitrem času. Vendar pa ne glede na mnenja o homoseksualnosti kot taki ni nobene ovire in omejitve. Homoseksualnost ni ovira, zato ni razloga, da istospolno usmerjen ne bi mogel postati izobražen, uspešen, pomemben in tvorni del družbe.

LITERATURA

Nancy DUNCAN, 1996: Renegotiating Gender and Sexuality in Public and Private Space. V: Nancy Duncan (ur.): *Body Space: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*, Routledge, London in New York. Str. 127-145.

Anthony R. D' AUGELL, 1996: Enhancing the Development of Lesbian, Gay and Bisexual Youth. V: Esther D. ROTHBLUM, Lynne A. BOND (ur.): *Preventing Heterosexism and Homophobia*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Društvo informacijski center Legebitra, 2008: *Analiza raziskave – "Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji"*. Ljubljana, Informacijski center Legebitra.

Rosemary HENNESY, 1995: Queer visibility in commodity culture. V: Linda Nicholson in Steven Seidman (ur.), *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*, 142–183. New York: Cambridge University Press.

R. KUHAR, 2005: Razkritje homoseksualne identitete. *Družboslovne razprave*, XXI, 49/50. 119–138.

Laura A. MARKOWE, 1996: *Redefining the Self (Coming out as a Lesbian)*, Polity Press, Cambridge

Ken PLUMMER, 1996: Symbolic Interactionism and the Forms of Homosexuality. V: Steven Seidman (ur.). *Queer Theory / Sociology*. Oxford: Blackwell.

Esther D. ROTHBLUM, Lynne A. BOND (ur.), 1996: *Preventing Heterosexism and Homophobia*. V: George W. Albee, Justin M. Joffe (ur.), *Primary Prevention of Psychopathology*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Tanja RENER 2005: Identitete in porabništvo – stara pravila, nove igre. V: D. Zadnikar (ur.): *Potrošnja: Zasebne prakse javni užitki*. OKZ, VI, št. 188, ŠOU Ljubljana.

Diane RICHARDSON, 2000: *Rethinking Sexuality*. London: Sage.

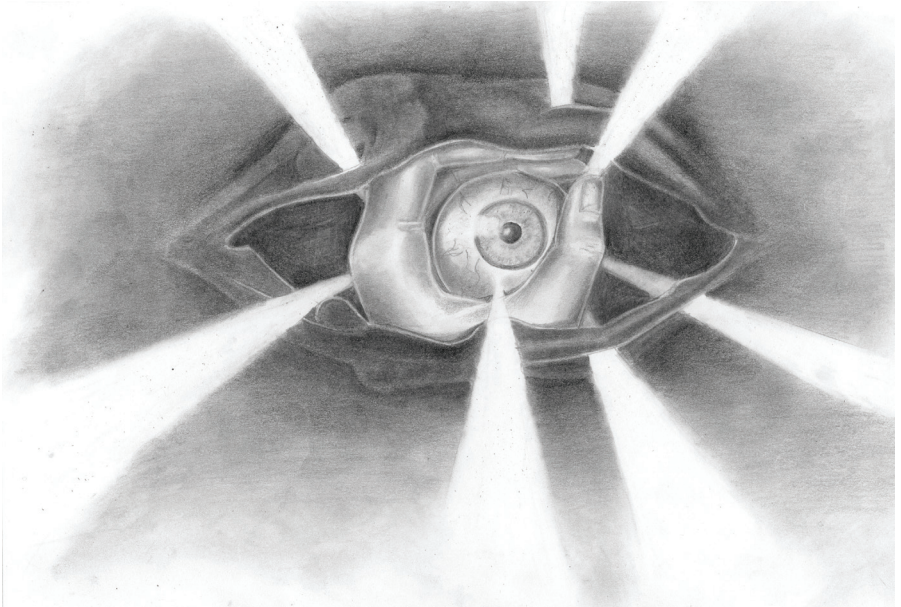
Caitlin RYAN in Donna FUTERMAN, 1998: *Lesbian and Gay Youth: Care and counseling*. New York: Columbia University Press.

Steven SEIDEMAN, 1996: Introduction. V: Steven Seidman (ur.), *Queer theory/Sociology. Twentieth-Century Social Theory*. Oxford: Blackwell Publishers.

M. S. SCHNEIDER, 1997: *Strategies for Working with Lesbian and Gay and Bisexual Youth*. Canada: Central Toronto Youth Service.

A. ŠVAB in R. KUCHAR, 2005: »Skrite« socialne manjšine – primer raziskovanja vsakdanjega življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 42/1. 136–158.

M. ULE, 1988: *Mladina in ideologija*. Ljubljana: DE.

Prevodi

Suzana Tratnik

Ime mi je Damjan (Ljubljana, ŠKUC, 2001), str. 144–147.

Proti jutru smo bili samo še mi v Mravljji, saj je kelnar, ki smo ga že dolgo poznali, pil z nami in zakle-nil lokal. Tako smo imeli še svoj šov, plesali smo na stolih in mizah in marsikdo je zgubil ravnotežje in se zvrnil po tleh, a nam ni bilo nič hudega. V nekem trenutku pa smo se hudo sporekli, kot je že navada na tako divjih zabavah. Hotel sem na vece in ko sem stegnil roko, da bi vzel ključ s police, mi ga je pred nosom vzel Brine. Režal se je ko neumen, češ kaj mi bo ključ od ženskega sekreta – če sem Damjan, lahko grem scat v pisoar ali pa ven pred gostilno. Res je, lahko bi šel scat ven, a nalašč nisem hotel. Kljub svoji vzkipljivi naravi nisem takoj skočil vanj, kje pa, nisem hotel pokvariti žura ne sebi ne drugim. Tudi sam sem se režal in mu mirno in lepo rekel, naj mi da ključ. A Brine se ni več znal obvladati; mahal mi je s ključem pred nosom in se drl: »Kaj je zdaj? A si baba ali dec?« S kotičkom očesa sem opazil, da se smeji tudi kelnar za šankom, še celo Rokiju in Barici se je vse skupaj zdelo zabavno. Še enkrat sem rekel Brinetu, naj mi vrne ključ. Pa ga je vrgel, vendar ne meni, ampak Jocu, ki je stal za mojim hrbtom. In Joc ga je vrgel nazaj Brinetu in tako sta si metala ključ od ženskega veceja čez mojo glavo.

»Daj mi ključ – takoj!« sem zatulil na Brineta.

»Zakaj? Zakaj?« sta tulila Brine in Joc in si še naprej podajala ključ.

»Zato, da ti ga bom zatlačil v gobec, kreten!« sem kričal na Brineta, saj je cela reč tako in tako zrasla na njegovem zelniku, Joc je bil preveč zabit, da bi vedel, za kaj sploh gre.

»Na, tu ga imaš, baba!« je odvrnil Brine in mi vrgel ključ v glavo. (No, če zdaj s trezno glavo pomislim nazaj, se mi niti ne zdi tako hudo. Mislim, da mi Brine ni z vso močjo zalučal ključa v glavo in tudi sicer sem bil tako pijan in jezen, da sem komaj čutil, kako se je ključ odbil od mojega čela in padel na tla. Bilo pa je strašansko ponižujoče, da mi je to naredil sred žura in pred vsemi. Tudi zato, ker me je že več let izzival, že v tisti bajti na obrobju Ljubljane me je žalil in zmerjal, enkrat pa me je v lokalu pritegnil brez vzroka. In to so bili pravi vzroki za to, da sem končno znorel in mu pokazal, koliko je ura.)

Pobral sem ključ, se na široko ustopil pred Brineta in stiskal zobe. Ko sem pozelenel od besa, so se vsi nehali režati. Pravzaprav se spomnim vsakega, kje je bil v tistem trenutku in kaj je počel. Tako mi je rekel moj friend, ki je redar: če se pravilno skoncentriraš, ti nič ne uide, še na hrbtu imaš oči. To je živa resnica, v tistih sekundah pred napadom sem vse videl jasno kot figure šahovnici. Videl sem, kako je Jasna hitro stekla na moški sekret, Roki je odložil pivo na šank in nekaj šepnil kelnarju, ki se je gladil po svoji pleši. Barica, ki je stala za mano, je brez besed nalivala rakijo, dva mulca, ki ju nismo dobro poznali, sta se nehala režati in sta se delala, da nas sploh ne gledata. Tak je bil trenutek, ko sem se ustopil pred Brineta in stegnil prst vanj.

»Zdaj te bom naučil pameti za vse nazaj!« sem mu rekel, ga zgrabil za teme, mu ovil roko okoli vratu in ga potegnili k sebi. Stisnil sem ga, da je zatulil in ko je odprl usta, sem mu vanje zatlačil ključ in mu stisnil čeljusti. Potem sem ga spustil in odrinil od sebe. Za to, kar se je zgodilo potem, pa jaz nisem kriv. Brine je še poskušal mahati z rokami, zdi se mi, da me je hotel udariti, a potem je padel, pa ne na rit, ampak tako naravnost in plosko na hrbet – in požrl ključ. Najprej ni nobeden vedel, kaj mu je, mislili smo, da je tako zadet, da je kar obležal. A ko se je ves zaripel pobral in kazal na usta, grlo in želodec, se je prvi oglasil kelnar:

»Jebenti, ključ mi je pojedel!«

A nevem Damjan (részlet)

Reggel felé már csak mi voltunk a Hangyában, mivel a pincér, akit rég óta ismertünk, velünk ivott, és bezárta a helyet. Így aztán ment a saját műsorunk, táncoltunk a székeken és az asztalokon, páran elvesztették az egyensúlyukat, és a földre estek, de azért semmi vézes nem történt. Aztán egy pillanat alatt csúnyán összeszólkostunk, ahogy ez már az ilyen vad bulikban szokás. A végére akartam menni, és amikor kinyújtottam a karom, hogy elvegyem a kulcsot a polcra, Brine elvette az orrom elől. Vigyorgott, mint a hülye, mert hát minek nekem a női vécé kulcsa – ha Damjan vagyok, mehetek pisálni a piszoárhoz vagy a kocsmáig. Igaz, kimehettem volna pisálni, de direkt nem akartam. Heves természetem ellenére nem ugrottam mindjárt neki, nem hát, nem akartam elszúrni, sem a magam, sem más buliját. Én is vigyorgtam, és nyugodtan, kedvesen mondtam neki, hogy adja nekem a kulcsot. De Brine már nem bírt magával; rázta a kulcsot az orrom előtt és ordított: „Most akkor mi van? Csajsi vagy vagy srác?” A szemem sarkából láttam, hogy a pincér is nevet a pult mögött, sőt Roki és Barica is viccesnek találta mindezt. Még egyszer mondtam Brinének, adja oda nekem a kulcsot. Eldobta, persze nem nekem, hanem Jocknak, aki a hátam mögött állt. Jock meg visszadobta Brinének, és így dobálóztak a női vécé kulcsával a fejem felett.

„Add oda a kulcsot – azonnal!” – üvöltöttem Brinére.

„Miért? Miért?” – üvöltött Brine és Jock, és tovább dobálóztak a kulccsal.

„Azért, hogy a pofádba nyomjam, barom!” – kiabáltam Brinének, hisz az egész dolog így is úgy is az ő konyhájában főtt, Jock meg túlságosan kiütötte magát ahhoz, hogy értse, miről is van szó.

„Na, itt van, nesze, csajsi!” – válaszolta Brine, és a fejemhez vágta a kulcsot. (Nos, ha most, józan fejjel gondolok vissza, nem is tűnik annyira vézesnek. Gondolom, Brine nem teljes erejéből dobta a fejemnek a kulcsot, én meg voltam olyan részeg és dühös, hogy alig éreztem, ahogy a kulcs lepattant a homlokomról, és a földre esett. Szörnyen megalázó volt ugyanakkor, hogy ezt a buli közepén, mindenki előtt tette. És azért is, mert már évek óta provokált, már abban a Ljubljana széli kecóban megsértett és gúnyolódott rajtam, egyszer meg az egyik helyen ok nélkül belém kötött. És ezek valódi okok voltak arra, hogy végül begurultam, és megmutattam, mi merre hány méter.)

Felvettem a kulcsot, odaálltam Brine elé, és összeszorítottam a fogamat. Amikor elzöldültem a dühötől, mind abbahagyták a vigyorgást. Igazából emlékszem mindenkire, hogy hol volt abban a pillanatban, és mit csinált. Így mondta a haverom, aki rendőr: ha igazán odakoncentrál, semmi sem kerül el a figyelmedet, még a hátadon is van szemed. Ez a szintizta igazság, azokban a pillanatokban, mielőtt támadtam volna, mindent tisztán láttam, mint a figurákat a sakkasztalon. Láttam, amint Jasna gyorsan kiszaladt a férfi vécébe, Roki letette a sört a pultra, és valamit súgott a pincérnek, aki a kopasz fejét simogatta. Barica, aki mögöttem állt, szó nélkül töltögette a pálinkát, a két arc, akiket nem ismertünk jól, abbahagyta a vigyorgást és úgy tettek, mintha egyáltalán nem nézelődnének. Ilyen volt a pillanat, amikor Brine elé álltam, és az ujjammal felé böktem.

„Most bölcsességre tanítalak minden korábbiért!” – mondtam neki, megragadtam a fejét, körülfogtam a nyakát és magamhoz húztam. Úgy szorítottam, hogy felordított, és mikor kinyitotta a száját, belenyomtam a kulcsot, és összecsuksztam az állkapcsát. Aztán elengedtem és ellöktem magamtól. Azért, ami ez után történt, nem vagyok hibás. Brine még megpróbált hadonászni a karjaival, úgy tűnt, hogy meg akar ütni, de aztán elesett, nem seggre, hanem egyenesen és laposan a hátára – és lenyelte a kulcsot. Először senki sem tudta, mi van vele, azt gondoltuk, annyira beállt, hogy inkább eldőlt. De amikor egészen elvörösödött és a szájára, torkára, gyomrára mutogatott, először a pincér szólalt meg:

„Bazdmeg, megette a kulcsomat!”

*Prevedel: Gergely Bakonyi
Eötvös Loránd University BTK*

Suzana Tratnik: Tretji svet (odlomek), str. 140–142.

Branko sem spoznala pri kakšnih dvajsetih, ko sem še živela v študentskem domu, kjer je bila tudi ona. Takrat se je pripravljala na veliko vrnitev na umetniško prizorišče, dobila je celo podiplomsko štipendijo in svoj atelje v kleti študentskega bloka, v katerem je lahko po mili volji kiparila, zlasti pa hrupno razbijala vsakovrstne materiale, ki so ji prišli pod roke, in povsod je je bilo zadosti. Srečali sva se na Magnusovem festivalu gejevske kulture, kjer sem bila s sošolko na pogovoru o homoseksualnosti z avstrijskimi aktivisti. Branka se nama je pridružila, ker sta bili z mojo sošolko iz istih krajev. Pritegnilo me je njeno razbohoteno govorjenje o tem, da ljubezen med dvema človekoma istega spola vendarle ni nič tako čudnega ali nenavadnega, saj je vendar erotičen vsak iskren dotik in stik s človekom, živaljo ali rastlino. Tudi z mrtvimi snovmi. Erotičen je nenazadnje dotik čopiča s platnom. Ali udarec dleta ob kamen. Zaradi njenih besed sem bila čisto mesmerizirana, kot sem rada doživljala in opisovala v tedanji fazi. Takrat sva še dolgo po predavanju stali zunaj na ulici in razvijali pogovor o vsesplošni erotičnosti sveta. Ujela me je, bolj kot si je kadar koli mislila.

(...)

Ko je imela konec tistega Magnusovega festivala rojstni dan, sem ji poslala šopek rož iz cvetice. Take norosti si še nikoli prej nisem privoščila. Zvečer je prišla k meni v študentsko sobo in nobena od naju ni mogla takoj izreči, da sem šopek poslala jaz. To bi lahko razbilo sladko in neizrečeno skrivnost med nama, ki sva jo poznali obe. Zato sva spet govorili o neskončnosti erotične spirale, na kateri smo nanizani.

»Mi sami smo ta spirala,« sem takrat rekla.

To je bila še ena moja misel, ki ji je bila všeč. Bila sem ponosna, imela sem svoje erotično mesto pod njenim okriljem, bila sem tako blizu dotikov njenega orodja s kamnom. V kratkih premorih sva pili, dokler se ni ponovno oglasila ona s kakšno pametno, a kruto mislijo, ki mi ni nehala odzvanjati v glavi. Večina teh misli je bila sicer Nietzschejevih, česar takrat še nisem vedela, zato me tudi ni brigalo. Vprašala me je, ali lahko prespi pri meni, glede na to, da takrat v študentskem domu trenutno nisem imela cimre. Ulegla se je na prosto posteljo s kozarcem vina in s cigareto v roki, pokrčila noge v kolenih, me pogledala in rekla:

»Hočem se ljubiti s celim vesoljem. «

Žal to veselje v praksi ni vključevalo mene. Ne glede na to, koliko dni in noči sva pozneje še prebili skupaj, koliko svobodnih duhov sva prehvalili, koliko minut sva se začarano in očarano gledali v oči, nikoli nikoli nisva zmogli tiste preproste magije telesnih dotikov. Dotaknila bi se je tudi prva in tvegala bi njeno zavrnitev, vendar kratko malo nisem zmogla. Bila sem v popolni zmedbi, ker se mi je prvič v življenju zgodilo, da se nisem mogla pripraviti k telesnosti z nekom, ki me je noro privlačil in se razrastle po vsem mojem obzorju.

»Ne moreva, kajne?« mi je z obžalovanjem rekla nekega večera. Imela je duhovno razlago, da nama pač ni dano in da sta se najini duši ljubili že nekoč v preteklosti in da se bosta tudi v naslednjih inkarnacijah. Zaupala mi je, da sem bila nekoč v davni preteklosti inkarnirana kot samuraj, ki jo je strastno ljubil. Ker pa je bila sama poročena z drugim, je najina strahotna erotična strast ostala neizpolnjena in boleča za več stoletij naprej. Sicer sem vedela, da se je dajala dol s tipi, a to me tedaj niti najmanj ni zanimalo, kajti najina seksualna vez bi bila možna le, če bi bila vsaj ena od naju žival, rastlina, platno ali neobdelan kamen.

Suzana Tratnik: Harmadik világ (részlet)

Amikor Brankát megismertem, úgy húsz éves lehettem, és még kollégiumban laktam, ugyanabban, mint ő. Akkoriban nagy visszatérésére készült a művészvilágba, doktori ösztöndíjat kapott és egy saját műtermet a kollégium pincéjében, ahol kedvére szobrászkodhatott, még inkább kedvére apríthatta a legkülönfélébb anyagokat nagy lármával, ami csak a keze ügyébe került, és mindenhol jelen volt. A Magnus melegfesztiválon találkoztunk, ahol osztrák aktivisták előadását hallgattam a homoszexualitásról egy osztálytársnőmmel. Branka csatlakozott hozzánk, mivel ő és az osztálytársnőm egy helyről származtak. Magával ragadott szárnyaló beszéde arról, hogy az azonos neműek közti szerelem végülis egyáltalán nem furcsa vagy szokatlan, hiszen valójában minden egyes őszinte érintés és érintkezés erotikus akár emberrel, akár állattal vagy növényvel. Az élettelen anyagokkal is. Erotikus például az ecset érintése a vásznon. Vagy a véső ütése a kővön. Szavai valósággal mesmerizáltak – akkori fázisomban ezt szívesen éltem meg, és neveztem így. Az előadás után még sokáig álltunk kint az utcán, és folytattuk a beszélgetést a világ mindent átható erotikusságáról. Megfogott, jobban, mint azt valaha is gondolta volna.

(...)

Amikor a Magnus fesztivál után születésnapja volt, küldtem neki egy csokor rózsát a virágostól. Ilyen örülséget azelőtt sohasem engedtem meg magamnak. Este ájtott a szobámba, de egyikünk sem tudta kiböki, hogy a csokrot én küldtem. Ez megtörte volna azt az édes és kimondatlan titkot közöttünk, amelyet mindketten ismertünk. Így aztán megint csak az erotikus spirál végtelenségéről beszéltünk, amelyre mindannyian fel vagyunk fűzve.

– Mi vagyunk ez a spirál – mondtam akkor.

Tetszett neki ez a gondolatom is. Büszke voltam magamra, megvolt a magam erotikus helye a szárnyai alatt, olyan közel voltam vésője és a kő érintéséhez. A rövid szünetekben ittunk, amíg ő újra elő nem állt valami okos, de kegyetlen gondolattal, ami aztán vég nélkül visszhangzott a fejemben. Ezek többsége amúgy Nietzsche-től származott, de ezt akkor még nem tudtam, így nem is érdekelt. Megkérdezte, aludhat-e nálam, mivel akkoriban éppen nem volt szobatársam a kollégiumban. Elfeküdt az üres ágyon kezében cigarettával és egy pohár borral, felhúzta a térdét, rám nézett, és azt mondta:

– Szeretkezni akarok az egész univerzummal.

Sajnos én ennek az univerzumnak nem voltam része. Nem számít, később még hány nappal és éjszakát töltöttünk együtt, hány szabad szellemet magasztaltunk, hány percig néztünk elvarázsolva és elbűvölve egymás szemébe, a testi érintések egyszerű mágiáját soha, soha nem birtokoltuk. Kezdeményeztem volna én, és megkockáztattam volna, hogy visszautasít, de egyszerűen képtelen voltam rá. Teljesen összezavarodtam, először fordult elő velem az életben, hogy nem bírtam eljutni a testiségig valakivel, aki örültem zovont, és aki kitöltötte az egész látóteremet.

– Nem megy, mi? – kérdezte egyik este sajnálkozva. Lelki magyarázata volt a dologra, miszerint ez nekünk egyszerűen nem adatott meg, és hogy egyszer a múltban lelkeink szerették egymást, és hogy ez így lesz a következő inkarnációinkban is. Elárulta, hogy valamikor, egy réges régi életben samuráj voltam, aki szenvedélyesen szerette őt. De mivel ő akkor már más felesége volt, a mi félelmetes erotikus szenvedélyünk évszázadokon keresztül beteljesületlen és fájdalmas maradt. Egyébként tudtam, hogy pasikkal szexelt, de ez engem akkor egy cseppet sem érdekelt, a mi szexuális kötelékünk úgyis csak akkor jöhetett volna létre, ha legalább az egyikünk állat, növény, vászon vagy megmunkálatlan kő lett volna.

Prevedel: Alma Várkonyi
Eötvös Loránd University BTK

Vinko Möderndorfer

Tek za rdečo hudičevko

(Ich erkannte das Gesicht einer Frau, die ihr Kind verloren hat ... Nur ein schwerer Verlust kann ein Gesicht derart rein machen.)

Sie winkte mich näher zu sich. Ich setzte mich auf den Rand des Bettes. Ich nahm ihre Hand. Sie war kalt. Sie drückte meine Hand und hielt sie lange mit aller Kraft fest (doch ihre Hand wärmte sich gar nicht auf). Dann fragte sie, ob ich glaube, dass sie das Richtige getan hatte. Ich sagte ja. Sie lächelte. Dann begann sie mich zu trösten (sie tröstete mich, obwohl ich sie hätte trösten sollen). Sie sagte, dass wir es später noch einmal versuchen werden, dass wir später, wenn unser Leben wieder in Ordnung ist, Kinder haben werden, dass ich schon sehen werde, was für wunderbare Kinder wir haben werden ... Ich nickte. Sie nickte. Wir sahen uns in die Augen. Wir wussten, da bin ich mir sicher, dass wir beide nie Kinder haben würden. Niemals gemeinsame Kinder. Dann sagte sie, sie wünsche sich, dass ich mich neben sie lege. Gleich hier, jetzt, im Krankenhaus? Ja, sagte sie und drehte sich auf die Seite. Ich stieg auf das hohe Krankenhausbett und legte mich dicht neben sie. Sie hob ihren Kopf und ich gab ihr meine Hand als Kissen. Sie zog die Knie zum Bauch. Sie sagte, ich solle ihr „den Hocker machen“. „Hocker“ nannten wir es zum Spaß, wenn wir auf der Seite lagen, dicht nebeneinander, mit angewinkelten Beinen, sodass meine sich, wenn ich hinter ihr lag, den ihren anpassten. Ich gab ihr „den Hocker“. Ängstlich führte ich meine Hand an ihren Hüften vorbei und berührte ihren leeren Bauch. So lagen wir lange, lange ... Wie zwei Embryonen. Die diensthabende Krankenschwester öffnete die Tür und kam herein. Ich sah sie nicht an, ich spürte nur, wie sie verwundert im Türrahmen stand und uns ansah. Die Schwester wollte schon etwas sagen, mich aus dem Bett vertreiben, denn schließlich lag ich angezogen darin, doch sie überlegte es sich anders. Ich spürte ihren unausgesprochenen tadelnden Gedanken, der in der Luft zwischen uns erfror. Langsam und mit einer gewissen Hochachtung, mit der wir das Zimmer von sehr Unglücklichen oder sehr Toten verlassen, schloss die Schwester die Tür hinter sich.

Es wurde dunkel. Irena war eingeschlafen. Langsam riss ich mich von ihr los.

Sie wachte nicht auf, als ich ging.

*Prevod: Milena Kropiunik
Lektorat: Helga Benigni-Cokan
Univerza v Gradcu*

Andrej E. Skubic

Fužinski bluz

Goran ist nicht mehr da, weil sie auf ein Bier gegangen sind. Und ich sollte bleiben und zum Beispiel: in den Achtzigern, als in Jugoslawien der Kampf gegen die Rechte der Nationalitäten begann – als man die Kopfhörer aus der Bundesversammlung verbannen wollte – als die Parole ausgegeben wurde: in Serbien verkauft man uns slowenisches Radenska-Mineralwasser, uns wird jedoch nicht erlaubt, in Slowenien das Mineralwasser Knjaz Miloš zu verkaufen.

Und wenn ich dann die Studenten frage, die sowieso schon vollkommen apathisch schienen: Wisst Ihr, was Knjaz Miloš ist? Dann starren sie mich an, als ob ich ein vollkommener Idiot wäre.

Zweites Beispiel: Warum musste Roman Jakobson Ende der Dreißiger Jahre Prag verlassen? Alle glotzen mich an und eine platzt heraus: wegen des Prager Frühlings. Ich dachte, mich trifft der Schlag.

Vera, Vera, beruhige dich ... Du hast selbst gesagt, dass du in der Pension einige Sachen bei Seite lassen wirst. Weiter im Text.

Kommt eine Studentin zu Dušan ... Genug jetzt. Was ziehe ich heute Abend an? Das ist wichtig. Das ist viel wichtiger.

Der erste Eindruck ist wichtig.

Gott weiß, was er sich denken wird. Gott weiß, was er sich jetzt schon denkt. Aber daran werde ich jetzt nicht denken.

Ich denke lieber an:

Die Parkplatzaffäre geht weiter

Parkplätze sind in Ljubljana ein großes Problem. Fahren habe ich erst gelernt, als ich nach Fužine gezogen bin. Das war vor fünfzehn Jahren, und hier habe ich festgestellt, dass Parkplätze ein Problem sind. Eines der ersten Dinge, die ich nach der Scheidung in Angriff nahm, als wir unser Haus verkauft hatten, war, dass ich gelernt habe Auto zu fahren, und ich habe mir eine Dreizimmer-Wohnung in Fužine gekauft.

Jetzt muss er schon fast siebzig sein. Wer weiß, wie sich dieses Alter zeigt bei ... . Er war immer schon sehr mager.

Taten ohne Täter

Und ich bekomme einen Brief – ich komm also nach Hause, leere meinen Briefkasten und finde ein dickes, richtig fettes Papierkuvert. Ich nehme es mit in den Lift. Und beginne es schon dort zu öffnen.

Prevod: Sabina Wiegele
Lektorat: Helga Benigni-Cokan
Univerza v Gradcu

Brina Svit

Smrt slovenske primadone

Lea Kralj wurde in ihrem Haus in Sežana mit jedem Tag schweigsamer. Schweigsamer hieß, dass sie fast den halben Tag in ihrem Badezimmer verbrachte, sang, das Wasser laufen ließ, mir den Rest des Tages aus dem Weg ging – außer ich ging ihr aus dem Weg – und mich aus der Ferne beobachtete. Wenn sie doch einmal anfang zu sprechen, redete sie gewöhnlich über das Wetter, über die Luft, die sich nicht bewegte, die Schwüle, die immer unerträglicher wurde, oder über das Gewitter, das endlich kommen sollte.

„Heute wird es krachen. Heute wird etwas passieren ...“, verkündigte sie an einem Gewittertag und begann bereits morgens die Fensterläden zu schließen.

Frau Ingrid lachte hinter ihrem Rücken.

„Unsere Meteorologin weißt alles ...“, sagte sie böse.

Lea fuhr fort, die Fensterläden zu schließen, als ob sie nichts gehört hätte.

„Wenn es hier kracht, dann kracht es richtig. Pass auf dich auf ...“, murmelte sie mir noch zu.

Als ich auf der Wiese von Remek ankam, war der Himmel nach wie vor langweilig blau und wolkenlos. Remek beachtete mich nicht, obwohl er gesehen hatte, dass ich mich auf meinen Platz zwischen den beiden Bäumen setzte. Wie in den Tagen zuvor, wiederholte er unermüdlich ein und dieselben Bewegungen. Wenn das Zentrum der Zielscheibe voll war, legte er den Bogen ab und ging die Pfeile einsammeln. Dann fing er wieder von vorne an. Und so weiter und so fort. Es schien, als würde die Zeit mit ihm anders vergehen.

„Komm“, rief er mir zu.

Es wurde bald Abend, wer hätte das gedacht, ganz plötzlich. Ich sah mich um und ging auf ihn zu. Auch Remek blickte sich um und murmelte durch die Zähne hindurch zu sich selbst.

„Was ist?“, fragte ich.

Mit dem Kopf deutete er zum dunklen Himmel über uns und reichte mir den Bogen.

„Bist du bereit?“

Ich nickte und stellte mich auf seinen Platz. Der Bogen rutschte mir nicht mehr aus den Händen und der Pfeil war nicht schwerer als eine Feder. Als ich den Bogen spannen wollte, spaltete ein gellender Blitz den Himmel vor mir. Einige Augenblicke später donnerte es hinter den beiden Hügeln im Tal. Ein Gewitter, ging mir durch den Kopf. Wenn es kracht, kracht es richtig, hörte ich Lea's Stimme. Im selben Moment begann in den Bäumen nicht weit von uns entfernt der Wind zu rauschen.

„Macht nichts“, sagte Remek. „Bist du bereit?“

Ich nickte, obwohl ich nicht genau verstand, was er damit meinte. Er trat hinter mich und schmunzelte.

„Wo wir nun schon ´mal begonnen haben ...“, hörte ich ihn durch das Rauschen des Windes sagen.

„Wo wir nun schon ´mal begonnen haben ...“, wiederholte ich, als wäre ich sein Spiegelbild.

Ich hob den Bogen. Spannte ihn bis zum Gesicht. Hielt mit aller Kraft die Bogensehne zurück. Zielte. Der Wind in den Bäumen wurde immer lauter. Remek trat noch näher hinter mich. So nah, dass es schien als würde dort nur ein Schütze stehen.

„Komm! Lass los! ... Worauf wartest du ...“, hörte ich ihn durch das immer lautere Rauschen des Windes hindurch.

Noch nicht, redete ich mir ein. Noch nicht.

„Worauf wartest du?“, rief er erneut und kam noch näher.

Noch nicht, noch nicht ...

„Komm!!“

Als der Pfeil durch die Luft sauste, begann es zu schütten.

Smrt slovenske primadone

Mógłem cię zabić ... szepczę stając po podłodze swojego pokoju na ulicy Gustava Dora. Co pan powiedział? pyta Haas albo ktoś inny. Oszalałeś, kurwa on jest szalony ... Tino śmieje się do siebie i podchodzi do okna ... Mogłem Cię zabić i jeśliś szalony miałbyś miejsce pośród wersetu z jaskółek i niektórych nazw roślin leczniczych, są to jedne z niewielu zwrotów słoweński, które nadal znam na pamięć i wiem jak okrutnie mogą zranić.

Następnego dnia dowiedziałem się, co one oznaczają. Remek został ponownie ubrany w ciasny niebieski t-shirt i jakieś cienkie luźne spodnie, w pasie miał przepasany kołczan ze skóry i miał uciśnięty kawałek skóry. Na jego twarz wrócił zdrowy kolor i dziewczęca gładkość. Z niepewnym głosem i jego piękną itałjańszczyzną powiedział mi, że nikomu nie przyszło do głowy spacerowanie na terenie łuczniczym. I nawet nikt nie spojrział w lewo lub w prawo, tak jak ja dzisiaj. Jak sen na jawie i to w biały dzień. Czego szukałeś? Gdzie patrzyłeś? Czy rozumiesz, że to jest niebezpieczne? Spojrział mi w oczy. Niebezpieczeństwo, powtórzył.

„Mogłem Cię zabić ...” powiedział raz jeszcze, ale tym razem delikatnie, w pół-wyimaginowanym dla siebie uśmiechu wokół ust. Potem wrócił do swojego celu i zostawił mnie w spokoju.

Julian Remek nie wygląda jak każdy inny. Założmy, że ma Pablowe muskularne ciało i długie Haasowe ramiona z jasnymi włosami. Pablo spacerował, miętka giętkość stawów i Haasove przygotowanie na wszystko. Jeszcze nigdy nie widziałem kogoś kto by się w ten sposób prezentował a jednocześnie był tak nieobecny. Niesamowita lekkomyślność, dla Ciebie nic, dla mnie nic, odwrócił się do mnie plecami i puścił mnie samego ale nie zignorował mnie, zawsze jednak czuję, że tak naprawdę nie jestem sam.

Jaki jestem wie ten kto długo siedział na krawędzi dolnej części Remkowego trawnika, gdzie zaczyna się równina i gdzie rosną drzewa. Leżałem na jednym z tych trawników i podziwiałem mojego pięknego łuczніка. Remek starał się nie przejmować. Z nieskończoną cierpliwością - przynajmniej mnie się tak wydawało, wykonywał te same spokojne ruchy, jeden po drugim. Ustawił się w miejscu, wziął strzałkę, napiął łuk, zlokalizował tło i strzelił. Ponownie ustawił się w tym samym miejscu, wziął nową strzałkę ponownie unosił łuk, wyprostował się i strzelił.

„Czy chcesz spróbować?” Krzyknął do mnie, kiedy najmniej się tego spodziewałem.

Ja? Podszedłem do niego. Nawet po setnym strzale wciąż dyszał jak po kąpieli w chlorowanym basenie. Podniosłem łuk i chwyciłem strzałę. Założyłem okulary. Z daleka wyglądało to na bardzo łatwe: napiąłem łuk i strzeliłem.

„Nie tak,” zaśmiał się.

Stałem za moimi plecami, położył ręce na moim ramieniu. Czekaliśmy na to, aby rozstrzygnąć, zapomnieć się, nie było to łatwe, to było praktycznie niemożliwe. Potem gdy trochę już zapomnieliśmy się, on stał jeszcze za mną, jedną ręką poprawił łuk, drugą chwycił mnie za nadgarstek. Poczulem dotyk jego brzucha, brody. Jego oddech czułem na karku.. Ciepły oddech. Przez chwilę myślałem o Lejku, widziałem nawet, jak zamyka usta swoimi długimi rękoma i jak te same ręce schodzą w dół Remkowego tułowia.

„Nie myśl o niczym innym oprócz wyznaczonego celu ... A potem już kompletnie o niczym ... o niczym ... absolutnie o niczym ...” powiedział Remek, tak jakby mnie słyszał.

Starałem się kontynuować. Poczuj grunt, stań stanowczo, miej spokojny oddech, wyznacz swój środek ciężkości, w jednej linii od dołu do góry, powiedział Remek, dokonaj prawidłowego ruchu, my jesteśmy jedyni prawdziwi, ale przede wszystkim pamiętaj o nas trzech: o Rebece, Lejko i o mnie.

*Prevedla: Ola Hankus-Grzywa
University of Bielsko-Biala*

Sergej, št. 28631

Sergej Nabokov ni bil rojen pod srečno zvezdo. Njegov starejši brat, prvorojenec, je bil mamin ljubljencek. Drugemu sinu je že kot embriu bilo težko. Med nosečnostjo je bila Jelena Nabokov izpostavljena velikim naporom; njeni starši so zboleli in umrli leto po Sergejevem rojstvu. Otrok se je razvijal povsem drugače kot njen najljubši sin. Sergej je bil sramežljiv, neroden, močno je jecljal in bil povsem brez karizme, ki je že zgodaj obdajala Vladimirja. Odnos med bratoma je bil že od vsega začetka težaven. Že v otroštvu je med njima vladala ene vrste averzija, se spominja sestra. Tesnobo je moč čutiti že v Nabokovi avtobiografiji. Iz več razlogov mu je bilo neverjetno težko govoriti o svojem bratu Sergeju, priznava v enem zelo potrtem odstavku. En od razlogov nakazuje, ko se skesano spominja na to, da je kot mladostnik storil nekaj nediskretnega, čemu so sledile posledice – našel je eno stran Sergejevega dnevnika in jo pokazal naprej, le-ta je »nepričakovano razjasnila njegovo čudaško vedenje«.¹

Sergej je bil primoran zapustiti slavno Teniševo šolo. Njegov dnevnik je razkril, da je bil nesrečno zaljubljen v dečke. Oče, ki je kot jurist sicer nasprotoval kriminalizaciji homoseksualnosti, je bil kljub temu jezen, ko se je začel ta problem kazati v lastni hiši². Tema je bila zamolčana, ampak oče se je v notranjosti oddaljil od Sergeja in njegov najljubši sin, ki je svojega brata zatožil, je storil isto. Vladimir je sicer skupaj s Sergejem študiral na Cambridgeu, vendar se izven teniškega igrišča ni dosti družil z njim. Nikoli se še ni videlo bolj raznolikih bratov, so menili sodobniki³. Sergej je oboževal glasbo, predvsem Richarda Wagnerja, in je vstopil tudi v katoliško Cerkev; oboje je bilo nemuzikalnemu in vsem cerkvam

---

¹Primerjaj *Govori, spomin*, 291.

²V družini je bilo nekaj homoseksualnih sorodnikov, ne samo (kot v potrditev stričevih tez o genskem preskoku) prav tako jecljajoči Ruka.

³»Vladimir was the young homme du monde – handsome, romantic in looks, something of a snob and gay charmer – Sergej was the dandy, an aesthete and balletomane ... [He] was tall and very thin. He was very blond and his tow-colored hair usually fell in a lock over his left eye. He suffered from a serious speech impediment, a terrible stutter. Help would only confuse him, so one had to wait until he could say what was on his mind, and it was usually worth hearing [...] He attended all the Diaghilev premires wearing a flowing black theater cape and carrying a pommeled cane.« (Lucie Léon Noël, in: Grossman, »The gay Nabokov«.)

nenaklonjenemu starejšemu bratu tuje. Po Cambridgu so se njune poti ločile. Šele v poznih tridesetih sta se občasno dobivala v Parizu, kamor se je Sergej odselil po kratki nastanitvi v Berlinu in kjer se je družil z Djagilom, Cocteaujem in Gertrudo Stein. Da je bil najljubeznejši in najbolj zabaven od vseh Nabokovih, je impresija iz teh let⁴. Bolj slabo kot dobro se je Vladimir poskušal sprijazniti s tem, da njegov brat od konca dvajsetih let živi z moškim – poleg tega še nemško govorečim, z bogatim avstrijskim aristokratom Hermannom Thiemme (ime, ki ga poznamo iz romana *Obup*)⁵. Ko je leta 1940 iz Pariza bežal pred polki Wehrmachta, se ni več uspel posloviti od Sergeja, kateri je svojo osuplost, kakor je zapisano v *Govori, spomin*, moral jecljaje razkriti ravnodušnemu hišniku.⁶

Leto zatem je Sergeja v Berlinu, kamor se je umaknil, kot homoseksualca aretiral gestapo. Po štirih mesecih mu je uspelo priti na prostost, a je ostal pod nadzorom. Prav jecljač si je zaradi vehementnega govorjenja zlomil vrat. Pri prijateljih in znancih se je ostro izrekel zoper Hitlerja, bil nato denunciran, aretiran in odpeljan v koncentracijsko taborišče Neuengamme. Od sto tisočih jetnikov, ki so bili tam izpostavljeni tudi medicinskim poskusom, jih je preživela manj kot polovica. Še posebej kruto so ravnali z homoseksualci. Sergej Nabokov, jetnik št. 28631, je dokazal heroično pripravljenost pomagati in umrl leta 1945, tri mesece pred osvoboditvijo taborišča, klavrne smrti.⁷

---

⁴»Nicolas' son Ivan is now in his 60s, too young to really remember Sergei, but he remembers his mother's account of him. According to her, Sergei was »the nicest of all the Nabokovs ... s sweet, funny man ... much nicer, much more dependable and much funnier than all the rest of them.« (ibid.)

⁵Nabokovo pismo Véri po njegovem prvem srečanju z Hermanom kaže dosti dobronamernosti, kateri vseeno sledi neizogljivo: »The husband, I must admit, is very pleasant, quiet, not at all the pederast type, attractive face and manner. All the same I felt rather uncomfortable, especially when one of their friends came up, red-ipped and curly.« (Grossman, »The gay Nabokov«.)

⁶Primerjaj *Govori, spomin*, 292

⁷Boyd, *The American Years*, 88 f., in Grossmann, »The gay Nabokov«. Tam naletimo tudi na namig, na možno vpletenost Sergeja v načrt, po katerem bi naj skrili angleškega pilota. »Sergei's conduct in the camp was nothing less than heroic. Nicolas Nabokov's son Ivan says that after the war, survivors from Neuengamme would telephone his family out of the blue – they were the only Nabokovs in the book – just to talk about Sergei. They said he was extraordinary. He gave away lots of packages he was getting, of clothes and food, to people who were really suffering.«

Lahko si samo predstavljamo zmes občutkov, s katerimi je Nabokov videl ta tuji obstranski-jaz, ki je zmeraj stal v njegovi senci, toniti stran⁸.

Bleda usoda njegovega brata se svetlika skozi veliko strani njegovih romanov. Za književnost, kateri je lahko vseeno, iz katerih razlogov nastaja, je občutek krivde idealni pogon – perpetuum mobile med motivi. Brez glodajoče potrebe po zadoščenju, ki ne more biti nikoli pomirjeno, nekatera dela svetovne književnosti sploh ne bi nastala. Pri Nabokovu je povzročila Sergejeva smrt poznejšo blago in poravnano ambivalenco. Ada bi bila uživaške starčevske sanje, brez Adine zanemarjene mlajše sestre Lucette, ki v marsičem liči na brata. Charles Kinbote, muzikaličen, veren in nagnjen k nemški kulturi kakor tudi mladim moškimi, bi brez Sergeja imel samo komične strani in ne tudi tragične. Bratova smrt ne izkorenini Nabokove globoko ležeče homofobije, ji pa primeša še nekaj drugega.

Čisto ne pomešana že ni bila za časa Sergejevega življenja. Nabokov si je o nesrečnem razmerju do svojega brata delal skrbi že nekoč. O tem govori njegov roman, ki ima svetnika homoseksualcev v naslovu⁹. Ob bratu se posveča nič manj mučni osebi, dami sans merci, ki se ji ne moreš upreti.

*Prevedel: Denis Škofič
Univeza v Mariboru*

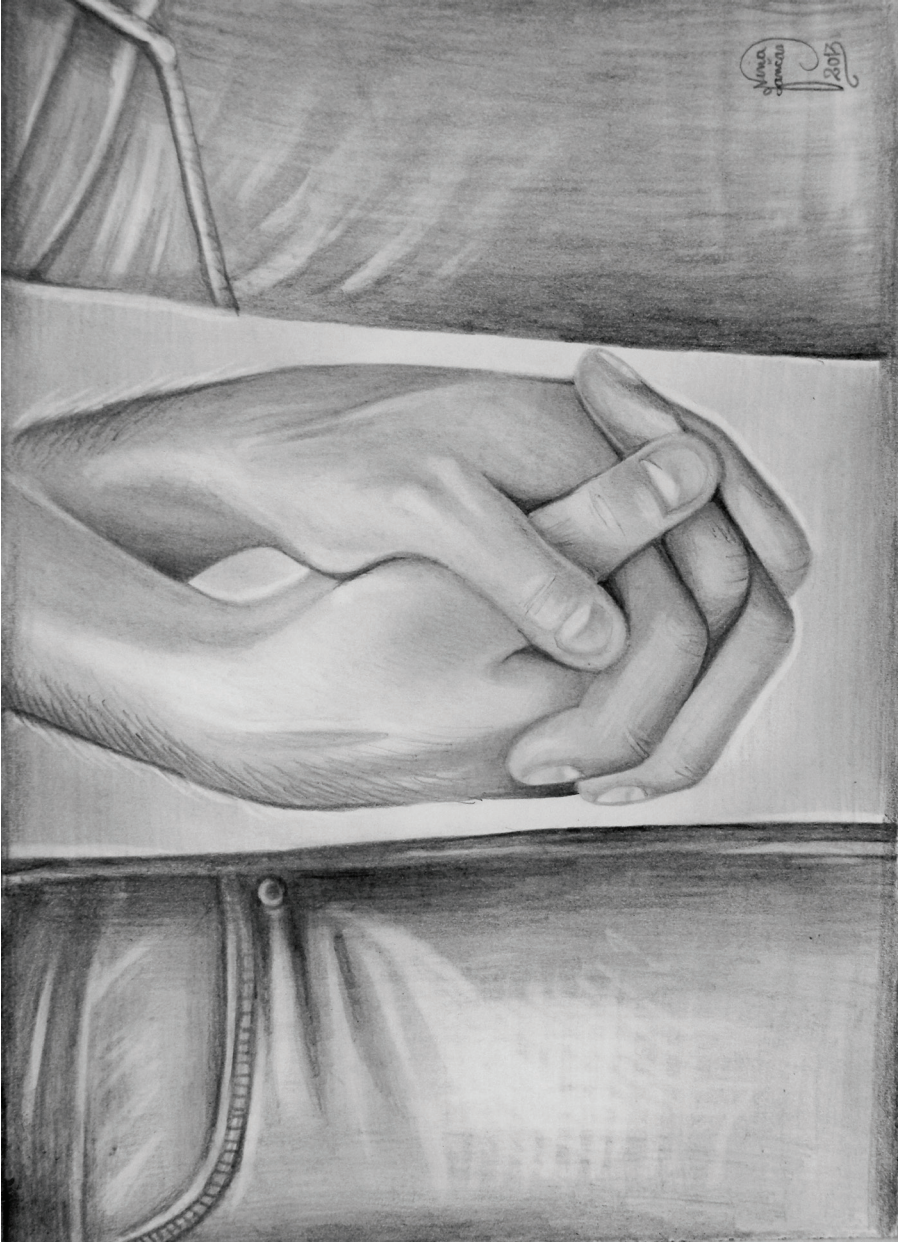
Vir:

Michael MAAR, 2010: *Solus rex. Die schöne böse Welt des Vladimir Nabokov*. Berlin: BvT Berliner Taschenbuch Verlags GmbH. 51–55.

---

⁸Kakor navaja Field, je Nabokov v pogovoru z eno študentko nemudoma spremenil temo, ko je bilo govora o bratih, ter nakazal, naj bo kristalno jasno, da o tem ni bilo nič za govoriti.

⁹Mišljen je Nabokovov prvi angleški roman *Resnično življenje Sebastijana Knighta* (opom. prev.). Ko je njegov brat Sergej konvertiral, je Nabokov v enem pismu svoji ženi Véri zapisal, da mu že sama omemba katolicizma v spomin priključijo podobo trpečega Sebastijana. Da je gol, s puščicami preboden svetnik že leta ikona homoseksualcev, je dalo imenu dvojni pomen (Maar, 2010: 56–57).

Univerza v Mariboru

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Filozofska fakulteta

Študentski svet

SLAVISTIČNO DRUŠTVO
MARIBOR

